РЕСПУБЛИКАДИН ЖЕМИЯТДИННИ СИЯСАТДИН ГАЗЕТ

Лезги Газет

Жуван Ватан, ватанэгьлияр, дидед чIал хуьх!

1920–йисалай акъатзава | №23 (11084) хемис 8–июнь, 2023–йис | WWW.LEZGIGAZET.RU | Къимет «Дагпечатдин» киоскрай – 16 манат

550 миллиондив агакьна...

КIвачин къапар акъудунал машгъул жезвай Дагъустандин чIехи пуд компанияди, 2022-йисан нетижайралди, умуми къиметдин кьадар 550 миллион манатдив агакьзавай продукция акъудннава. Идакай «Дагъустандин экономика» телеграм-каналди хабар гузва.

Дагъустандин промышленностдин министерстводин пресс-къуллугъдин делилралди, ихтилат физвай фабрикайрин арада «SERG», «Maratti» ва «БОФФ» ООО-яр ава.

Ведомстводин пресс-къуллугъдин векилди алава хъувурвал, Дагъустанда акъудзавай кIвачин къапар онлайн-алишверишдин, маркетплейсдин куьмекдалди, федеральный министерствойрихъ галаз кутIуннавай государстводин заказрин сергьятра аваз маса гузва.

Идалайни гъейри, Дагъустан уьлкведа чекмейрин кIанерихъ (подошва) галаз алакъалу пресс-формаяр акъудзавай тек са регион я. И кIвалах Италиядай тир пешекаррихъ галаз санал Буйнакскдин фабрикада кардик кутунва. Нетижада и карханади алатай йисуз, санлай къачурла, 179,2 миллион манатдин къиметдин кьадарда аваз чекмеяр акъудна.

Дуствал мягькемариз...

Хийир ЭМИРОВ

Дагъустандиз 4-июндиз Узбекистан Республикадин Олий Мажлисдин Сенатдин Председателдин Сад лагьай заместитель Садык Сафаев кьиле аваз делегация атана. Идан гьакъиндай «Лезги газетдиз» РД-дин Гьукуматдин пресс-къуллугъди хабар гана.

Гьуьрметлу мугьманар Махачкъаладин аэропортуна РФ-дин Федерациядин Советдин илимдин, образованидин ва культурадин рекьяй Комитетдин председателдин сад лагьай заместитель Ильяс Умаханова, Дагъустан Республикадин Гьукуматдин Председателдин заместитель Ризван Гьазимегьамедова, РД-дин Халкьдин Собранида Дагъустандин Кьилин векил Нуьсрет Омарова, РД-дин Халкьдин Собранидин Председателдин Сад лагьай заместитель Юрий Левицкийди, РД-дин милли сиясатдин ва диндин крарин рекьяй министр Энрик Муслимова, РД-дин экономикадин ва мулкар вилик тухунин министр Гьажи Султанова ва Махачкъалада авай Россиядин МИД-дин векил Марат Османова къаршиламишна.

5-июндиз Махачкъалада, Дуствилин кIвале, РД-дин Гьукуматдин Председатель Абдулмуслим Абдулмуслимова Узбекистан Республикадин Олий Мажлисдин Сенатдин Председателдин Сад лагьай заместитель Садык Сафаев кьиле авай делегациядихъ галаз гуьруьш кьиле тухвана.

Мярекатдин эвел кьиляй Ильяс Умаханова мугьманар РФ-дин Федеральный Собранидин Федерациядин Советдин Председатель Валентина Матвиенкодин тIварунихъай тебрикна.

Дагъустан Республикадин премьер-министр Абдулмуслим Абдулмуслимова вичин тебрикдин гафуна инанмишвал къалурна хьи, и гуьруьшди Дагъустандинни Узбекистандин арада яшайишдинни экономикадин хилерай кьве терефдизни хийирлу алакъаяр арадал гьида.

«Чна куьн Дагъустандин аваданлу ва мугьманперес чилел хушвилелди кьабулзава. Чун патал виликан Советрин Союздин республикайрихъ галаз алакъаяр хуьн ва абур мадни мягькемарун важиблу я.

Узбекистан хейлин йисара Дагъустандихъ галаз дуствилин ва алишверишдинни экономикадин, гуманитарный хилерай алакъа хуьзвай уьлквейрикай сад я. Шаз, 2021-йисав гекьигайла, кьве регионлин арада алишверишдин кьадар 80 процентдин хкаж хьана. Экспортдиз ракъурзавай шейэрин кьадар кьве сеферда артух хьана. Чахъ инлай къулухъни кьве терефдинни алишверишдинни экономикадин алакъаяр мягькемардай ва вилик тухудай еке мумкинвилер ава», - лагьана А.Абдулмуслимова.

РД-дин премьер-министрди Дагъустандинни Узбекистандин арада санал кIвалахуниз талукь гележегдин планрикайни ихтилатна. Ада кьейд авурвал, республикадивай Узбекистан шуьшедин ва кьезил промышленностдин продукциядалди, мебелдалди, электромеханический тадаракралди, малдин, лапагдин, къушарин якIаралди, балугъралди, минеральный ятаралди таъминариз жеда.

Премьер-министрдихъ яб акалайдалай гуьгъуьниз Садык Сафаева кьейдна хьи, эхиримжи йисара Дагъустан дурумлувилелди виликди физва. Инвестицийрин кIвалахдик аквадайвал юзун акатнава. Къенепатан ва къецепатан жигьетрай четинвилер аватIани, республикади виликди камар къачузва.

«Эхиримжи са шумуд йисуз Узбекистанда кIвалахар вилик фин патал еке алахъунар ийизва. Президент Шавкат Мирономович Мирзиёеван регьбервилик кваз Узбекистан дурумлувилелди вилик фин патал зурба программа уьмуьрдиз кечирмишзава. Государство идара авунин къайдайрани дегишвал твазва. Гьукумдин къуллугъчияр жергедин инсанриз мукьва жезва, абур гьар са кас патал ачух я.

Инвестицийрин кьадарни артух жезва. Эхиримжи 5-6 йисуз экономикадин хиле хъсан патахъ дегишвилер аквазва. Эгер 2016-йисуз ВВП 50 миллиард тиртIа, алай вахтунда 82 миллиард доллардиз барабар я. Гьуьгъуьнлай къвезвай вад йисуз чна и рекьем 150 миллиард доллардив агакьардайвал я. Ихьтин дегишвилер экономикадиз азадвал гунихь, хсуси карчивилиз рехь ачухунихъ галаз алакъалу я. Эхиримжи кьуд йисуз МСП-дин карханайрин кьадар 4,5 сеферда артух хьана. Промышленностди, алай аямдин технологийриз талукь ва жуьреба-жуьре къуллугъар ийизвай карханайри хъсан нетижаяр къазанмишзава. Вири и крариз Узбекистандин Гьукуматди инвестицийрин ва бизнесдин гьалар хъсанарун патал кьабулнавай серенжемри куьмек гузва», - лагьана Садык Сафаева.

Узбекистандин делегация Дербент шегьер цIийи хъувуниз талукьарнавай пландихъ галазни таниш хьана. Ам ДГУ-дин университетдиз фена. Делегацияди 1970-йисан залзаладилай гуьгъуьниз Махачкъалада «Узбекистан» микрорайон эцигай узбек устIарриз хкажнавай обелиск ачухунин мярекатдани иштиракна.

Нумрадай кIела:

ЖЕМИЯТ

Садвал чи къуватни гележег я

Къе Дагъустан Республикадиз чи ватанэгьли Сергей Меликова агалкьунривди регьбервал гузва. Уьлкведин Президентдин, гьукуматдин ихтибарлу касди кьве йисан къене республикада цIийивилер тунва, рикIер шадардай крар авунва. Планар мадни чIехибур я. Ам сифте нубатда агьалийрин агьвал, яшайиш хъсанарун патал алахъзава.

» 3

ЖЕМИЯТ

Тарихдин тарсари шагьидвалзава

Информациядин къенин девирда женгер душмандин шегьерар ва хуьрер кьун паталди тухузвайбур туш. А женгер душмандин агьалийрин гуьгьуьлар, руьгь, акьул, къанажагъ жуван патаз гъана, жув ва жуван къайдаяр абуруз кIанарун патал тухузвайбур я. Ахпа а шегьеррини хуьрери чпин гуьгьуьлдалди вун чпин дуствиле хкяда, са ягъ-ягъунни герек къведач.

» 4

САГЪЛАМВАЛ

Гиппократан кьинез вафалу я

Каспийскдин ЦБ-дин сергьятдиз кам вегьенмазни, ана халисан иеси авайди аквазва. Гьаятар, багъ, кьекьведай жигьирар – къуд пад вичин къайдада ава, михьи я, чилел гьич са чарчин кIусни, пIапIрусдин къатIни алаз аквадач. Тарар, цуьквер, кулкусар цана, ацукьдай кьулай куьсруьяр ва абурун патав зирзибилрин ящикар эцигна, азарлуйриз михьи гьавадал экъечIна, ял ядай хъсан мумкинвилер тешкилнава.

» 6

ЭКОНОМИКА

Чешнедин багълар

«Полоса» ООО-ди гатфарихъ Мегьарамдхуьруьн районлин мулкунал 55 гектардин майданда виниз тир бегьерлувилин чуьхверрин багъ кутунин кIвалахар акьалтIарнава. Зулухъай карханадиз мад 30 гектарда чуьхверрин къелемар цадай ва, санлай къачурла, и емишдин къелемар цанвай майданар тахминан 200 гектардив агакьардай фикир ава.

» 7

ОБРАЗОВАНИЕ

Муаллимрин сихил: *500 йисан тежриба*

Эфендиеврин муаллимрин тухум Алкьвадар Абдуллагь эфендидилай башламиш жезва. Ам Аллагьди бажарагъдин пай ганвай кас тир. Сифтегьан чирвилер ада халкьдин арада савадлувилин экв чукIурай машгьур алим Ярагъ Мегьамедавай къачунай. 1831-йисуз Абдуллагь эфенди вичин муаллимдин гуьгъуьна аваз фена...

» 8

Шаирдин гьуьрметдай

Чи мухбир

7-июндиз РФ-дин Федерациядин Советда Дагъустандин халкьдин шаир Расул Гьамзатован 100 йисан юбилейдиз талукьарнавай са жерге мярекатар кьиле фена. Анра Федерациядин Советдин спикер Валентина Матвиенкоди, РФ-дин Гьукуматдин Председателдин заместитель Татьяна Голиковади, РФ-дин культурадин министр Ольга Любимовади, РД-дин Кьил Сергей Меликова, Госдумадин депутатри, сенаторри ва масабуру иштиракна.

Шаирдин юбилейдиз талукьарна гьазурнавай программа гьакъикъатдани девлетлуди хьана. Мярекатрин мугьманри концертда, Р.Гьамзатован уьмуьрдин ва яратмишунрин рекьиз талукьарнавай выставкайра иштиракна, абур шаирдикай гьазурнавай фильмдиз килигна.

Мярекатрикай гегьеншдиз РД-дин Кьилин сайтдай кIелиз жеда.

Рекъемар ва гьакъикъат

6-июндиз Махачкъалада РД-дин Гьукуматдин Председатель Абдулмуслим Абдулмуслимован регьбервилик кваз республикада агьалияр кIвалахдал таъминарунин, бейкарвилин вилик пад кьунин месэлайриз талукьарнавай совещание кьиле фена.

Дагъустандин премьер-министрди къейд авурвал, алай вахтунда виридалайни гзаф инсанри кIвалахзавай экономикадин хилерик хуьруьн майишат, карчивал ва промышленность акатзава. Гьа са вахтунда ада республикадин са жерге районра зегьмет чIугваз алакьзавай хейлин инсанар кIвалахдалди таъминар тавунвайдакайни лагьана.

«22 муниципалитетда зегьмет чIугваз жезвай агьалийрин 50 процент кIвалахдик квач. Ихьтин гьалари яшайишдин и хиле кьетIи серенжемар кьабулна кIанзавайди къалурзава. Гьелелиг чна инсанрин зегьметдин ва акьулдин мумкинвилерикай тамамдиз менфят къачузвач: кIвалахдай чкайрин кьадар тIимил я. Нетижада чпин ихтияррикай хъсандиз хабар авачир гзаф кьадар агьалияр зегьметчийрив лайихлудаказ эгечI тийизвай, абурун зегьметдиз кутугай къимет тагузвай кьилдин ксарин гъилик кIвалахуниз мажбур жезва.

Лагьана кIанда, дагъустанвияр халис зегьметкешар я. Заз талукь идарайрин векилривай агьалияр кIвалахдалди таъминарун патал зегьметдин гьихьтин ресурсрикай менфят къачузватIа чир хьана кIанзава. Конституцияди абуруз зегьметдин гьакъиндай ганвай ихтиярар кьилиз акъудун патал чна вуч авун герек я?» - лагьана А.Абдулмуслимова совещанидин иштиракчийрихъ элкъвена.

Ада гьакIни районринни шегьеррин кьилеривай гьакъикъатдихъ галаз кьан тийизвай кьуру рекъемар гьазурунал эхир эцигун тIалабна.

«КIвалахзавайбурун кьадардал гьалтайла, муниципалитетрин гьахъ-гьисабра авай рекъемар Дагестанстатдин рекъемрихъ галаз кьазвач. Ихьтин шартIара гьалар пайгардик кутун патал кьил-кьилел алай серенжемар кьабулиз четин жезва.

Заз кьуру рекъемар герек туш, заз цIийи рекьер, ФАП-ар, хуьрера хъсандиз туькIуьрнавай духтурханаяр герек я. Квелди Кьурагь районда яшамиш жезвай агьали Махачкъалада, Р.Гьамзатован тIварцIихъ галай проспектда, яшамиш жезвай агьалидилай усал я? Зун паталди абур кьведни сад я. Статистикадин рекъемар гьакъикъатдихъ галаз кьазвайбур хьана кIанда. И жигьетдай зегьметдин ва яшайишдин рекьяй вилик финин министерстводин вилик чIехи кIвалах акъвазнава», - лагьана премьер-министрди тIвар кьунвай министерстводин кьил Мурад Къазиевахъ элкъвена.

Совещанидин кIвалахдикай гегьеншдиз РД-дин Гьукуматдин официальный сайтдай кIелиз жеда.

Мектеб эцигзава

Кьурагь райондин Ашарин хуьре кIелдай 120 чкадин цIийи мектеб эцигиз гатIуннава. Идакай райондин администрациядин пресс-къуллугъди хабар гузва.

Къейд ийин хьи, образованидин цIийи объект РФ-дин государстводин «Развитие образования» программадин сергьятра аваз эцигзава. Пудратчи карханадин везифаяр «Дагсвязьинвест» ООО-ди тамамарзава.

ЦIийи мектебдин дарамат кьве корпусдикай ибарат жеда. Ана гьакIни спортдин зал, кинотеатр ва волейбол къугъвадай кьилдин майдан кардик кутадайвал я.

Чешмеди хабар гузвайвал, эцигунин кIвалахар алай йисан 1-сентябрдиз акьалтIардайвал я.

Кимивилер къейдна

Агьмед МАГЬМУДОВ

Мукьвара РД-дин Гьукуматдин Председателдин заместитель Нариман Абдулмуталибов СтIал Сулейманан райондин образованидин са жерге объектра цIийикIа туькIуьр хъувунин кIвалахар кьиле физвай гьалдихъ галаз таниш хьана. Идакай «Лезги газетдиз» райадминистрациядин пресс-къуллугъди хабар гана.

Кьилди къачуртIа, райондин кьил Саид Темирхановахъ ва администрациядин жавабдар пешекаррихъ галаз санал ам Агъа СтIалрин ва ЦIийихуьруьн мектебриз фена. Къейд ийин хьи, и мектебра ремонтдин кIвалахар РФ-дин государстводин «Развитие образования» программадин сергьятра аваз республикада кьабулнавай «Модернизация школьных систем образования» проектдин куьмекдалди кьилиз акъудзава.

Нариман Абдулмуталибова жавабдар пешекарривай, пудратчи карханайрин векилривай кIвалахар кьиле физвай гьалдикай хабар кьуна. Малум хьайивал, ЦIийихуьруьн мектебда вири крар планда къалурнавай вахтунда кьилиз акъудиз алакьзава. Агъа СтIалрин мектебдикай рахайтIа, ина энгел тавуна гьялна кIанзавай бязи кимивилер винел акъатна.

Республикадин вице-премьерди эцигунрин кIвалахриз хъсандиз гьазурвал такунвайди ва хейлин месэлаяр гьял тавуна амукьзавайди къейдна. Ада райондин администрациядин талукь идарайрин пешекарриз пудратчи карханадин векилрихъ галаз санал винел акъатнавай кимивилер арадай акъудун патал серенжемар кьабулун, вири кIвалахар пландин бинедаллаз тешкилун, гуьзчивал тухудай жавабдар кас тайинарун тапшурмишна.

Къейд ийин хьи, СтIал Сулейманан районда авай чIавуз Нариман Абдулмуталибов Украинада кьиле физвай махсус серенжемдин са жерге иштиракчийрин кIвалериз мугьман хьана, аялриз 1-июндиз къейдзавай сувар мубаракна, абуруз савкьатар гана. Идалай гъейри, ада райадминистрацияда яшайишдинни экономикадин рекьяй район вилик тухунин месэлайриз талукьарнавай совещанини кьиле тухвана.

Чешнелубуруз – шабагьар

Чи мухбир

6-июндиз Махачкъалада «Совет муниципальных образований» Ассоциациядин правленидин заседание кьиле фена. Ана РД-дин Кьилин ва Гьукуматдин Администрациядин регьбер Алексей Гьасановани иштиракна.

Вичин рахунра Алексей Гьасанова чкадин агьалийрин яшайишдин шартIар хъсанарунин жигьетдай разивализ жедай нетижаяр къазанмишзавай муниципалитетрин тIварар кьуна. Кьилди къачуртIа, абурун арада Хасавюрт, Казбековский, СтIал Сулейманан, Табасаран, Хив, Хунзах, Агъул, Къаякент районарни Хасавюрт, Къизляр, Къизилюрт, Дербент ва Буйнакск шегьерар ава. Ада кIвалахдин жуьреба-жуьре рекьерай кьулухъ галамай районринни шегьеррин кьилериз вилик фенвай муниципалитетрилай чешне къачуниз эвер гана.

ГьакIни Алексей Гьасанова менфятлудаказ кIвалахунай са жерге муниципалитетрин кьилерив РД-дин Кьилин садавай масадав вугузвай (переходящий) лишанни 1-дережадин дипломар вахкана. Шегьеррин арада и шабагьриз Дербент, кьакьан дагълух зонада – Лак, дагълух зонада – Леваши, дагъларин ценерив гвай зонада – СтIал Сулейманан ва дуьзенлух зонада Хасавюрт районар лайихлу хьана.

12-июнь - Россиядин Федерациядин югъ

Нариман ИБРАГЬИМОВ

Россиядин Федерациядин Президент Владимир Путинан тапшуругъдалди Донбассдин шегьерар, хуьрер, миллионралди агьалияр Украинадин миллетбазрикай, неонацистрикай, фашистрилайни фейи инсафсузрикай азад авун патал военный махсус серенжемдив эгечӀуни чи гзаф инсанрин вилер ачухна. Россиядин къенепатан душманар, хаинар алай чкаяр малумарна. «Чун куь дустар я» лугьуз тикрарзавай хейлин уьлквейрин кьиле авайбурунди гьакӀан лагълагъар тирди, абуруз Россия аквадай вилер авачирди, чи уьлкведин девлетар тарашунин мурадар рикӀе авайди субут хьана. Къе Украинадиз гуя куьмек гузвайди я, ам Россиядин чапхундикай хуьзвайди я лугьуз, США кьилеваз, яхцӀурни цӀудалай гзаф «виликан дустари» чахъ галаз дяве ийизва, Украина датӀана яракьралди, долларралди, евройралди таъминарзава.

кӀанзавай. Кьиле фенач алчахрин ниятар. Белоруссияда вуч авунай абуру? Гена хъсан, Россиядин куьмекни галаз Лукашенкоди хаинрин вилик пад кьуна, республика душманрин гьиле тунач.

Авайвал лагьайтӀа, къенепатан душманар вири катнавач. Абуру чинеба чпин алчах кӀвалах давамарзава. Украинадин миллетбазриз жуьреба-жуьре куьмекар гузва. Ракьун рекьер, нафтӀадинни бензиндин базаяр, ватанперес журналистар, писателар, блогерар, политикар авай машинар хьиткьинарзава. Бязи телеканалрай, газетрай уьлкведин президент, гьукуматдин членар дегишарна кӀанда лугьудай ихтилатар ийизва. Вучиз ятӀани, талукь органрин къуллугъчияр ихьтин эвер гунар ийизвайбурув регьимлувилелди эгечӀзава.

Инал заз Китайдихъ галаз алакъалу са мисал гъиз кӀанзава. Гонконгда ва Швецияда Китайдин Халкьдин Республикадин Председатель Си Цзиньпинан тӀварцӀихъ эхиз тежедай ихтилатар авуна. Са акьван вахт алатнач, гьа ихтилат авур ксар фейи

лективный Западдихъ» галаз хейлин рекьерай кутӀуннавай икьраррал амална кӀанзавай) вири вичин чкадал хкана, къецепатаз кӀвалахзавай ксар къуллугърикай азадна, вичин цӀийи команда арадал гъана, уьлкве аватнавай дегьнедай акъуддай серенжемар кьабулна. Къе чаз аквазва хьи, Президент Владимир Путиналай фикирдиз къачур крар алакьна. Къе ада вири уьлкведин, чи халкьарин куьмекни галаз фашистрин сиясатдиз къуллугъзавай Украина миллетбазрикай, неонацистрикай азаддай серенжем кьиле тухузва.

12-июнь Россиядин Федерациядин государстводин югъ, сувар я. Делилри субутзавайвал, 1994-йисан 2-июндиз РФ-дин Президентдин Указдалди 12-июнь – Россиядин Федерациядин государстводин аслу туширвилин гьакъиндай Декларация кьабулай югъ – суваринди яз малумарна. 2001-йисуз и сувариз «Россиядин югъ» тӀвар гана.

Россия, Россиядин Федерация. Ам гзаф кьадар миллетар стхавилелди яшамиш жезвай, 89 регионрикай ибарат, чӀехи мул-

Садвал чи къуватни гележег я

Кьил кьилел аламачир бязи сенаторри, политикри, Зеленскийдин амадагри, гьилибанри, «вири урусар, гьатта президентни кьена кӀанда» лугьуз, телеканалрай, газетра интервьюяр гузва. Россиядихъ галаз женгиниз экъечӀнавай уьлквейрин ва Евросоюздин кьиле авайбуру тарихдин вакъиаяр, тарсар михьиз рикӀелай ракъурзава, дяведик мадни цӀай кутазва. Чизвач хьи, дяве, къе Украинада аватӀа, пака чеб авай маканризни акъатдайди.

Гьа икӀ жедайдал шак гъиз жедач. Вучиз лагьайтӀа, США-дин ва Евросоюздин куьмек агакьзавай Украинади терроризмдин гьерекатриз рехъ ачухнава. Россиядин исляг агьалияр яшамиш жезвай хуьрер, шегьерар ракетайрай язава, абурал беспилотникри, диверсантрин кӀеретӀри гьужумзава. Идал бес тахьана, Россиядин Президент авай Кремлдал ва Москвадин районрал беспилотникар ахъайна. Абурувай еке зиянар гуз хьаначтӀани (ПВО-дин частари абур вири барбатӀна), пака фашистрин, террористрин, миллетбазрин кьилиз вуч къведатӀа лугьун четин я. Эгер ихьтин гьалар давам хьайитӀа, Москвади террористриз куьмек гузвай уьлквеярни, абур гьазурзавай пунктарни ягъун мумкин я. Абурун кьили ван тавуртӀа, дяведин серенжемар давамардай рехъ кьуртӀа, чи уьлкведин шегьеррал, хуьрерал гьужумар хьувуртӀа, тежрибалу политики, военный пешекарри лугьузвайвал, ядерный яракьни ишлемишдай чкадал къведа. Белки, ахпа дяведик цӀай кутазвай алчахрин сивер агал, абур секин жен...

Ша чна рикӀел хкин са шумуд йис идалай вилик къецепатай долларар агакьзавай агентри, авайвал лагьайтӀа, хаинри Москвада, Санкт-Петербургда ва маса шегьерра гьикӀ гьукуматдиз, президентдиз акси митингар тешкилнайтӀа. Къецепатан эмиссарри ашкъиламишзавай абуруз халкьар властдиз акси яз къарагъариз ва ахпани гьукумдин кар алай хилер гьиле къаз

падни чир хьанач. Сталинан девирдани Советрин Союздихъ гьахьтин сиясат авай. Уьлкведиз акси кӀвалах тухун садазни гьалал жезвачир.

Эхиримжи вахтара дуьньяда ва чи уьлкведа арадал атанвай гьалар фикирда кьуна, чун, гьар са агьали, гьар са камуна уях, мукъаят хьун лазим я. Чи арайра пӀузаррал хъвер алай хаинар, душманар авайди рикӀелай ракъурун лазим туш. Душманар сад хьанва, Россия барбатӀдай, адан девлетрин иесивалдай рекьерихъ калтугнава. И карда Украинадикай, Зеленский хьтин къабачидикай амадаг кьунва. Чаз исятда мадни тупламишвал, садвал, дикъетлувал герекзава. ГьикӀ лагьайтӀа, абур чи къуватни, гьалибвални, гележегни, уьлкведин аслу туширвални, пакадин абадвални я.

Эхиримжи йисара гьам уьлкведа, гьам СНГ-дик квай бязи республикайра ва гьам дуьньядин са жерге уьлквейра кьиле физвай вакъиайри, гьерекатри чун ажугъламишзава. Гьикьван авач лагьайтӀани, уьван ватанда рехъ гузвай татугайвилер, халкьарин арада твазвай гьаразвилер, экономикадин дестекар тир промышленность, хуьруьн майишат ва халкьдин къудратлувал хкажзавай ватанпересвилин идеология зайиф гьалда амукьзава.

Амни, чаз чизвайвал, 1990-йисуз Советрин Союз чукӀурунихъ галаз алакъалу хьана. Гьукумдин кьилиз атай, США-дин, Германиядин, Англиядин, Франциядин эмирдалди къуллугъзавай цӀийи гьакимдарар Советрин ял галай сиясатни, идеологияни, халкьдин майишатдин вири хилерни, культурани, милливални барбатӀ авунал машгъул хьана. Гзаф крар абурулай алакьни авуна. Дуьньяда зурба государство тир Россия США-дин ва Евросоюздин хаммал хчалдай макандиз элкъвез амайди са тӀимил тир. Лап муракаб, хаталу и вахтунда майдандиз Владимир Путин экъечӀна. Ада яваш-яваш (Горбачева, Ельцина «кол-

каралди, девлетралди машгьур, къудратлу уьлкве я. Вири регионрин арада аваз Дагъустан Республикадини виликди камар къачузва. Вири миллетрихъ галаз дагъустанвийрини, абурун жергеда аваз лезгийрини, экуь гележегдихъ еримишзава. Къе Донбасс азад ийизвай махсус серенжемда Дагъларин уьлкведин вишералди рухвайрини иштираксава. ВикӀегьвилелди, жуьрэтлувилелди, масадбуруз чешне къалурналди. Ана къагьриманвилер къалурай ирид дагъустанви Россиядин Игит лагьай тӀварцӀиз лайихлу хьанва. Са рахунни алач, и делилар дамах авуниз лайихлубур я.

Фенвай девирдиз тамашайла, дагъвийри урусрихъ ва гьакӀ Россиядин маса миллетрихъ галаз санал халкьдин майишатдин гьар са хиле еке агалкьунар къазанмишна. Гилани абур, ацалтнавай бязи четинвилер алудиз, виликди, гуьзел гележегдихъ физ чалишмиш жезва. Дагъустанвийри и кьил, а кьил авачир Урусатдин областра, шегьерра, хуьрера гьакъисагъвилелди зегьмет чӀугвазва, уьлкведи къейд ийидай хьтин агалкьунар къазанмишзава. Россиядин Федерациядин къазанмишунрик жуьван ватандашри виле акьдай пай кутун ва абурун зегьметдиз, алахъунриз РФ-дин Президентди, гьукуматди, талукь маса къурулушри лайихлу къимет гун мадни дамахдай кар я. Руьгьдик гьевес, шадвал, чешне къачунин гьиссер кутадай мисалар гзаф ава. Виридахъ галаз санал лезги халкьдин векиларни, гьина аватӀани, лайихлувилелди, намуслувилелди, гьуьрмет къазанмишуналди, яшамиш жезва.

Садани инкардач, чаз чи Ватан масан я. Ам аваданлуди, къудратлуди, гьунарлуди яз акун чи мурад я. Гьар са касди вич бахтлуди яз гьисабдайвал. Ихьтин гьалар вич-вичелай арадал къведач. Ватандин къадир авайбуру ам мадни мублагьди, девлетлуди, хъсандиз яшамиш хьун патал къулай шартӀар авайди хьун патал зегьмет чӀугвада, и важиблу кар, мурад патал вичин алакьунрикай, бажарагъдикай, мумкинвилерикай менфят къачуда.

Къе Дагъустан Республикадиз чи ватанэгьли Сергей Меликова агалкьунривди регьбервал гузва. Уьлкведин Президентдин, гьукуматдин ихтибарлу касди къве йисан къене республикада цӀийивилер тунва, рикӀер шадардай крар авунва. Планар мадни чӀехибур я. Ам сифте нубатда агьалийрин агьвал, яшайиш хъсанарун патал алахъзава.

Россиядин йикъан суварихъ чи халкьар мадни сих, умуми крар патал къуватар сад ийидай, дуствал авайдалайни мягькемардай, акьалтзавай несил ватанпересвилин руьгьдаллаз тербияламишдай, чи чӀехи уьлкведал дамахдай метлеб ава.

«Сифтебурун гьерекат»

Абад АЗАДОВ

Алатай асирдин 1990-йисалай Россиядикай демократиядин уьлкве ийизвайди я лугьуз, чи халкьарин, инсанрин къанажагъдихъ, ахлакьдихъ, марифатдихъ галаз кьан тийизвай РагъакӀидай патан, капитализмдин адетар тваз, жегьилрик виридалайни нагьакьан ерияр кутаз алахъна. Коммунистрин партиядихъ галаз санал пионеррин, комсомолрин тешкилатарни тергна. Чирвал, тербия гуз, советрин жемиятдин халис ватанперес, зегьметчи, намуслу инсан жез куьмекзавай метлеблу тешкилатрикай магьрум хьайи аялар, жегьилар чеб чпин ихтиярда гьатна, лап чӀуру таблигьатдин таъсирдик акатна. Ихьтин татугай гьалари, гьелбетда, чӀуру нетижайрални гьана. Чеб демократиядин шагьар-пачагьар я лугьузвайбуру къе Украина гьихьтин фура тунватӀа чаз вилерай аквазва. Россиядизни гьахьтин инад кьаз кӀанзавайди тир. Алакьнач.

Акьалтзавай несил тербияламишунин карда тади гьалда дегишвилер туна кӀанзавай. Советрин Союздин хъсан чешнеяр уьмуьрдиз хкунин игьтияж авай. 2022-йисан 14-июлдиз Россиядин Президент Владимир Путина «Россиядин аялринни жегьилрин гьерекатдин гьакъиндай» закондал къул чӀугуна. Адан теклифар, къейдер фикирда кьуна, Москвада уьлкведин аялринни жегьилрин 1 съездни кьиле тухвана. Анал уьлкведин 89 регионрин аялрини жегьилри чеб, Ватандиз вафалу веледар, яшайиш, экономика, культура, спорт вилик тухуниз, алай аямдин истемишунриз ва государстводин аслу туширвал, халкьарин садвал, азадвал, ихтиярар хуьз гьазур тирдакай малумарна. Тешкилатдиз «Сифтебурун гьерекат» тӀварни гана.

Дагъустандани гьерекатдин регионрин отделение кардик ква. Адан сифтегьан организацияр саки вири шегьерра, районра ачухнава. Гьилевай йисузни жегьилринни аялрин тешкилатар вузра, колледжра, школайра кардик кутазва. Апрелдин вацра гьа и месэлайдиз талукь мярекатар Дагъустандин технический университетда, майдиз Новолак районда, Махачкъалада жегьилрин крарин рекьяй министерстводин «Республикадин жегьилрин центрада» ва «Дагпатриот» центрада кьиле фена.

- Алай вахтунда вири уьлкведа Россиядин аялрин ва жегьилрин гьерекатдин сифтегьан организацияр ачухзава, - къейдзава РД-дин жегьилрин крарин рекьяй министр Камил Саидова. - Чунни ашкъидивди и гьерекатдик экечӀнава. Къенлай кьулухъ аялринни жегьилрин иштираквал аваз тешкилзавай вири мярекатар «Сифтебурун гьерекат» тешкилатдин къаюмвилик кваз кьиле тухуда. Чи отделенида аялривайни жегьилривай 12 хиляй чпин алакьунар къалуриз, гегьеншариз, республикадиз, уьлкведиз чпелай алакьдай куьмек гуз жеда. Чахъ бажарагълу гзаф аяларни жегьилар, активистар ава.

1-2-июндиз Москвада «Сифтебурун гьерекат» тешкилатдин зурба фестиваль кьиле фена. Ана Дагъустандай 20 аялди ва жегьилди иштиракна.

«Сифтебурун гьерекатдик» «Юнармия», «Большая перемена» ва «Российское движение школьников» тешкилатарни акатзава. Адан девиз алай вахтунихъ галаз кьазвайди я. «Россиядихъ галаз хьун, инсан хьун, санал хьун, гьерекатда ва уьмуьрдани сад лагьайди хьун».

Максим НАБИЕВ,
Мегьарамдхуьруьн райондин ЦIийихуьруьн мектебдин директор

Чи халкьари Донбассда кьиле физвай вакъиаяр рикIе тIарвал аваз, кьалабулух кваз кьабулна. Ингье йисалай гзаф вахт алатнава Россияди Донбасс азад авун патал махсус серенжем тухуз. Луганскдин ва Донецкдин республикайрин агьалийриз талукь яз цIийи фашистри ийизвай вагьшивилер акъвазарна кIанзава. Президент В.В. Путина и кардин патахъай икI лагьанай: *«Россиядин вилик акъвазнавай месэла чеб урус халкьдин ва культурадин пай я лугьузвайбурун тереф хуьн, абуруз даях хьун я».*

Ватан кIеве гьатайла, чаз гьамиша викIегь, алакьунар авай регьберар Худади гузва, кьисмет жезва. Им чи халкьдин еке бахт я. Эгер 1941-1945-йисара гьукуматдин кьиле И.В.Сталин хьаначиртIа, завай дуьньядин гьалар гьикI жедайтIа лугьуз жедачир. Къенин юкъузни чаз Аллагьди викIегь, камаллу, бажарагълу Президент ганва.

Алай вахтунда садрани тахьай жуьреда жегьилриз гьам тIвар-ван авай полководецар, гьам чпин хуьруьнвияр, шегьерэгьлияр идеалар хьиз къалурна кIанда, жуван гъвечIи ва чIехи Ватандал дамах ийиз жедайвал.

Кьегьалдикай суьгьбет

Якъин я, Россиядин цIийиз арадал атанвай республикайрин тереф патал, абуруз куьмек гун патал агъзурралди контрактникар, запасда авайбур гуьгьуьллувилелди фенва. ГьикI хьи, чаз сад тир тарихдин, культурадин, руьгьдин девлетар ава, чун советрин девирдин уьмуьрни акур инсанар я. Гьар са кIвале Гитлеран Германиядихъ галаз дяве авур бубаяр авай. Гзафбуру къизгьин женгера чпин чан эцигна. Чаз, гзафбуруз, фашизмдин кьил атIайди, тум хкудайди хьиз хьанай. Эхь, фашизм дувулрай тергна кIанзавайди тир. Гила шухевичрални бандерачийрал чан хтанва, абуру ва фашист идеологияди Украинадин «миянлу» чилел мад дувулар ягъ хъувунва.

Серенжемда Дагъустандин кьегьалрини гьунарлувал, чпин эркеквал къалурзава. Чахъ игитар гзаф ава. Гьайиф хьи, бязибурув гьукуматдин шагьабар телеф хьайила агакьзава, абурун хизанрив вахкузва. Гьукуматди ахьтин хизанар текдиз тадач, чнани абурун игитвилер рикIелай ракъурдач.

Мегьарамдхуьруьн райондин ЦIийихуьряй, виринрай хьиз, Донбассда гзаф контрактникарни гуьгьуьллу аскерар ава. Абуру чпин викIегьвал, игитвал гьар юкъуз къалурзава. Махсус серенжемда зи дустарини танишри иштираквала. Гьабурукай садни зи дуст **НУРИЕВ Лаймон Резмиевич** я. Ам 1984-йисуз дидедиз хьана. ЦIийихуьруьн мектебдин 9-класс акьалтIарай гада Дагъустандин промышленно-экономический колледждик экечIна. Диплом къачур йисуз ам армиядиз физва. Гуьгъуьнлай Лаймона ДГТУ-да кIелун давамар хьийизва. 2005-йисалай жегьилди, контрактник яз, Каспийскдин флотилияда къуллугъзава. Адахъ офицер хьунин мурад авай. 2015-йисуз Санкт-Петербургда чирвилер артухар хъувурдалай гуьгъуьниз Лаймона офицер яз къуллугъзава. Гьелбетда, офицервилин чинери жавабдарвал артухарзава, истемишунар еке я. И карни ада 2022-йисан февралдиз, башламиш хьайи махсус серенжемда иштирак авурла, кьатIана.

Дяве акьалтIай пис кар я. Гьайиф хьи, Чилел гьамиша са гьи пипIе ятIани дяве физва. Дявейрик цIай кутазвай империалист ампаяр ава.

Дустуни вичин буржи викIегьдиз кьилиз акъудзавайди заз чизвай. Каспийскдин флотилиядин 117-кьилдин полкунин артиллериядин дивизиондин разведкадин начальник, старший лейтенант Нуриев Лаймоназ Россиядин Президентдин Указдалди къалурай кьегьалвилерай «Жуьрэтлувиляй» медаль гайила, заз гзаф хвеши хьана. Офицер жергедин аскер патал чешне хьана кIанда. КIеви истемишунардай буба ва рикI кузвай стха хьиз тухвайла, аскерди буйругъ дуьздаказ кьилиз акъудда, командирдин гафунихъ къимет жеда.

Лаймоназ шабагь гьеле 2022-йисан августдиз гана. Степановка азаддай женгера душмандин десантдинни разведкадин десте дуьздал акъудна. Чи батареяди душмандин пулеметдин расчет ва пикап машин, 2 миномет, ВСУ-дин 10-дав агакьна аскерар тергна.

Мукьвара Лаймон хуьруьз диде-бубадин патав куьруь отпускдиз хтанвай. Гьелбетда, за адаз гзафбурун рикIе авай, къалабулух кутазвай кардикай суал гана: дяведа кичI акатзавани? Душман ятIани, чан алай инсан я, ам терг авун регьят кар яни? Гайи жавабди зун тажубарнач: «Гьелбетда, сифте йикъара кичIевални авай, анжах ахмакьдиз гуьлледикай кичIе туш. Анжах дяведа фад вердиш жезва, кичIе жедай вахт амукьзавач», - лагьана дустуни. Командованиди эцигай месэлаяр, фагьум-фикирна, гьялна кIанзава. Четин шартIара командирди зайифвал къалурна виже къведач», - давамар хъувуна Нуриева.

Заз Лаймон аялзамаз, регьуьвал гвай, дамах квачир гада яз чидай. Гила зи вилик агакьай, бегьем чрай, тежрибалу кас акъвазнавай. За фикирна: «И дяведай са касни, виликан хьиз, дегиш тахьана хкведач».

Дяве… Дидейрин тIалар. Бубайри чан-рикI авуникай магьрум хьайи аялар… Махсус серенжем давам жезва. Гьар юкъуз исляг агьалиярни аскерар телеф жезва. ЦIийихуьряйни, гьайиф хьи, залан хирерикди жегьил аскерар телеф хьанва. Идалай еке дерт дидебубадиз, хизанриз жедани?!

Заз дирибаш Лаймонан диде Сунадиз ва буба Резмидиз ватандиз вафалу хва тербияламишунай чухсагъул лугьуз кIанзава. Ахьтин рухвайрал дамах ийиз жеда.

Гьар юкъуз дяведин татугайвилер, четинвилер акващвай аскерар, гьабурукай яз зи дуст Лаймон сагъ-саламатдиз чпин хизанрин патав гъалибвал гваз хтун мурад яз тIалабда чна Худадивай.

Далу пад галачиз гъалибвал къачун армиядиз четин я. Гьар са касдин буржи я кроралди аскерриз куьмек гун, абурук руьгь кутун. Дустуниз, аскервиле авай вири жегьилриз рикIиз чими, шад жедай гафар лугьуз кIанзава заз. Лаймон Нуриев хьтин инсанар тахьайтIа, дуьнья кесиб, дар жеда. Ватан, гьахъвал патал женг чIугвазвай вири кьегьалриз баркалла!

Тарихдин тарсари шагьидвалзава

Абдулафис ИСМАИЛОВ

(Эвел - 22-нумрада)

АЙИСАРА чи уьлкведихъ капиталистри вил къядай чIехи агалкьунар хьана. ЯтIани, дамахдай бинеяр авайтIани, уьлкведин руководстводи кьуру дамах къачунач. 1931-йисуз социализмдин промышленностдин карханайра кIвалахзавайбурун Виреисоюздин конференциядал Сталин критика квай речь рахана. Ада къейдна: «Вилик фенвай уьлквейрилай чун 50-100 йисан гуьгъуьна амукьзава. И мензилдиз чун 10 йисан вахтунда фена кIанзава. АкI ийиз чалай алакь тавуртIа, чун шупIарда». Регьберди советрин халкьдиз рикIивай ихтибарзавай, халкь игитвилерин сагьиб жедайдахъ ам кIевелай инанмиш тир.

Ахпа вуч хьанатIа, «пятилеткайрин» аламатар рикIел хкин. 1929-йисалай 1941-йисан 22-июндалди СССР-да 9600 кархана эцигна. И чIавуз РагъакIидай патан экономика кризисди кармашзавай. 30-йисарин юкьвара кьенепатан валовой продукт акъудунай, промышленностдин шейэр гьасилунай СССР Германиядилай, Англиядилай, Франциядилай вилик элячIна, Европада сад лагьай чкадал экъечIна, дуьньяда США-дилай гуьгъуьниз кьвед лагьай чкадал хьана. Дуьньяда акъудзавай вири тракторрин 40 процент Советрин Союздинбур тир. Экономика гьа икI вилик тухвайвиляй чи бубайрилай Ватандин ЧIехи дяведа пехъи душмандин хура акъвазиз, адан винел гъалибвал къазанмишиз алакьна.

Къе бубайрин гъалибвилер, Ватан хуьнин женгера къалурай игитвилер гьар юкъуз рикIел хкиз, дамахуни, гьелбетда, халкьдин руьгь хкажзава. Амма абур, инсанриз чизва, бубайрин агалкьунар я, абур чи къенин несилдин кравив гекъигайла, руьгь хкаж жезвач, пашман фикиррик акатзава.

Чи баркаллу бубайри къазанмишай агалкьунар чалайни къазанмишиз алакьда. Кар алайди арадал атанвай гьакъикъатдиз, кичIе тахьана, дуьм-дуьз тамашна, исятда жувахъ авай къуватриз гьакъикъи, дуьмдуьз къимет гун я. Яни Ленина къалурай, Сталина менфят къачуна, гьахълувал субутарай камаллу меслят рикIел хуьн, ахпа крар бажармишин.

ИНАЛ завай лугьуз тахьай гафар Госдумадин депутат, экономикадин илимрин доктор, профессор, уьлкведа машгьур публицист Михаил Делягина «Свободная пресса» интернет-изданида (15.07.22) чап авур вичин «Чтобы выжить, России придется стать честной» макьалада лагьанва. Депутатди къейдзава хьи, «Дуьньядин вири гьукуматар (Китайни Индия квачиз) акьван тапрукьвили кьунва хьи, абурун гафар анжах гарун энергия (ветроэнергетика) къачун патал виже къведайбур я. Инсанри лагьайтIа, анжах гьакъикъи крариз, чпин вилериз аквазвайдаз ихтибарзава». Къуру гафариз, хъсан крар хиве къунриз – ваъ. Чун гьихьтин гьакъикъатдин иесияр ятIа, виридаз акваз эхир».

Депутатди суал гузва: «Бес Урусатди вич жуванбуруз ва чарабуруз герекди хьун патал, абур гьамиша хиялра авай экуь мураддив агакьардайвал, цIийи шартIара руьгьламишун патал вуч авун лазим я?» Депутатди вичи жавабни гузва: «Эвелниэвел рикIивай дуьм-дуьз лугьудайди (честная) хьана кIанда… Ихьтинди хьун патал жуван хсуси законар кьилиз акъудун ва гьакъикъатдикай дуьм-дуьз авайвал лугьуз хьун хъсан са кам жедай».

Уьлкведин гьалар хъсанардай теклифар гузвай, вилик финиз манийвалзавай чIуру краркикай, тахсиркарвилерикай кичIе тахьана, лугьузвай депутатар, алимар тIимил авач. Абуру четинвилер, татугайвилер сабурлудаказ эхзавай агьалийрин дуланажагьдин дережа хъсанарун уьлкведа эвелни-эвел гьукумдиз ихтибарвал мягькемардай, ам вилик тухудай ва дуьньяда государстводин авторитет хкаждай кьилин шартIарикай яз гьисабзава. ИкI тирди дуьньядин тарихдай акваза. Амма гьакъикъатдиз дуьз къиметар гузвай алимрин гафар къарарар кьабулзавайбуру япалайни ийизвач. Теливизордай лугьузвайвал, гуя чина вири хъсанзава, чахъ чIехи агалкьунар ава, чи инсанарни хушбахтлу я, чун, «хаинрилай гьейри», вири рази я, рикIик къалабулух кутадай кар авач. Телевизордай югъди-йифди агалкьунрикай ширин, рикIиз хуш, амма крар галачир ихтилатар авуртIани, уьмуьрдин гьакъикъат инсанриз гьихьтинди яз аквазватIа, ам гьахьтинди яз амукьзава, гьикьван чи гьар садан рикIиз чIехи агалкьунар, гъалибвилер хьана кIанзаватIани.

Уьлкве вири рекьерай вилик фенвайди, гъалибвилера кIевенкIвечиди, уьмуьр тухуз къулайди хьун патал халкьдин тупламишвал чарасуз я. Халкьдин тупламишвал инсанри гьукумриз къуру гафаралди «ун-эхь» лугьуьналди ваъ, рикIивай ихтибар ийизвайла, къазанмишиз жеда. Регьберриз жемятди рикIивай ихтибар авун ва я тавун абуру чпи агьалийриз ихтибар авунилай ва я тавунилай, жергедин инсанрин игьтияжар, ихтияжар, дердияр, гьар садан хсуси лайих, фикирар гьисаба къунилай ва я такъунилай, уьмуьр къулайвилер авай хъсанди хьунилай ва я тахьунилай аслу я. Кар алайди обществода ихтибарвал хьун, алдатмиш тавун я. Яракьдалди Россиядин винел гъалиб тежезвай «коллективный Западди» информационный дяведа гьа и месэладикай вичин хийирдиз менфят къачузва.

ИНФОРМАЦИЯДИН къенин девирда женгер душмандин шегьерар ва хуьрер кьун паталди тухузвайбур туш. А женгер душмандин агьалийрин гуьгьуьлар, руьгь, акьул, къанажагъ жуван патаз гьана, жув ва жуван къайдаяр абуруз кIанарун патал тухузвайбур я. Ахпа а шегьеррини хуьрери чпин гуьгьуьлдалди вун чпин дуствиле хкяда, са ягъ-ягъунни герек къведач. Советрин Союздин политика гьа ихьтинди тир. Гьавиляй чахъ дуьньяда дустарни гзаф авай. Къе чи виликан дустари США кьиле авай РагъакIидай патахъ ялзава.

Фикир це, къве уьлкведин гражданвилер авай, къецепатан уьлквейриз хизанар акъуднавай, анра заводар, кIвалердараматар маса къачунвай, а патан банкара миллионар, миллиардар хуьзвай россиянар, анрин илимдин идарайра кIвалахзавай чи бажарагълу алимар къачун чна. Бес им Америкади вири дуьньяда, эвелни-эвел Россиядиз акси яз тухузвай, «къайи», информационный дяведин нетижа тушни? Инсаниятдин вилик чIехи лайихлувелер авай бажарагълу урус халкьдикай чукIурзавай кьван тапарар, русофобия «миянарзавай» фейкар ава. Къецепата а тапаррин чIалахъни жезва. Ихьтин гьалара ни лугьуда и «къайи» дяведа америкосрихъ агалкьунар авач, чун гъалиб жезва?

Махсус серенжем акьалтIарайдалай кьулухъ информационный женгер деринра гьатда. И чIавуз чна, мадни фендигар жедай къецепатан чIуру пропагандадин хура акъвазна, русофобия тергна, дуьньядин майданра жуван патав дустарни кIватI хъувуна кIанзава. Чун жуван мурадрив агакьда, эгер уьлкведин тарихдин тарсар хъсандиз чирна, абурукай акьуллудаказ менфят къачуз хьайитIа. Иллаки зурба камалэгьли Ленина «туькьуьл, залан гьакъикъатдикайни, кичIе тахьана, дуьм-дуьз лугьуниз» талукь келимайрикай тарс хкудайтIа.

ЦIийи ктабар

Хушракандин чилина…

Ш.ШИХМУРАДОВ

Мецин кIвенкI датIана гьа тIазвай суьхвал элкъведа лугьудайвал, 80-90-йисарилай инихъ уьлкведа, гьакI дуьньядани хьайи ва гилани давам жезмай кьван чIуру вакъиайрин, къарсатмишвилерин, мусибатрин, миллионралди инсанрин кьисметриз, умудриз векьидаказ кIур гунин асул себебрикай сад чи сад тир къудратлу Советрин Союз хаинвилелди, душманвилелди чукIурун тирди фикирдиз къведа. Таб, алдатмишун, алцурарун вини кьилин дережада сиясатдиз элкъуьрна, партиядин, государстводин кьилиз, мецел сад алаз, рикIе масад авайбур, зегьметчи халкьдин, уьлкведин душманар атана. Алдатмишнавай, къалп, фашал «халкьдин фронтар» лугьудайбуру хура тур, маса ганвай, дуьзгуьн кьил авачиз тунвай партиядилай кар алай макъамда реакциядиз тешкиллу аксивал ийиз алакьнач. Нетижада инсаниятдин тарихдани такур зурба мусибат хьана.

Буржуазиядин контрреволюцияди СССР-да советар, рабочийринни лежберрин гьукум, общественный самоуправленидин вири жуьреяр, халкьдин майишатдин сад тир комплекс, пландин къурулуш ва ва икI мад вири дарбадагьна. Империализмдин ампайри, МВФ-ди девлетлу уьлкве тараш-чапхунунин, къевердавай зайифарунин схема туькIуьрна. Россиядал угъривилин, къачагъвилин, таланчивилин, бандитвилин, йиртижи, тахсиркарвилин, олигархиядин капитализм илитIна, гзаф рекьерай гьакъикъатда феодализмдиз хъивегьна. США-динни адан гьалибанрин иштагьар мадни къати, вири дуьньядиз агъавал ийиз кIан хьун мадни артух хьана, гьина хьайитIани чпин кьацIай, ивидай рчанвай тIуб сухиз, векьидаказ, ягьсузвилелди къаришмиш жез эгечIна: Афгъанистан, Ирак, Ливия, Югославия… США-дин чIуру, хаталу сиясат себеб яз, 1988-йисуз исламдин фундаменталистрин интернациональный тешкилат Аль-Каида майдандиз акъатна. Терроризм дуьньядин гзаф уьлквейра гегьенш, кьизгьин хьана, ада гзаф агьалийрин хатасузвал къурхулувилик кутунва. ИГИЛ-ди (Россияда къадагъа авунвай) Сирияда граждан дяведик цIай кутуна.

Гзаф миллетар виш, агъзур йисара дуствилелди, стхавилелди санал яшамиш жез хьайи Дагъларин уьлкведивни, гьайиф хьи, терроризмдинни экстремизмдин чIулав, хаталу идеологиядин, ИГИЛ-дин (РФ-да къадагъа авунвай) лепе агакьна, адан таъсирдик гзаф къадар жегьил-жаванар акатна, абур тапарралди – гьиллейралди, алдатмишуналди, пичIи хиве къунралди хушракандин чилиниз чIугуна, «тамун стхаяр» лугьудайбурун кIеретIривай «тарсар» къачуз эгечIна.

Журналист, публицист, писатель Нариман Меликович Ибрагьимован «Тапаррин къармахра» цIийи романда мусибатдин завалрик акатай гзаф жегьилрин бахтсуз уьмуьрдикай, кьисметдикай галай-галайвал, гьаврудик кваз, устадвилелди суьгьбетзава. Роман и мукьвара, РД-дин милли сиясатдин ва динрин крарин рекьяй министерстводи тереф хуьналди, грантрин конкурсда гьалибчидин такьатрихъ «Мавел» издательствода 150 экземплярдин тираж аваз акъуднава.

Романдин кьилин игит, хъсан хизандин векил Азорадин рикIе экуь, къени мурадар – нятар авай. Ада вуздани хъсандиз кIелна. Амма авамвал, дугъривал, а патал алайдан чIалахъ хьун, гьакI кIанивални себеб яз, руш хъутIалра – завалра, фикирдизни гьиз тежер хьтин чIуру уламра, четинвилера гьатзава. Хъсан гележег авай цуьк хьтин руш фендигарвилелди тапаррин менгенайриз – желездиз чIугвазва ва жаллатIрин кIапIалдиз аватзава. Фендигарвилелди вичел ашукьарай, гуьгъуьнлай гьуьл, кьве аялдин буба хьайи Айвудин лугьудайда Азора гьа бинедилай алцурарна. Тапарралди ам Бакудиз, анай Туьркиядиз, анайни Сириядиз, дяведик, къанунсузвилерик цIай кутунвай къазаматдиз акъудзава, гуя адалатлу женнет – Исламдин республика арадал гьизвайди я, ана гуя куьмек герекзавай стхаяр-вахар ава лугьуз.

Бандитрин, террористрин кIеретIрихъ галаз чи республикадани женгер кьиле фена, нетижада садбур тергна, садбур кьуна, дустагъна. Бязибур Азербайжандиз, Гуржистандиз, Туьркиядиз, анайни Сириядиз катна. Дугъри Азорадин сакIани кьил акъатзавач, кIвал-югъ, диде-буба, багърияр, хуьр гадарна, и алчахар эхир гьикI жедатIа течир хаталу къариблухдиз вучиз физвайди ятIа. Адаз аян хьана хьи, Айвудина адакай табзава, гьуьлуьхъ чинебан крар, сирер ава, ада датIана тапарарзава, ам чинебан крарал машгъул я. Вич ракьара гьатнавайди якъин хьайила, Азоради и харапIадай са гьар-гьал катдай рехъ жагъурун кьетIзава. Ада вичин дуьньядикай пай атIанвайда хьиз гьиссзава. Азора хьиз, алдатмишна гьанвайбур лагерда ацIанвай. Лагердин къайдаяр вагьшибур тир. МуьтIуьгъ жез такIанбур гатазвай, абуруз каш гузвай, зулумда твазвай, къайи цик кутазвай, абурувай аялар вахчузвай.

Веледар къариблухриз фенвай диде-бубайр гьамуни кьунва. «Им гьихьтин девир алукьнава, веледар диде-бубадин чIалай акъатнавай, чинебан уьмуьр тухузвай, чIехибур кваз такьазвай, са нин ятIани тапаррихъ – лагьлагьрихъ яб акализ, тахсиркарвилиз кьил язавай, гьукумдин органриз акси экъечIзавай, инсанвилин ерийриз… кIур гузвай!» Дуьз тербия агакьзавай балайрикай тапархъанар, тахсиркарар, террористар, экстремистар вучиз жезва? Бес кана кармаш хьанвай дидейри вуч авурай?! Залан дерт эхиз тахьана, гьикьван дидейрин рикIе тIекв хьана! Гьикьванбур вахтсуздаказ агъа дуьньядиз фена.

Инал ихьтин са мисал рикIел къевезва. Са куьчери арабди, къвердавай яхун жез акурла, вичин деве тукIуналда. Къенер акъудна, килигайтIа, гьайвандин рикIе пуд тIекв авалдай. «Ягь, им вучтин аламат я?» - гьарай акъатна иесидай ва, себеб чириз жедатIа акваз, девецин рикI са камаллу жерягьдиз къалурна. Инихъай-анихъай тамашна, рикI тупIалай авуна, касди лагьаналда: «И язух гьайвандин пуд шараг кьенва!»

Яргъара, къариблухра кьейи, телеф хьайи гьар са велед абурун дидейрин, бубайрин рикIера сагъ тежер тIеквер тушни бес!»

Хвейиди тир гзаф ала,
Бада фена чIугур жафа,
Вакай са мелъуьм хкатна –
На зи рикIе тIеквна, бала… гафар тикрариз, шелар ийиз-ийиз язух гьикьван дидеяр вахтсуздаказ кьена!..

Багърийрин, Россиядин гьукумдин къуллугърин гьерекатар себеб яз, Азора гена ватандиз ахкатзава. Пуд юкъуз давам хьайи суддал руьшак тахсир квачирди, зулуматдин, тапаррин чилинай экхъечIун патал руша гзаф алахъунар авурди, адан михьивал, къенивал, гьахълувал, инсанвал, ватанпересвал тестикь жезва. Кьве аялдин диде Азора суддин залдай ахъай хъувуна. Тапархъан Айвудин лагьайтIа, Сирияда телеф хьана.

307 чин авай и цIийи ктаб ихьтин кьилерикай ибарат я: «Суд-дуван», «Жаванвал, женжелвал», «Дяведин ялаврин хирер», «Чалпачух вяде», «Бейкефвал», «Уьмуьрдин уламар», «Гьайиф чи заводар», «Тарсар, курсар», «Катун», «Мехъер», «Сирлувал», «Йифен мугьманар», «Лацу шегьерда», «Алдатмишун», «Къариблухда», «Дидедин дерт», «Халифатдин къурбандар», «Буьркьуь азадвал», «Суд», «Гьикаятчидикай гаф».

Романди кIелзавайдаз екез таъсирзава. Адакай сифтени-сифте къанажагъ гьеле бегьем битмиш-дигмиш, мягькем тахьанвай жегьилжаванриз, студентриз менфят хкатда. Дидебубайризни кIелун ва тарс хкудун теклифзава, гьикI хьи, камаллу ктабди веледар, жегьилжаванар чIуру рекье гьат тавун патал гуьзчивал датIана артухаруниз, мукьуфдивди тербиядин кIвалах тухуниз эвер гузва.

Жемятдиз герек роман мубарак авуналди, чаз Нариман Меликовичан гьиликай метлеблу эсерар мадни хкатна кIанзава.

Нариман ИБРАГЬИМОВ

Ханбикедин теклиф

(«Тапаррин къармахра» романдай са чIук)

Шегьерда тупарай, миноментрай, пулеметрай, автоматрай ягъзавай ванер артух хьайи югъ тир. Нисинилай алатнавайла кIвализ са вуж ятIани атана. Адав вичиз эверай ПатIиматан сес агакьна. «Исятда, исятда, аял ахвариз фирай», - ракIарай кьил акъудна, жаваб гана Айзаната.

Са вад декьикьани алатнач, лархъна ракIар ахъайна, къенез ПатIимат ва адан гуьгъуьнаваз таниш тушир сад гьахьна. Сифтедай кьилни акъатнач, Азорадиз ам итим хьиз хьанай, рахайла – дишегьли. Кьакьан, шумалвал квай бедендал военный форма алайди. Къуьне автомат авайди. Юкьвавай тумаждин чIулуник гапур, гранатар квайди. Чинал никаб (чIулав пекинин маска) алайди. Ада лезгидалди салам гана. Айзанат мадни мягьтел хьана.

- Нисинин хийирар, я кье, вун Айзанат яни?

- Абат хийирар,- вичин тIвар кьунал тажуб хьана, пIузаррикай гаф кудна иесиди.

- Гьабиб ви гьуьл яни?

- Эхь-эхь. - Айзанат михьиз тешвиш хьана. Итимдин, вичин тIварар чизва. Зурба кас хьизни рахазва. Никаб алуднавай чинайнин лезги дишегьлидихъ жедай миливал, назиквал, мегьрибанвал кьатIуз жезва. ПатIиматани адаз муьтIуьгъвал къалурзава. Ихьтинди вуж хьуй эхир?

- Вахъ кьилин образование ава ман, Айзанат вах?

- Эхь, университет куьтягьна.

- Араб чIалай гьикI я?

- Чизвач.

- КапI-тIеат ийизва кьван.

- У-н-н.

- Маса гьи чIалар чизва?

- Ингилис,- мугьмандин хиял вуч ятIа чин тийизвайвиляй Айзаната куьрелди жавабар гузвай. Вич икI диндирмишун адаз ерлин хуш хьанач, гьавилай ада сес хкажна.- Чан вах, вуна завай силисчиди хьиз хабарар кьазва, вун вуж я? Вучиз атанвайди я?

Айзанатан рахуник аксивилин, муьтIуьгъсузвилин тах квайди кьатIай мугьманди ватанэгьли бинедилай чкадал ацукьарун кьетIна.

- Акваза, акваза, чи дишегьлийриз хас викIегьвал вакни ква, Айзанат вах. Амма за ваз лугьун, и вун аватнавай чка масад я. Ина вири сад-садалай аслу я. Эгер макьамар акъудиз хьайитIа, гужуналди мажбурда, мадни шандакьар авуртIа, туьтуьнивай гапур гуьцIда. И гьакъикъат за ваз кичIе кутун патал ваъ, вун гьаврда гьатун, вун жуванди тирвиляй ва пака ваз ва ви хциз зиян хкатдай са кIамашвал тавун патал лугьузвайди я. Гила дикъетдивди яб ча. Зун Ханбике я. Дишегьлийрин дестедин эмир. Зи гьилик хашпара уьлквейрай къвезвай гзаф дишегьлияр ква. Абурухъ галаз тарсар тухудай ингилис чIал чидай мусурман дишегьлияр кIанзава. Ви чирвилер чна гьа и рекье ишлемишда, Айзанат вах.

- Зи чирвилер? Зун - аял галайди. Гьуьлуьни чидач вуч лугьудатIа…

- Гьуьлуьвай чна разивал къачунвайди я. Ваз ада са гафни лугьудач. Амма вуна пуд вацра араб чIал чирда.

- Пуд вацра? Ам жедай кар яни?

- Эхь, эхь. Вахъ галаз гьар юкъуз тежрибалу муаллимди кIвалахда, араб чIални, Къуръан кIелизни чирда, ви сухтаяр жедайбурухъ галаз тухудай тарсарин гьаврудани твада.

- На вуч лугьузвайди я, Ханбике вах, мегер…

- Маса чара ваз авач, чамма,- Айзанатан гаф атIана Ханбикеди.- Я вуна чирда, я вун ви хвани галаз маса гуда.

- Вуч-ч? - дишегьлидин туьтуьнай гьатта «агь-гь» акъатна. - Ханбике вах, ахьтин гафар лугьумир, заз гьуьл авайди я.

- Гьуьл? - Ханбике Азорадиз акI килигна хьи, айгьамдин хъвер кваз, вилера негьвилин зур аваз, вун лап авам я хьи лугьудай саягъда.- Ви гьуьлуь ви фадлай маса ганвайди я. Вунни ада, вич кIеве туртIа, вилери гьич лупIни тавуна, маса гуда. Мад гьич садахъни ихтибармир, вун анжах зи къаюмвилик акатда ва вак кядай касни жедач. Ван хьанани?

Айзанат гагь вич лап шагьди хьиз тухузвай мугьмандиз, гагь адан гафарал къул чIугвазвай ПатIиматаз килигзава. Вуч лугьудатIа чин тийиз.

- Гьун-н, вуч хьанва, ви мез кьунвани? Руьгь фенвани?

- Я Ханбике вах, ахьтин къурхуяр гайила, руьгь цаварал хфинни мумкин я. Вун зи патав вуч лугьуз атанвайди я? Вун ни ракъурнавайди я?- Айзаната чиз-чиз мугьманда раб эцяна. Адай вуч акъатдатIа акваз кIанз.

- Я Аллагь, я Аллагь,- гьа-гьагьа, - ван алаз хъуьрена Ханбике, - аферин, аферин, вун терс я хьи. Жеда, жеда, вакай ина затI хкатда, эгер вири за лагьайвал авуртIа. Вун халис лезги я. Такабур. ВикIегь.

- Чан вах, зун пара рази я, вун зи патав атунал, зи къайгъу чIугунал, къурхуяр заз ганатIани. Амма вуна теклифзавай крар залай алакьдач. Анжах ваз хъел къвемир.

Гила Ханбике Азорадиз килигиз амукьна. «И хеб зи гьаврда акьунвай хьтинди туш. Далудиз кьве лашни вегьена, мичIи къазаматда пуд юкъуз гишилани турла, минетиз, шехьиз акъваздайди я. Вучда, исятда гудани гьахьтин тарс? Я тахьайтIа, дишегьлидихъ кузвай, тамарзу угъраждин гьиле твадани?» - вичи-вичивай хабар кьуна эмирди. Ахпа лагьана: - Ваз ина кьиле физвай крарикай хабар авач, вах, абур фикирдизни гьиз тежедайбур я. Ви далудихъ кас тахьайла, вун тIветIряйни кьадач. Гьуьлуьхъни ви исятда са ихтиярни, гьунарни авайди туш. Гьахьняй за вуч лагьайтIа, гьам ийида на. ТахьайтIа, - Ханбикеди жибиндай рация акъудна,- исятда жаллатIар къведа ва абуру вун къазаматдиз вегьеда. Эмир гайитIа, вун гьилерай-гьилериз ракъурда. Ийидани зенг? Инанмишардани вун зи гафар кьуру къаркъар туширдахъ?

- Ваъ, герек авач,- лагьана Айзаната. Адаз рикIивай кичIе хьана.- За на лагьайвал ийида. Акваза, вахъ еке къуват ава. Жуванди тирвиляй тIалабиз кIанзава, заз куьмек це и харапIадай катдай.

- Аферин! Вун ви итимдиз ухшар туш. Эгер вун гьахьтин фикирдал алатIа, гьа югъни къведа.

Гиппократан кьинез вафалу я

Дашдемир ШЕРИФАЛИЕВ

Инсандиз эвелимжи нубатда герекди сагъвал тирвиляй медицинадин важиблувал чIехиди тирди инкариз жедач. И хиле больницадихъ, ФАП-дилайни поликлиникадилай тафаватлу яз, начагъди духтуррин гуьзчивилик кваз сагъардай, инсан кIвачел ахкьалдардай мумкинвал ава. Азаррикай, тIал-квалрикай садни хвенвач. И макъала Каспийск шегьердин больницадикай, кьилди къачуртIа, терапиядин отделенидин кIвалахдикайни духтуррикай я. И мукьвара за ана сагъламвал гуьнгуьна хтуна, пара крар къенепатай акуна, медперсоналдихъни абурун къайгъуйрихъ галаз мукьувай таниш хьана. Сагърай чеб вири! Абурун кIвалахдикай анжах тарифдин гафар лугьуз жеда.

Эхиримжи йисара Дагъустан Республикадин, здравоохраненидин министерстводин ва Каспийск шегьердин кьиле авай ксарин къайгъударвилин нетижада и больница, шегьерэгьлийри кьейдзавайвал, гьич чир техжервал хъсанвилихъ дегиш хьанва. Гьелбетда, и карда адан кьилин духтур, къурушви баркаллу хва Рамазанов Расим Рагьимовичан, адан заместитель Дадашев Марат Таибовичан, терапиядин отделенидин заведующий Юсуфов Билал Ражабовичан алахъунарни гзаф я. Иллаки коронавирусдин садакай масадак акатдай азарди тади гуз хьайи вахтунда ЦГБ вилик фена. ИкI, 2020-йисуз РФ-дин Президент В.В. Путинан тапшуругъдалди Россиядин оборонадин Министерстводи и больницадин бинедаллаз са вацран кьене, махсус лабораторияни галай, 78 чарпай-чкадин, гзаф хилерин медцентр эцигна. Ам девирдин истемишунрив кьур медаппаратурадалди тадаракламишна, ишлемишиз вахкана. Гьа макъамда саки вири больница ковиддин госпиталдиз элкъуьрна, ана 300-дав агакьна азарлуяр къаткурнавай. Анай варцаралди экъечI тийиз кIвалахай игит духтурар (садакай масадак акатдай азаррин отделенидин чIехи медсестра Эфриз Асварова ва масабур) шегьерэгьлийрин рикIелай къени алатзавач…

Каспийскдин ЦБ-дин сергьятдиз кам вегьенмазни, ана халисан иеси авайди акваз-ва. Гьаятар, багъ, къекъведай жигьирар – къуд пад вичин къайдада ава, михьи я, чилел гьич са чарчин кIусни, пIапIрусдин кьатIни алаз аквадач. Тарар, цуькввер, кул-кусар цана, ацукьдай къулай кьсруьяр ва абурун патав зирзибилрин яшикар эцигна, азарлуйриз михьи гьавадал экъечIна, ял ядай хъсан мумкинвилер тешкилнава.

Терапиядин отделенидикай рахайтIа, кабинетарни палатаяр, санузелни дегьлизар, кухняни столовой вижевайдаказ ремонт хъувунва. Къайи ва чими ятарин умывальникар авай палатаяр ва амай ври чкаярни йикъа кьвед-пудра кьежей пек элягъиз михьзава. Гузвай тIуьнарни, кIвалинбур хьиз, дадлу ва кфетлубур я. Кьилинди, ширин мецел рахаз, дерди-гьал хабар кьаз, дарман гуз, гьакьван къайгъудар ва мергьяматлу я духтурарни медсестраяр.

– Са шумуд йис вилик ина ихьтин къулайвилер авайди тушир, – лугьузва чпихъ яргъалди сагъариз тежезвай азарар аваз, саки гьар йисуз больницада къаткуниз мажбур жезвай Каспийскдай тир са шумуд азарлуда. – Пара вахтара дарманар, гьатта йод, бинт авач лугьуз, азарлуйри абур чпин жибиндай пул гана къачудай. Аллагьдиз шукур хьуй, ахьтин крар амач. Дарманралди таъмин я. Холодильник, электроволновкадин пич, электрочайник авай къулай столовойда мус хьайитIани тIуьн чими хъийиз, чай хъваз жеда. Чиле цIийи кафель, нур гуз михьзавай унитазарни умывальникар, буйдин гьузгуь, кьери ва адетдин запунар…, гуя им больницадин ваъ, курортдин санузел я. Динэгьлийриз ина дастамаз къачудай ва капI ийидай къулай шартIарин махсус кIвални тадаракламишнава. Ихтилат кватай чкадал чаз больницадин кьиле авай ксариз, терапиядин отделенидин заведующий Билал Ражабовичаз, тежрибалу духтур Сефият Рагьимхановнадиз, чIехи медсестра Рената Рустамовадиз ва вири медперсоналдиз чухсагъул лугьуз кIанзава, – алава хъувуна абуру.

Азарлуйри чпин тIварар кьуна, тарифар авур духтуррихъ галаз чна суьгьбетун кьетIна...

Билал **ЮСУФОВ** *Рутул райондин Шиназ хуьре ветеринар Ражаб духтурдин хизанда дидедиз хьана. 1982-йисуз хайи хуьруьн школа куьтягьна. Армиядин жергейра къуллугъна. 1994-йисуз Дагъустандин медакадемия ва ахпа ординатура агалкьунралди акьалтIарна. Пешекарвилин къуллугъ вич рекье тур Ямало-Ненецкий автономный округдин меркез Салехард шегьердин больницада терапевтвиле кIвалахунилай башламишна. Гьана кIвалахай йисара (1994-2006) жергедин духтурдилай отделенидин заведующийвилин ва кьилин духтурдин куьмекчивилин дережадиз хкаж хьана. Гуьгъуьнлай Дагъустандиз хтана, са йисуз Махачкъала шегьердин 2-нумрадин больницадин кьилин духтурдин заместителвал авуна. Кьилин категориядин духтур-эндокринолог Б.Юсуфова 2016-йисалай намуслудаказ КЦГБ-да кIвалахзава, эхиримжи 3 йисуз - отделенидин заведующийвиле. Адахъ 29 йисан пешекарвилин тежриба ава.*

– Чи отделенида вири 70 чарпай ава, адакай 20 анжах йикъан вахтунинбур я, – суьгьбетзава Билал духтурди отделенидикай. - 45 касдикай ибарат умуми коллективдикай 9 духтурар я. Инал чпиз пешекарвилин кьилин категория авай тежрибалу духтуррин - Наврузбегова Наирадин, Гьажиева Сефиятан, Магьмудова Загьрадин, кьилин ва 1-категориядин медсестрайрин - Шагьбанова Залинадин, Сунгурова Гуьлжанатан, Демирова Луизадин, Ражабова Заремадин, Алиева ПатIиматан тIварар кьун кутугнава.

– Билал Ражабович, шегьердин больница, гьакI терапиядин отделение диагностикадин ва герек маса тадаракралди таъмин яни?

– Эхь, и жигьетдай чи база зайифди туш, чарасуз вири алатралдини таъмин я, рапар-дарманарни ава. Эхиримжи вахтунда диагностикадин 2 МСКТ, УЗИ, эндоскоп аппаратар эцигна ишлемишзава.

– Каспийск шегьердин центральный больницада вири азарар сагъар хъийизвани?

– Ваъ, гьелелиг ахьтин мумкинвал авач. Месела, онкологиядин, вилерин, нейрохирургиядин, кардиохирургиядин рекьерай чавай азарлуйриз куьмек гуз жезвач. Абур республикадин ва уьлкведин маса медцентрайриз рекье твазва. Гележегда медицинадин къуллугъар инани гегьеншарда. ИкI, гьилевай йисуз суткада 500 кас кьабулиз жедай поликлиникадин, 140 чарпайчка авай хирургиядин корпусдин эцигунрив эгечIда. И кар патал чил тайинарнава, эцигунрин документар тестикьарнава.

Сефият ГЬАЖИЕВАДИ *Каспийск шегьердин 2-нумрадин школа (1996-йис), Дагъустандин медакадемиядин сагъарунин факультет (2002-йис) ва Санкт-Петербургда кардиологиядин рекьяй интернатура (2010-йис) агалкьунралди акьалтIарна. 2002-йисалай Каспийскдин больницада кIвалахзава. Духтурдин тариф коллективдин ва азарлуйрин арада фадлай акьатнава. Адет яз, Сефият Рагьимхановнадин зегьметдин югъ сятдин 8-далай эгечIна, нянин сятдин кьудалди давам жезва.*

Духтуррин совещание, азарлуйрин патав палатайриз фин, дарманар тайинарун - ибурни адан гьар йикъан кIвалахдин къайгъуяр я.

– ДатIана вич-вичин чирвилерин дережа хкажунал алахъзавай, мецел ширин, азарлуйрив хуш рафтарвилелди эгечIзавай, кар чидай Сефият духтурди чун са дарманралди ваъ, рикI секинардай хуш келимайралди, регьимлу къилихралди сагъарзава. Вичин гьилик сагъар хъувур азарлуяр ада больницадай ахъай хъувурлани гуьзчивилик кутазва. Гьавиляй зун райондай иниз, гила 4-сефер я, гьадан патав атанва. Хиве кьан, нагагь Сефият духтурдин куьмек хьаначиртIа, зун фадлай амачир, – духтурдин кIвалахдилай разивал къалурзава зегьметдин ветеран Къардаш Мамалиева.

– Инсанриз алакьдай куьмек гунин, мергьяматлувилин, кIевевайдан гьил кьаз кIан хьунин гьиссер, ибур диде-бубадин тербиядилайни аслу я жеди, захъ аял чIавалай авай, гьавиляй духтурвилин пешени хкяна. Эгер зи гьиликай куьмек жез, инсанар рази ятIа, зун бахтлу ксарикай сад я. За жуван пешекарвилин дережа неинки илимдин чирвилер къачуналди, гьакI кар чидай духтуррин тежриба кьабулуналди хкажзава. Малум тирвал, эхиримжи вахтунда инсанрин рикIинни дамаррин, нефесдин органрин, руфунин ва бязи маса азаррин кьадар гзаф жезва. Абурун вилик пад кьун патал сагъламвилин месэлаяр фикир тагана туна кIандач. Иллаки 40 йисан ящдилай алатнавайбур сагълам уьмуьр тухуз алахъунихъ, чкайрал диспансеризация тухунихъ, духтуррин гуьзчивилик хьунихъ еке метлеб ава, – меслятзава Сефият духтурди.

Эхирдай чаз, агьалийрин сагъламвилин къаравулда, Гиппократан кьинез вафалу яз акъвазнавай, чпин пешекарвилин ва инсанпересвилин везифайрив намуслувилелди эгечIзавай духтурриз рикIин сидкьидай сагърай лугьуз кIанзава.

РикI алай пешедин сагьиб

Хазран КЬАСУМОВ

Кьасумхуьрелай тир медсестра **Султанагъа Алиевна УЛЛУГЪАЕВА** чаз масадан дердиникай хабар кьадай инсан, кIвалахдин гзаф йисарин тежриба авай пешекар яз фадлай хъсандиз таниш я. Ихьтин инсанрикай рахадайла, лугьуз жеда: рикI алай кIвалахди адаз руьгьдин таъминвал гузва.

Султанагъа Алиевна 1962-йисуз 10 аял авай Игит диде Амина Шайдаевнадин чIехи ва гьуьрметлу хизанда дидедиз хьана. Ада Кьасумхуьруьн 2-нумрадин юкьван школа ва Дербентдин медицинадин училищедин акушервилин отделение лап хъсан къиметар аваз акьалтIарна.

Вичин зегьметдин рехъ жегьил пешекарди 1984-йисуз Къазахстан ССР-дин Яралиев поселокдин больницада кIвалах авунилай башламишна. 1986-йисалай инихъ С.Уллугъаевади СтIал Сулейманан райондин ЦРБ-да кIвалахзава.

Вири чкайра хьиз, чи республикадани ковид азар чкIай, адакди гзафбур начагъ хьайи вахтунда С.Уллугъаевадин къайгъуяр мадни артух хьана. Хъсан тежриба авай медсестради, кIвалериз физ, агьалийрин сагъламвал вичин кьетIен гуьзчивилик кутуна, начагъ хьайибур сагъар хъувун патал зегьмет чIугуна. Идай Султанагъа Алиевнадиз Дагъустан Республикадин здравоохраненидин министерстводин патай Гьуьрметдин грамота, райондин ЦРБ-дин руководстводин патай пулдин премияр гана.

Кьилин категориядин пешекар С.Уллугъаевади чаз лагьайвал, алай вахтунда диспансервилин учетда саки 400 кас ава. Абур тежрибалу медсестрадин кьетIен гуьзчивилик ква. Инсанрин сагъламвилин къаравулда гьамиша уях яз акъвазнавай ада садакай масадак акатдай азаррин вилик пад кьун, хуьре сагъламвилин замин тир михьивилер хуьн патални еке кIвалах тухузва.

Лайихлу энергетик

Жасмина САИДОВА

«Заз гзаф хуш я къе лайихлу тир и пишкешар агакьариз. Энергетикрин кIвалахдин важиблувилиз кьадардилай гзаф къимет гун мумкин кар туш, гьикI лагьайтIа, анжах куь зегьметдалди инсанар патал виридалайни лазим къулайвилер - чимивал ва экв - арадал гъизва. Куь зегьметдилай кархананрин, государстводин идарайрин, школайрин, азарханайрин, гьар са агьалидин кIвалин къулайвал асул я».

Ихьтин келимайралди Дербент райондин къил Мавсум Рагьимова, электросетрин къуллугъчийрив государстводин пишкешар вахкудайла, абурун гьакъисагъ зегьметдин важиблувал къейдна. Алай йисан 4-апрелдиз Мавсум Рагьимова пишкешар вахкайбурун арада «Россети Северный Кавказ»-«Дагэнерго» ПАО-дин филиал тир Дербент райондин электросетрин къилин инженер **МУЬГЬУЬДИНОВ Муьгьуьдин Жамалдиновични** авай. РД-дин Къил Сергей Меликован 2023-йисан 21-февралдиз къабулай къарардалди, Муьгьуьдин Муьгьуьдиноваз «Дагъустан Республикадин лайихлу энергетик» лагьай тIвар ганва.

суьгьбетдайла. - Ада датIана электросетрин тадаракар авай гьал хъсанарунин, электроэнергия агакьарунин кIвалах къиле тухузва. ГьакIни ам производстводин хъсан тешкилатчи я.

А.Селимова къейдзавайвал, М.Муьгьуьдинован кIвалахдин нетижа яз, эхиримжи йисара райондин муьштерияр электроэнергиядалди таъминарунин дурумлувал хъсан патахъ дегиш хьанва. Электросетрин тадаракар гуьнгуьна хутунин, цIийикIа туькIуьрунин ва бинедилай ремонт авунин кIвалахар, Муьгьуьдин Жамалдиновичан гуьзчивилик кваз, гьар йисуз къиле тухузва. КьетIен фикир ада карханадин къуллугъчияр гьазурунин, абурун кIвалахдин ва ял ягъунин шартIар хъсанарунин кардиз гузва.

Къилин инженерди эхиримжи йисара электроэнергия муьштерийрал агакьарунин рекье жезвай квахьунар, гьакIни сетдин напряжение къайдада хьун хьтин месэлайризни еке фикир гуз башламишнава.

«Муьгьуьдин Муьгьуьдиноваз инсанрихъ галаз алакъаяр дуьздаказ туькIуьриз чида. Ам хизандани хъсан уьмуьрдин юлдаш ва буба я», - давамарзава Ариф Селимова.

ИкI, коллективдин общественный уьмуьрдани ада активнидаказ иштиракзава. Вичин асул везифайрихъ галаз санал ада гьар жуьре йисара ДЭС-дин профкомдин председателдин заместителдин, яшайишдин кIвалерин комиссиядин председателдин, партиядин сифтегьан организациядин секретардин везифаярни тамарна.

М.Муьгьуьдинован зегьмет «Дагэнерго» ОАО-дин, «РАО Россиядин ЕЭС» РАО-дин Векилхана тир «Южэнергодин», гьакIни «Дагэнергосеть» ОАО-дин гьуьрметдин грамотайралди къейднава, ам «Российские сети» ПАО-дин электросетрин комплексдин ветеран лагьай тIварцIин сагьиб я.

М.Муьгьуьдинов Мегьарамдхуьруьн райондин Гилийрин хуьре 1957-йисуз дидедиз хьана. Школа акьалтIарайдалай кьулухъ ам Дагъустандин политехнический институтдик экечIна. «Инженер-электрик» лагьай пешекарвал къачунвай жегьилди зегьметдин рехъ 1982-йисалай чехирчивилин «Рассвет» совхозда кIвалахунилай эгечIна.

Республикадин энергокъурулушда ада 1985-йисалай кIвалахиз башламишна. Сифтедай адакай Дербентдин электросетрин ВВС-дин къуллугъдин мастер, ахпа старший инженер, гьуьгьуьнлай ПТС-дин начальник, Дербентдин электросетрин Энергосбытдин начальник, «Распределительный сетрин къуллугъдин» начальник, къилин инженердин заместитель хьана. 2006-йисан ноябрдилай, «Дагэнерго» ОАО цIийикIа туькIуьр хъувурдалай кьулухъ, Муьгьуьдин Муьгьуьдинов «МРСК СК» ОАО-дин филиал тир Дербентдин райондин электросетрин къилин инженердин къуллугъдал тайинарна.

Зегьметдин рекьин гьар са камуна ада вич анжах хъсан патахъай къалурна. Ам вичин кIвалахдал рикI хьуналди, жавабдарвал дериндай гьисс авуналди тафаватлу я. Виниз тир дережадин пешекар тир Муьгьуьдин Муьгьуьдинов производстводин вири дережайрин гьавурда авай кас я. Пландик кутунвай кIвалахар ада вахтунда ва ерилудаказ кьилиз акъудзава.

- Дербентдин РЭС-дин хиве авай месэлаяр гьялдайла М.Муьгьуьдинова вич электроэнергетикадин хиле гьам дерин чирвилер, гьамни хъсан тежриба авай вини дережадин пешекар яз къалурзава, - къейдзава Дербентдин РЭС-дин начальник Ариф Селимова М.Муьгьуьдинован кIвалахдикай тухузва.

Муьштеридин югъ

Алай йисан 15-июндиз «Россетар Кеферпатан Кавказ» компанияди «Муьштеридин югъ» къиле тухуда. Идакай компаниядин пресс-къуллугъди хабар гузва.

«Энергетикри Кеферпатан Кавказдин федеральный округдин вири мулкунал гьар вацра са сеферда (вацран гьар кьвед лагьай хемис юкъуз) мярекат къиле тухуз им са йис туш. Адан макьсад муьштерийрихъ галаз алакъаяр тайинарун, гьакIни компаниядин энергетикрин хиве авай ва абонентрин вилик хциз акъвазнавай месэлаяр гьялун я», - луьгьуза пресс-къуллугъдин векилди.

Къейдзавайвал, мярекатдин иштиракчияр, компаниядин ва адан подразделенийрин руководстводихъ галаз рафтарвал авунин нетижада, рикIик квай месэлайрин гьакъиндай гьавурда твада, абуруз меслятар гуда. ГьакIни абуруз сетрихъ галкIурунiз, электросетрин тадаракриз техникадин рекьяй къуллугъ авуниз талукь яз арадал атанвай месэлаяр тади гьалда гьялиз куьмекда.

Мярекатдин иштиракчи жедай мумкинвал гьар са касдиз ава. «Муьштеридин юкъуз» меслятар къачунин гьакъиндай арза «Россетар Кеферпатан Кавказ» компаниядин жемятдиз къуллугъ авунин месэлайриз талукь гьи офисда хьайитIани гуз жеда. ГьакIни и кар «Россетар» Дестедин «кузвай линиядин» сад тир нумрадай - **8-800-220-0-220**, генеральный директордин интернет-приемныйдай ийиз жеда.

Чешнедин багълар

«Полоса» ООО-ди Россияда чуьхверрин виридалайни еке багъ кутунва

Амина МУСЛИМОВА

4-июндиз Дагъустандин хуьруьн майишатдин ва недай суьрсетдин министрдин сад лагьай заместитель Шарип Шарипов Мегьарамдхуьруьн ва СтIал Сулейманан районриз кIвалахдин рекьяй мугьман хьана.

Министерстводин информациядин къуллугъди хабар гузвайвал, Чепелрин хуьре ада инвестицийрин КФХ «Багъ» проект уьмуьрдиз кечирмишзавай, къилди къачуртIа, 10 агъзур тонн емишар хуьдай мумкинвал гудай гьамбархана эцигунин кIвалахар къиле физвай гьал ахтармишна.

Майишатда лап виниз тир бегьерлувилин (суперинтенсивный) багълари кьадар 200 гектардилай виниз я: тахминан 178 гектар ичерин ва 22 гектар чуьхверрин тарари кьуна. Проектдик къил кутур кас тир Керимхан Абасова гьавурда турвал, алай йисуз багъдин чIехи пай тарар бегьердал къвезва, гьикI лагьайтIа, багъда сифте къелемар 2018-йисуз цанай. Гьаниз килигна, бегьер кIватIдай вахт алукьдайла майишатдиз емишар хуьдай хсуси гьамбархана кардик кутаз кIанзава.

Лейманан райондин «Полоса», Дербент райондин «Анжелина» ООО-рин планрикни ква», - къейдна министрдин заместителди.

Шарип Шарипован гафаралди, эцигунрин кIвалахар акьалтIарайдалай кьулухъ «Багъ» КФХ-дивай авунвай капитальный харжийрин 25 процент эвез хъувуник умуд кутаз жеда.

Гьа и юкъуз Шарип Шарипов Дагъустандин тежрибадин станциядин – ВИР-дин филиалдин директор Киштили Куркиевахъ галаз санал СтIал Сулейманан райондин «Полоса» ООО-дизни мугьман хьана.

Майишатди гатфарихъ Мегьарамдхуьруьн райондин мулкунал 55 гектардин майданда виниз тир бегьерлувилин чуьхверрин багъ кутунин кIвалахар акьалтIарнава. Зулухъай карханадиз мад 30 гектарда чуьхверрин къелемар цадай ва, санлай къачурла, и емишдин къелемар цанвай майданар тахминан 200 гектардив агакьардай фикир ава. Винидихъ чна къейд авурвал, «Багъ» КФХ-да чуьхверрин тарар 22 гектарда цанва ва и мулкар мадни гегьеншарун пландик ква.

Шарип Шарипова малумарайвал, Россиядин Федерацияда чуьхверриз

Къейдзавайвал, проект къилиз акъуддай такьатар «Багъ» КФХ-диз Сбербанкди гана. Гьамбархана мартдин вацра эцигиз башламишна ва августдиз ам ишлемишиз вахкудайвал я.

«Бегьер хуьдай хсуси гьамбархана авачиз майишатди нетижалудаказ кIвалахуник умуд кутаз жедач. Чи гьисабунрал, бегьер кIватIиз башламишдай вахтунда чавай емишар хуьн патал ана эцигиз ва и кар маса регионра авуниз ийизвай харжийрикай къил къакъудиз жеда», - лагьана Керимхан Абасова.

Малум хьайивал, гьамбархана микроклиматдал жуваз лазим жуьреда гьуьчивалдай махсус системадалди таъминарда. Шарип Шарипован гафаралди, «Багъ» КФХ-дин чуьхверрин тарарин майданар Россиядин виридалайни чIехи 5 багъдикай ибарат сиягьда ава. Майишатди базарда игьтияж авай суьрсет гьасилзава ва хсуси гьамбарханади къиле тухузвай кIвалахдин нетижалувал хейлин артухарда.

«Агрологистика чи АПК-дин гьуьтIуь чка яз ама ва и месэла алай вахтунда гьялзава. Чаз аквазвайвал, эцигунрин кIвалахар графикда къалурнавай вахтунилай фад тамамарзава ва алай аямдин истемишунриз жаваб гузвай гьамбарханади емишар са йисалай гзаф вахтунда хуьдай, базарар, гьа жергедай яз сетевой туькенар ерилу суьрсетдалди таъминардай мумкинвал гуда. «Багъ» КФХ ва жигьетдай авай тек са инвестпроект туш: емишар хуьдай чIехи гьамбарханаяр эцигун СтIал Су-

талукь яз хсуси игьтияжар анжах 22 процентдин таъминарзава ва гьар йисуз уьлкведиз къецепатай юкьван гьисабдалди 250 агъзур тонн чуьхверар гъизва.

«И хел гьелелиг азадди яз ама, гьаниз килигна, Дагъустандин багьманчияр ам гьялунин кIвалахдив эгечIнава. Къиблепатан Дагъустандин тIебиатдин шартIари и фикир нетижалудаказ къилиз акъуддай мумкинвал гузва. «Полоса» ООО-ди кутунвай чуьхверрин багъ чи уьлкведин алай аямдин багьманчивилин тарихда виридалайни чIехиди я. «Багъ» КФХ-дин майданар лагьайтIа, уьлкведа кIвенкIвечибурун арада ава. Фикирзава, абуру къунвай рекьиз маса майишатарни экъечIда ва идалди къецепатан уьлквейрай гъизвай емишар чкадинбуралди эвезунин кардик виле акьадай пай кутада», - лагьана министрдин заместителди.

«Йисан месэла» конкурсдиз

Несилриз тарс гайиди

Фазила АБАСОВА

Муаллим. И гафунин мана-метлеб гьикьван дериндиз, асиррин шумуд къатариз гьахьзаватIа, лугьуз хьун четин я. Адан тербиядилай инсаниятдин гележег аслу я. Муаллимдин кьилин везифа акьалтзавай несил дуьз рекьел акъудун тирдал эциллагь шак гьиз жедач. Алатай асирдив гекьигайла, алай девирда муаллимдин нуфуз агъуз аватнава: себебар гзаф я, амма зун абурал акъваздач. Ватандин ЧIехи дяведин йисарилай гуьгъуьниз, савадсузвал терг авун

патал муаллимар бес тахьун себеб яз, Урусатдай Дагъустандиз атай кьван муаллимар тир рушарин сан кьунни четин я. А йисара чахъ муаллимвилин пеше хкягъай лезги таватарни авачиз тушир. Ихьтинбурукай сад Кьурагь райондин КьепIирин хуьряй тир, алай вахтунда лайихлу пенсияда авай, 92 йисан яш тамам хьанвай Омарова Имамат я. Адан яратмишунрин рехъ ахтармишун патал сифтени-сифте ам яшамиш хьайи девирдиз къимет гун чарасуз я.

1930-1950-йисар. А вахт Кавказдин халкьарин чIехи пай куьгьне, мавгьуматдин адетрин есирдин къармахра амайди тир: руша кIелун – им гьина ван хьайи ихтилат я?! Шииррарни туькIуьрзаваз хьайила, вични муьгьуббатдикай, Анхил Мариннан хьиз, пIузарар цвадай. Эгер руш са нел ятIани ашукь хьайитIа, адан мейитди вацIун лепейрал сирнавдай. И рекьяй Иматаз Аллагьди гана: ам Кьурагьа 1931-йисуз Сефербеганни Хадужатан саваддлу, агьвалу хизанда дидедиз хьана. 1938-йисуз ам Кьурагьрин юкьван школадиз фена. Аллагьди илгьамдин пай ганвай руша муаллимдин суалриз шиирралди жаваб гудай. Гьеле гьвечIи классра амаз ада шиирар туькIуьрзавай. Имамата рикIел хкизва:

«Пуд лагьай классда кIелзавайла, чаз математикадай ахтармишдай кIвалах ганвай. Месэладай зи кьил акъатнач. Тапшуругъ кIанзавай чкадал за гьвечIи шиир кхьенай.

Тарсарилай гуьгъуьниз зун муаллимди учительскийдиз тухвана. Им ви задача гьялун я ман, лагьана, заз гьарайна ва, къелем къачуна, «2» эцигна. Гьа и арада иниз директор хтана. Вакъиадин гьавурда акьурдалай кьулухъ ада, «яда, ихьтин шиир туькIуьрнавай аялдиз «2» ягьиз ви гьиляй, рикIяй гьикI атана, лагьана, «2»-далай цIар яна, къвалавай «5» эцигна».

1948-йисуз юкьван мектеб куьтягьай руша кIелун давамарун кьетIна. Имаматан къатIунар хайи ерийрилай яргъариз акъатна. Гьеле школада, гьвечIи классра амаз, муаллимвилин пешедал адан рикI ацукьнай. Гила кIелиз гьиниз фида? «Зи бахтунай хьиз, - лугьузва Имамата, - гьа за школа куьтягьай йисуз чи кIвализ Дербентда яшамиш жезвай зи чIехи вах атана акъатна. Заз акьван шад хьанай хьи - текдиз дидедиз зун Дербентдизни ракъуриз кичIезвай. Вахаъ галаз Дербентдиз фена, чна педучилищедиз документар вугана. Амма ана кIелун заз кьисмет хьанач. Халкьдин мисалда лугьудайвал, кьисметдикай катиз жедач. Документар педучилищедив вугана, зун кIарасрив сиви-сивди ацIанвай пар ядай машинда амаз хквердайла, машиндин рехъ атIана, чи вилик са гьвечIи машин акъвазна. КилигайтIа, гьвечIи машинда авай зи халадин гада Омаров Мусадиз кIарасрин винел алай зун чир хьанвай. КIарасрилай авудна, ада зун вичин машинда акьдарна. Гьал-агьвал жузурдалай кьулухъ за адаз педучилищедиз документар вуганвайдакай ихтилатна. Инал халадин хци заз чуькьнач. Ам министерстводай Кьурагьрин етимханадиз гьихьтин ятIани дерди аваз командировкадиз физвайди яз хьана...».

Гьа чIавуз етимханадин директор Ибрагьимов Исмаил тир. Адан руш Жариятани школа куьтягьнавай. КIелуникай ихтилат кватайла, Мусади рушар пединститутдиз ракъурун теклифна. Имаматалайни Жарияталай гьейри, школа куьтягьнавай мад са руш авай – Саидова Каинат. Жариятан буба Исмаила Дербентдин педучилищедай Имаматан документарни вахчуна, пуд рушан документарни СтIал Сулейманан тIварунихъ галай пединститутдин тарихдин факультетдиз вугана. Гьа икI, Имаматакай пединститутдин студентка хьана ва 1950-йисуз ада институт агалкьунралди куьтягьна. Гьа и йисуз викIегь, саваддлу руш чарадаз вучиз гузвайди я лагьана, мукьвакьилийри Имамат халадин хва Гьабибаз гана. Гьа икI, 1950-йисалай Имамата вичин зегьметдин рехъ КьепIирин юкьван школада тарсар гунилай башламишна.

- Зун тарихдин муаллим тиртIани, муаллимар авачирвиляй, за амай тарсарни тухузвай, - лугьузва Имамат бадеди. – Гьа и саягъда за 23 йисуз муаллимвал авуна. И йисара зи гьилиз 7 велед - 4 рушни 3 гада атана. Зи юлдашни муаллим тир. 1954-1955-йисара ам КIирийрин юкьван школадин директор хьанай. Гьа йисара зани зи юлдашдихъ галаз КIирида муаллимвал авуна. 1956-йисуз чун КьепIирдал хтана ва гьана тарсар гун давамарна. Гуьгъуьнин йисара зи юлдашди КьепIирин советдин председателдин везифаяр тамамарна. 2000-йисуз ам рагьметдиз фена.

КьепIирин школада патал хуьрерай - Сарагай, Ругунай, Ахнигай, КIутIлай, Гелхенай, КIахцугъай - къвезвай аялар патал интернат кардик квай. Икьван хуьрерай къвезвай аялрин ивийрик ватанпересвилин гьиссер кутун патал тежрибалу тербиячи лазим тир. Гьа йисара муаллимринни са акьван кьитвал амачирвиляй, - давамарзава Имамат бадеди, - педсоветдал зун, тежриба авай муаллим яз акуна, интернатда кIелзавай аялрин тербиячивиле тайинарна. Саки пенсиядиз экъечIдалди, зун и кьуллугъдал хьана. 1980-йисалай за ял язава.

Имамат баде тежрибалу муаллим, тербиячи, шаир хьиз, низамлу, мегьрибан дидени тирди адан 7 веледдини чпин уьмуьрда лайихлу чка кьуни шагьидвалзава.

Имамат баде «Зегьметдин ветеран» медалдин, РД-дин просвещенидин министерстводин Гьуьрметдин грамотадин, Кьурагь райондин образованидин управленидин грамотайрин сагьиб я.

- Амма виридалайни багьа пишкеш заз зи ученикрин, халкьдин патай авай гьуьрмет я, - лугьузва Имамат бадеди. – Им зи бахт тушни мегер?!

Чи суьгьбетдин эхирдай, Имамат бадеди балайрикай гьар са дидедин рикI секин, динж ва дуьнья ислягь хьурай лагьана алхишар авуна. Къуй ви чанни сагъ хьурай, Имамат баде.

P.S. Имамат Омаровадин шиирар «Лезги газетдин» гуьгъуьнин нумрайрикай сада чапда.

Алина МУСЛИМОВА

Дагъустан Республикада 2023-йисуз малумарнавай Муаллимдинни насигьатчидин йисан сергьятра аваз, 3-июндиз Махачкъалада муаллимрин сихилдин «Классдай классдиз тарихдин асиррилай элячIна» форум сифте сеферда тухванва. Мярекат тарихдин «Россия – зи тарих» паркуна Дагъустандин гьар жуьре несилрин векилар тир гзаф кьадар муаллимрин иштираквал аваз кьиле фена.

Муаллимрин сихил: *500 йисан тежриба*

Муаллимрин экуь ва хъсан и гьуьрьш Дагъустандин образование еримлу авунин институтдин (ДИРО) патав гвай пешекарвилин дережа датIана хкажунин Центради (ЦНППМ) тешкилнавай. Идарадин векилри муаллимдин пешедин важиблувал къейдна ва образование вилик тухунин, жегьил несилар тербияламишунин кардик гзаф йисарин пай кутунай сагърай лагьана.

Форумдин сергьятра аваз жуьребажуьре номинацийрай гьалиб хьайи муаллимрин тухумриз пишкешар гана. «Династиядин пеше хкягъайбурун виридалайни гзаф кьадар» рекьяй «Педагогрин тухумдин номинациядин лишан» ва иштиракчидин сертификат СтIал Сулейманан райондин Алкьвадрин хуьряй тир Эфендиеврин хизандиз гана.

Эфендиеврин муаллимрин тухум **Алкьвадар Абдуллагь эфендидилай** башламиш жезва. Ам Аллагьди бажарагъдин пай ганвай кас тир. Сифтегьан чирвилер ада халкьдин арада саваддлувилин экв чукIурай машгьур алим Ярагъ Мегьамедавай къачунай. 1831-йисуз Абдуллагь эфенди вичин муаллимдин гуьгъуьна аваз фена ва аваррин округдиз куьч хьана. Ина ам адан руш Афисатал эвленмиш хьана. Амни саваддлу дишегьли тир, ада вичин бубадивай адетдин илимар – араб чIалан морфология, синтаксис, логика ва риторика чирзавай.

Шейх Ярагъ Мегьамед рагьметдиз фейидалай кьулухъ Абдуллагь эфенди Алкьвадрал хтана ва ина фадлай вичин рикIе авай мурад кьилиз акъудна – ада Алкьвадрин хуьре мектебмедресе ачухна ва ана 25 йисуз тарсар гана.

Абдуллагь эфендидин ва Афисатан веледри – Гьасана, Гьуьсейна ва Мегьамеда акьулдин, интеллектдин девлетлу ирс туна - абуру муаллимрин пуд сихилдин - Гьасановрин, Гьуьсейноврин ва Эфендиеврин – бине кутуна.

Абдуллагь эфендидин хва **Мегьамед эфенди** - сихилдин векилар яз форумдин майдандиз экъечIайбурун ата-буба – вичин вахтунин зурба алимарабист тир ва адахъ вичин илимдин кIвалахар авай.

Мегьамед эфендиди вичиз лайихлу тир ва асул гьисабдай муаллимвилин рехъ хкягъай рухваяр тербияламишна. Абурукай кьведа – **Абдулагьада ва Абдулсемеда** гзаф йисара муаллимар яз кIвалахна. Кьведни гуьгьуьллудаказ дяведиз фена ва ана, Ватан хуьз, телеф хьана. Муькуь хцини – **Абдулкъадира** муаллимдин рехъ хкяна, ада Советрин образованидин къурулуш арадал гъунин карда активнидаказ иштиракна, ам педагог-новатор тир. 1928-йисуз милли мектебар патал тир адан сифте - лезги, ахпа урус чIалалди тир сифтегьан букварь акъатна. Ам Самур округдай Дагъустандин просвещенидин наркомдин кьилин инспектор яз тайинарна, идахъ галаз сад хьиз ада Махачкъаладин 6-нумрадин мектебда кIвалахзавай. Гьа и йисуз ам Просвещенидин работникрин центральный кIвалин – гилан Дагъустандин образование еримлу авунин институтдин (ДИРО) сад лагьай директор яз тайинарна.

Мегьамед эфендидин кьуд лагьай хва тир **ЭФЕНДИЕВ Абдулмежид Мегьамедовича** сифтегьан чирвилер вичин бубадивай къачуна. Тежриба ва пешекар чирвилер масабурув агакьарун патал ам гьамиша райондин маса хуьрериз рекье твадай. Абдулмежид Эфендиева школада 50 йисалай гзаф вахтунда кIвалахна. Адаз вичин амадагрин ва аялрин арада еке гьуьрмет авай. Абдулмежид Мегьамедович Ленинан ордендин, «Гьакьисагъ зегьметдай» ва «Кавказ оборона авунай» медалрин, гьакIни «Халкьдин просвещенидин отличник» лагьай тIварцIин сагьиб я.

Абдулмежидан веледар тир Мегьамед ва Селиматни муаллимар хьана. **Мегьамед Абдулмежидовича** ДГУ-дин филологиядин факультет акьалтIарна ва СтIал Сулейманан райондин мектебра урус чIаланни литературадин тарсар гана. **Селимат Абдулмежидовнади** лагьайтIа, Кьасумхуьруьн 1-нумрадин школада кIвалахуналди, муаллимдин пешедиз вичин уьмуьрдин саки 40 йис серфна.

Инал чпин тIварар кьунвай Эфендиеврин муаллимрин сихилдин несилар неинки чпин машгьур ата-бубайрин баркалладик кваз яшамиш жезва, абурукай гзафбуру гьакIни педагогикадин рехъ хкянава ва чпин къуватарни зегьметар акьалтзавай несил Ватандал рикI алаз тербияламишунин, абуруз лайихлу чирвилер гунин кардиз серфзава.

Малум хьайивал, сихилдин муаллимвилин умуми тежриба 500 йисав агакьзава.

Бахтлу аялар - бахтлу гележег

Рагнеда РАМАЛДАНОВА

Гьар йисан 1-июндиз дуьньядин 50-далай виниз уьлквейра, гьа гьисабдай яз Россиядани, Дагъустандани, аялар хуьдай международный йикъан сергьятра аваз абур машгъулардай мярекатар кьиле тухун хсан адетдиз элкъвенва. Нубатдин сеферда чи республикада, санлай 450 агъзурдав агакьна аялрин иштираквал аваз, 300-далай виниз мярекатар, конкурсар, фестивалар кьиле тухвана. ИкI, Каспийскда, спортдинни машгъулардай «Анжи-Арена» стадиондал кьиле фейи шад мярекатра Дагъустандин Кьил Сергей Меликовани иштиракна. Ам аялар къугъвазвай, машгъулзавай гзаф чкайра хьана - абуруз сувар тебрикна, абурухъ галаз рахана. Нянин лап геждалди давам хьайи суварин мярекатра Сергей Меликовахъ галаз республикадин машгъур спортсменри, жемиятдинни сиясатдин деятелрини иштиракна.

Тарихдиз вил вегьейтIа, сифтедай и югъ обществода аялрин ихтиярар чIуруниз рехъ тагун патал арадал атанай. Дуьньядин кьвед лагьай дяведин ва адалай гуьгъуьнин йисарани аялар гзаф кьазайрик, зулум-зиллетдик акатна. Дяведин цIаяр алатайла, адан ялаври агажарнавай уьлквейри чеб гуьнгуьна хтун патал зегьметар чIугваз, гележегдикай фикирар ийиз эгечIна. Аялар галачиз гьихьтин гележегдикай рахаз жеда кьван, гьа икI и йикъан метлеблувални артух хьана. Вучиз ам гатун сад лагьай юкъуз кьиле тухузватIа тестикьарзавай делилар авач, им акьван важиблу карни туш. Важиблуди аялрин бахтлу гележег патал чна вуч ийизватIа, гьам я.

Кьейд авун лазим я хьи, С.Меликован тапшуругъдалди суварин юкъуз Украинада кьиле физвай махсус серенжемда иштиракзавайбурун, тIимил агьвал авай, гьакIни чIехи хизанрай тир, бедендин мумкинвилер сергьятламишнавай, школа-интернатра, яшайишдинни реабилитациядин центрайра авай аялриз иллаки артух фикир гун кьетIнавай…

Винидихъ хабар гайивал, Каспийскда бицIи дагъустанвияр патал и юкъуз гзаф кьадар аттракционар кардик квай. Батутрин центр, «Динопарк» ва масабур абурун къуллугъда акъвазнавай. Спортдал рикI алайбурувай футболдай, баскетболдай, столдал къугъвадай теннисдай, армрестлингдай, цIил ялунай чпин алакьунар ва устадвал къалуриз жезвай. Махачкъаладин «Динамо» ФК-дин футболистри мугьманриз мастер-классар къалурна.

КIватI хьанвайбур патал «Анжи-Аренадал» халкьдин сеняткарвилерай къалурай мастер-классар, кьир цанвай рекьел шикилар чIугунай конкурсни, спортдин чIехи объектда тешкилай сиягьатни лап итижлудаказ, кьилинди, аялрин яргъалди рикIел аламукьдайвал, кьиле фена.

* * *

Эхиримжи са шумуд йисуз адет хьанвайвал, 1-июндиз, аялар хуьдай международный йикъан сергьятра аваз, Дагъустандин Яшайишдин фондуни республикадин аялриз ва хизандиз яшайишдин рекьяй куьмекар гудай центрада авай бицIекриз сувар тебриксава.

Центрада кьенин юкъуз 3-далай 7 йисалди яшда авай 110 аял ава. Ибурулай гьейри, иниз яшар 14-далди тир школада кIелзавай аяларни къвезва. Гатун каникулрин вахтунда абур патал ина жуьреба-жуьре кружокар тешкилнава.

Фондунин векилри аялриз сувар тебрик авунихъ, абурун тIварцIихъ чими келимаяр лугьунихъ галаз сад хьиз, аялрив пишкешарни вахкана. Кьиле директор Раисат Османова аваз центрадин коллективдиз регьят тушир, амма пара важиблу кIвалахдай сагърай лагьана. Яшайишдин четин шартIара гьатуникди чпиз и центрада хьун, ина тербия къачун кьисмет хьанвай бицIекар патал ихьтин суваррихъ еке метлеб авайди къейд авунихъ галаз сад хьиз, фондунин векилри центрадиз лазим куьмекар гуз гьазур тирди лагьана.

Чпин нубатдай яз центрада тербия къачузвай аялри мугьманриз концертдин программа къалурна. Адан кьилин девиз «Хъуьруьн лазим я балаяр ва исляг дуьньяда яшамиш хьунни» мани тир.

* * *

Росгвардиядин Дагъустанда авай подразделенийрин къуллугъчийрини и юкъуз аялриз сувар тебрикна. ИкI, «Скорпион-Каспий», «Горец» ва «Ягуар» ОМОН-ра зегьмет чIугвазвайбур кIвалахдин рекьяй везифаяр тамамардайла телеф хьайи чпин дустарин аялрин патав кIвалериз фена, абуруз пишкешар гана, четин гьихьтин месэлаяр аватIа чирна.

- Женгера телеф хьайи чи дустарин балайрин къайгъударвал авун – им чи эвелимжи везифа я. Абурухъ шад аялвал, яргъалди рикIел аламукьдай гзаф легьзеяр хьун патал чна чалай алакьдай вири жуьредин куьмекар гуда, - къейдна Росгвардиядин РД-да авай Управлениедин начальникдин заместитель, полковник Башир Алимова.

«Скорпион-Каспий» ОМОН-дин къуллугъчияр У.М.Муртузалиевадин тIварунихъ галай республикадин зегьметдинни яшайишдин адаптациядин ва профориентациядин центрада тербия къачузвай бицIекризни мугьман хьана. Отряддa зегьмет чIугвазвайбурун тIварцIихъай центрадиз тренажерар, игрушкаяр, яр-емиш ва ширинлухар гьана. Аниматорри аялриз мадни яргъалди рикIел аламукьдай легьзеяр багъишна.

Центрадин кьиле авай ксари кьетIен жуьредин аялрин гьакъиндай къайгъударвал къалурунай сагърай лагьана.

Чи мухбир

РД-да авай госавтонадзордин территориальный отделди (ам Ространснадзордин СКФО-да авай МТУ-дик акатзава) хабар гузвайвал, эхиримжи вахтара Россиядин Федерациядин законодательствода кьиле фенвай дегишвилерал, цIийивилерал гзафбуруз абурукай амалзавач, рекьерин гьерекатрин иштиракчияр тир гзафбуруз абурукай хабар авач ва я лазим тегьерда фикир гузвач. Им, тийижвиляй, абуру къанун чIурай дуьшуьшра абур жавабдарвилиз чIугвазвач лагьай чIал туш. Гьаниз килигна чна мад сеферда агъадихъ галай дегишвилерал агьалийрин фикир желб хъийизва…

Лицензийриз талукь яз

РФ-дин алай вахтунда къуватда авай законодательстводал асаслу яз, улакь гьалзавайди квачиз, 8 ва адалай гзаф пассажирар гьакьдай автобусра аваз, гьам коммерциядин бинедаллаз, гьамни хсуси игьтияжар патал инсанар санай масаниз тухунин кIвалах кьилиз акъуддайла, лицензия къачун чарасуз я. 2020-йисан 7-октябрдиз РФ-дин Гьукуматдин тестикьарнавай къарардалди, лицензия къачудай къайда тайинарнава.

ИкI, документдал асаслу яз, лицензия къачузвай касди (государстводин къуллугърин Сад тир порталдикай менфят къачуналди) Ространснадзордин территориальный органдиз арза ва лазим амай документар рекье тун лазим я. Мадни автобусдин госрегистрациядин нумраяр дегиш, са касдиз авай автобусрин кьадар тIимил ва я гзаф хьайи вахтундани лазим делилар лицензиатрин Реестрда тун патал арза гана кIанзава.

Дегиш хьанва, амма…

Къейд. 2023-йисан 23-январдилай къуватда авай, РФ-дин Гьукуматдин къарардал асаслу яз, пассажирар ва маса ксар санай масаниз тухудай автобусриз лицензия къачун патал госкъуллугърай пул (пошлина) йисан эхирдалди гудач. Лицензия авачиз пассажирар санай масаниз тухунай РФ-дин КоАП-дин («Кодекс об административных правонарушениях») 14.1.2 статьядин 1-паюна къалурнавайвал, 50 000-далай 400 000 манатдал кьван жерме авуналди, административный жавабдарвилиз чIугвада. Административный и къайда чIурун тикрар хъувур дуьшуьшра лагьайтIа, транспортдин такьат вахчуда ва я пассажирар санай масаниз тухунин кIвалах 3 вацран муьгьлетда акъвазарда (РФ-дин КоАП-дин 14.1.2-статьядин 2-пай).

Лицензиатрин Реестрдик кутун тавунвай автобусра аваз пассажирар санай масаниз тухун лицензийрин тIалабун чIурун я. Идай РФ-дин КоАП-дин винидихъ тIвар кьунвай статьядин 3-паюна, 100 агъзур манатдин жерме авуналди, жавабдарвилиз чIугун къалурнава. Идалайни гьейри, лицензиатрин Реестрда гьат тавунвай автобус аварийдик (ДТП) акатна, инсанар кьейи дуьшуьшни, лицензийрин тIалабун векьидаказ чIурун я. Идай РФ-дин КоАП-дин винидихъ тIвар кьунвай статьядин 4-паюна къалурнавайвал, жавабдар кас ва ИП (индивидуальный предприниматель) 75 агъзур манатдин кьадарда аваз жерме ийида (юрлицо - 200 агъзур манатдин ва я 90 суткадин муьгьлетда кIвалах акъвазаруналди, административный жавабдарвилиз чIугвада).

* * *

Алай йисан 1-мартдилай Россиядин транспортдин министерстводин 2022-йисан 28-августдиз къабулай 390-нумрадин приказ къуватда гьатнава. Ана рекьерин чар (путевой лист) ва ам туькIуьрунин (ва я арадал гъунин) къайда тайинарнава. Гила ам гьам чарчел, гьамни электронный документ яз туькIуьриз жезва. Амма…

Улакь гьалзавайди рейсиниз экъечIдалди, рейсинилай къулухъни адан гьал ахтармишунуз талукь делилар медицинадин работникди чарчин документда вичин гьилелди кхьин лазим я. Эгер рекьерин чар электронный къайдадин документ ятIа, электронный жуьредин къулуналди тестикьарна кIанда.

Мадни. Улакь (ТС) рекьерин чар галачиз ва я ам лазим тIалабунрал амал тавуна, рейсиниз акъудунай пассажирар санай масаниз тухузвай кас РФ-дин КоАП-дихъ галаз къазвайвал, административный жавабдарвилиз чIугвада.

* * *

Республикадин рекьера аварийрихъ галаз алакъалу гьалар пайгардик ква лугьуз четин я. ЧIехи пай вахтара улакьар гьалзавайбуру пассажирар санай масаниз тухунин гьакъиндахда зегьмет чIугунин ва ял ягъунин къайда (режим) чIуруни аварияр хьунал гъизва.

Транспортдин такьатра аваз пассажирар санай масаниз тухузвай ксарин зегьметдин ва ял ягъунин вахтунин гьакъиндай малумат РФ-дин Зегьметдин Кодексда 329-статьяда къалурнава. Абурун зегьметдин ва ял ягъунин шартIариз талукь малуматни – 2020-йисан 16-октябрдиз РФ-дин транспортдин министерстводи тестикьарнавай 424-нумрадин приказда ава. ИкI, къайдаяр чIуруниз рехъ тагунин, чIуру нетижаяр арадал татунин мураддалди Ространснадзорди улакьар гьалзавайбуру амал авун лазим тир Руководство туькIуьрнава. Ана мажбуридаказ кьилиз акъудун лазим тир тIалабунар, кьабулна кIанзавай тайин серенжемар къалурнава. Адахъ галаз Ространснадзордин интернет-сайтда (Госавтонадзор/Деятельность/Профилактика паюна) таниш жедай мумкинвал ава.

Мадни. РФ-дин КоАП-дал асаслу яз, зегьметдин ва ял ягъунин къайдаяр чIуруниз талукь яз, гьам улакьар гьалзавайбурун, гьамни пассажирар санай масаниз тухунал машгъул компанийрин хиве административный жавабдарвал гьатзава.

Зурба математик тир

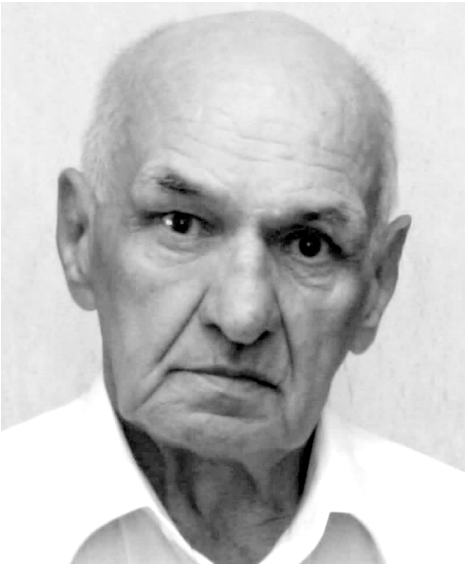

2023-йисан 5-майдиз, 85 йисан яшда аваз, тӀвар-ван авай алим, математик Сарухан Агъаханович Агъаханов рагьметдиз фена.

С.А.Агъаханов 1939-йисан 3-февралдиз ДАССР-дин Кьасумхуьруьн райондин Зугьрабахуьре дидедиз хьана. 1945-1949-йисара хайи хуьруьн сифтегьан мектебда, 1949-йисалай 1954-йисалди Шихидхуьруьн юкьван мектебда кӀелна. 1955-йисуз Кьурагь райондин КьепӀиррин хуьруьн юкьван мектеб къизилдин медалдалди куьтягьна.

Математикадай кьетӀен кьатӀунарни чирвилер авай жегьил 1955-йисуз Дагъустандин госпединститутдин физикадинни математикадин факультетдик (математикадин отделение) экечӀна. Ина вад йисан къене чирвилер къачурдалай кьулухъ математикадай адан адетдинбур тушир, кьетӀен алакьунар винел акъатна. Студентдин алакьунриз факультетда къиметни гана. 1960-йисуз адакай Дагъустандин госуниверситетда лап хъсан чирвилер къачунин нетижада тафаватлу дипломдин сагьиб хьана, идалайни гъейри, вичик илимда еке умудар кутаз жезвайвиляй ам Ленинграддин госуниверситетдин аспирантурадиз рекье туна.

Ленинградда жегьил аспирантдин илимдин регьбер вири дуьньяда машгьур, чӀехи алакьунар авай Советрин Союздин алим, физикадинни математикадин илимрин доктор, профессор Исидор Павлович Натансонакай жезва.

Жегьил аспирантдин къанажагъдинни яратмишунрин алакьунриз тӀвар-ван авай алимди лайихлу къимет гана, и карди абуру саналди кӀвалахуниз, арада жедай рафтарвилериз хъсан патахъай таъсирна.

Аспирантурада кӀелай вахтунда С.А. Агъаханова Ленинграддин государстводин университетда математикадин анализрин кафедрада илимдин рекьяй куьмекчи яз кӀвалахна.

Сарухан Агъаханова зегьметдин рехъ 1962-йисуз Ленинград шегьердин Военно-морской кьилин училищеда чӀехи преподавателдин къуллугъдал кӀвалахунилай гатӀунна.

С.А.Агъаханова 1965-йисуз «Об ортогональных полиномах от двух переменных» темадай илимрин кандидатвилин диссертация хвена. Аспирантурада кӀелай куьруь вахтунда адалай диссертация неинки кхьена акьалтӀариз ва хуьз, гьакӀни функцийрин теориядай са жерге лап хъсан илимдин макъалаяр гьам Советрин Союздин, гьамни къецепатан уьлквейрин илимдин кьилин журналра чапиз алакьна. И макъалайрин нетижаяр яз, математикадин алемда жегьил алимдин-математикдин тӀвар акъатна, гьам Ленинграддин, гьамни Москвадин математикадин обществойрихъ галаз адан илимдин алакъаяр мягькем хьана.

Алимдин-математикдин вини дережадин чирвилерин, бажарагълувилин гьакъиндай шагьидвалзавай делилрикай сад ам я хьи, Венгриядин илимдин министерстводин теклифдалди Сарухан Агъаханович студентризни преподавателриз лекцияр кӀелун патал а уьлкведиз фена. Ихьтин вакъиайри 1969-йисуз С.Агъаханова ДГУ-да функцийрин теориядай ва функциональный анализдай гатун Вирисоюздин математикадин мектеб тешкилдайлани еке роль къугъвана. Гележегда и мектебдихъ Дагъустанда математикадин образование еримлу хьунин карда важиблу метлеб хьана. А чӀавуз Дагъустандиз Советрин Союздин вири пипӀерай чпин ученикарни галаз зурба алимар-математикар атанай. Студентриз сифте яз СССР-дин АН-дин академикар, физикадинни математикадин илимрин докторар, Москвадин, Ленинграддин ва маса шегьеррин вузрин профессорар акунай ва абурухъ яб акалнай.

1964-йисан 24-апрелдиз профессор И.П.Натансона ва 1965-йисан 8-февралдиз академик Б.Е. Быховскийди ДГУ-дин ректор А.А.Абиловаз кхьей чарара аспирант С.А. Агъахановаз, докторвилин диссертациядиз гьазурвал акун ва акьалтӀарун патал, мад 2-3 йисуз амукьун тӀалабнавай. Амма ДГУ-диз кьабулзавайбурун кьадар артух хьунихъ ва цӀийи факультетар ачухунихъ галаз алакъалу яз, математикадай пешекарар кьит хьуниз килигна, Ленинграддин алимрин хъсан теклиф ректорди кьулухъ элкъуьрна.

С.Агъаханов ДГУ-да 1967-йисуз математикадин анализдин пешедай аспирантура ачухай Дагъустандин сифтегьан алимрикай-математикрикай сад тир. И кар себеб яз а вахтунда адан ученикрикай-аспирантрикай физикадинни математикадин илимрин кандидатар, гележегда илимрин докторар хьана.

Машгьур математик С.Агъаханован чарарин архивда адаз XX асирдин СССР-дин АН-дин лап зурба математик хьайи академик А.Н.Колмогорован (1965-йисан 13-апрель), физикадинни математикадин илимрин доктор, профессор, дагъустанвийрихъ ва Дагъустандихъ хъсанвилер хьана кӀанзавай рафтарвилер къалуруналди малум тир В.С.Виденскийдин (1967-йисан 27-сентябрь) чарар ава.

Сарухан Агъахановичакай 1966-1969-йисара М.В.Ломоносован тӀварцӀихъ галай МГУ-дин механико-математический факультетдин докторант хьана. И йисар бегьерлубур хьана: МГУ-дин чӀехи алимрихъ – СССР-дин АН-дин академик А.А.Гончарахъ, СССР-дин АН-дин член-корреспондент П.Л.Ульяновахъ, профессор Е.П.Долженкодихъ, С.Б.Стечкинахъ, В.М.Тихомировахъ ва масабурухъ галаз лезги алимдин сих алакъаяр арадал атана.

Алимдин илимдинни педагогикадин кӀвалах, функцийрин теориядин жуьреба-жуьре хилерай адан метлеблу лекцияр ва ада дипломдин кӀвалахриз регьбервал гун себеб яз, математикадин факультетдин гзаф студентриз функцийрин теориядай илимдин кӀвалахдин тӀям чир хьана. ИкӀ, нетижада адан са жерге ученикар Москвадани Ленинградда аспирантурадик экечӀна ва абуру илимдин дережаяр къачуна. Къейд авун герек я хьи, чӀехи шегьерра Сарухан Агъахановичан ученикриз къимет гузвай, абурухъ галаз хушвилелди рафтарвал ийизвай.

Килигунин тегьер секин, мягькемдиз гьил кьун, кьадарсуз яваш рахун – ингье Сарухан Агъаханович сифте акурла, адакай гьа ихьтин фикир амукьдай. Амма…

С.Агъаханов масабуруз тешпигь тушир, кьетӀен лектор тир. Адан лекцияр регьятдиз кьиле гьатунин ажайибвилелди, кьетӀен тамамвилелди ва куьлуьшуьлуьйризни дериндай фикир гуналди тафаватлу жезвай. Адан лекцийра студентри математика «чан алай илим» хьиз кьабулзавай, ада, мел гьиле аваз доскадив акъвазна, студентрин кьатӀунрин кардик активвал кутуналди, фагьумлу делилар гъидай, сад-садахъ галаз алакъалу камаллу веревирдер ийидай.

Адан лекцияр вири студентри кхьидай, вучиз лагьайтӀа абура, учебникрин текстерилай алава яз, гзаф вахтара анжах вичин хсуси кьетӀен фикирар жезвай. Доскадал ада вири кхьинар лап селигъалудаказ ийидай, адавай са кардани геж хьун, жавабдарсузвал авун эхиз жедачир. Экзаменатор хьизни Сарухан Агъаханович регьимлуди ва кьетӀенди тир. Студентрин жавабриз ада дикъетлудаказ яб гудай, экзамендай къвезвай гьакъикъи къимет ада садрани агъузардачир, адаз гьар са студентди вичихъ авай вири кьатӀунрин мумкинвал ачухна кӀандай. Экзамендин нетижада ада эцигай къиметдилай са вуж ятӀани нарази хьайи гьич са дуьшуьшни хьанач.

Вири и йисара С.А.Агъаханован илимдинни педагогикадин кӀвалах Дагъустандихъ ва, асул гьисабдай, ДГУ-дихъ галаз алакъалу хьана. Ада неинки вини дережадин гзаф пешекарар гьазурна, гьакӀ математикадин хиле бегьерлудаказ илимдин кӀвалахни кьиле тухуналди, и жигьетдай Дагъустанда илимдин дережа са кьадар чӀавалай дуьньядиндаз хкажна.

Алим-математик С.А.Агъаханов рагьметдиз финихъ галаз алакъалу яз, ученикри адан хизандиз, мукьва-кьилийриз, дериндай хажалат чӀугунивди, башсагъулугъвал гузва.

Ван авуна

Эсерлу тесниф

Абдул АШУРАГЪАЕВ,
Дагъустандин лайихлу муаллим

...Зи рикӀел Дагъустандин халкьдин шаир МутӀалиб Митарован «Гамарин устад» эсер къвезва. Ана дагъви руша, устадди, лазим чӀавуз вичин веревирдерин чарх элкъуьрзава, умудлудаказ месэладиз хас тир вичин чирагъ куькӀуьрзава ва гъалибвални къазанмишзава.

Ихьтин фикирдал зун «Лезги газетдин» 27-апрелдин 17-нумрадин 10-чина чапнавай филологиядин илимрин кандидат, ДГПУ-дин доцент Владимир Бабаеван «Амалдар къарникъузар» гьикая кӀелайла, атана. Анай аквазва хьи, авторди вичин руьгьдин чатук цӀай кутунва, гьиссерин лампа куькӀуьрнава. Автор гьикаяда вичин жуьредин нехиш тваз алахънава.

Гьикая закӀалдин къайдада туькӀуьр хьанва. ТӀебиатдин шикилрилай башламиш хьанвай ам гьа тӀебиатдин гьаларалди куьтягьни жезва. А шикилри чаз иштиракчийрин фикиррин, хесетрин, дуьнья кьабулунин жуьредин гъавурда хъсандиз акьаз куьмек гузва. Идалайни гъейри, авторди вичин вилик яшайишдин гьерекатар ачухарун эцигнава. Амни ада мураддин гзаф жигьиррикай ибарат авунва: тӀебиат кӀан хьунин, чӀалан къадирлувилин, къайгъударвилин, тербиямамиш хьунин ва тербия гунин. Авторди кхьизва: «Абурун рикӀ дагъларин тик, кьакьан синерал, ачух, гуьлуьшан тепейрал, гьар жуьре атирлу цуьквер акъатнавай тӀуларал ала». Вакъиа кьиле физвай макан къалур тавуни чаз лугьузва хьи, ихьтин гуьзелвал Лезгистандин гьи уьруьшра хьайитӀани гьалтун мумкин я. Эхь, ибур, дугъриданни, рикӀ ацукьдай хайи чилин гуьзелвал ачухарзавай гьиссер я.

Гьикаяда кьилин чка къарникъузри кьунва. Хайи чилин гуьзел пишкешри чпел, гьа вири хьиз, Селим буба ва адан пуд хтулни желбзава. Неинки Селим бубадиз, гьатта хтулризни кваз чпин уьруьшра къарникъузар хьун лазим тир гьар са вал, гьар са тӀул, тала чизва. Гьавиляй гагь-гагь хтулри чӀехи бубадиз къарникъузрин маканрикай теклифарни гузва. Бубадини абурун меслятар секиндиз кьабулзава. «Бубадини вичин багьа хтулриз кӀандайвал ийизва, абурун тӀалабунар мегьрибандаказ кьилиз акъудзава. Балайрин кефи хаз жедани мегер?» Им ада жегьил несил неинки хайи тӀебиат, гьакӀ дидед чӀални кӀан хьунин кардани ийизвай амал тир. Тек са вичин хтулар патал ваъ, Селим бубади, муаллим тирлани, вичи тарс гайи аялриз лугьудай: «Зи балаяр! Хайи чӀал хуьх! Гьардаз вичин чӀал багьа я, хайи диде багьа жедайвал. ЧӀал ава - халкь ава, чӀал авач - халкь авач».

Аялриз чпиз таниш чкайрикай санал валар аламачиз акуна. Абурун чка къванерин харади кьунвай. И шикилдай Селим буба, хтулар галаз, хуьруьвай гьеле яргъаз акъат тавунвайди, хуьр авадан жезвайди, жегьил хизанди вичин гележегдин мукан «цӀамар» ашкъидивди кӀватӀзавайди акваза.

Аялри нефесдин заланвал гьисснатӀани, абурун вилера пашманвал гьатнач: абуруз къарникъузри чеб са гьинал ятӀани гуьзлемишзавайди чизвай. ГьакӀ хьунни авуна. Са тӀимил къекъвей Алидиз къарникъуз жагъана. Шадвили лувар кутур гадади Мурадан теклифдалди ам атӀузва. ЧукӀулдив. Дувулар галаз къарникъузар кӀватӀай чкайра абур техжедайди абуруз чӀехи несилди чир тавунани тушир. Ихьтин жуьреда са Алиди ваъ, Мурадани, Имранани давамарзава. Им хайи тӀебиатдив эгечӀун, адахъ гелкъуьн, ам кӀан хьун арадал гъизвай тербиядин кӀвалах тирди авторди гегьеншдиз раижзава.

Селим бубади вичин хтулар четинвилериз рей тагудайбур, ахьтин вакъиайрай узягъдиз экъечӀдайбур яз вердишарзава. Гьа ихьтин вахтарани авторди тӀебиатдин шикилрикай менфят къачузва. Кьве патайни тарарин хилери кӀевирнавай дагъдин рекьяй винелди фин регьят тушир. Аялар гагь цӀуьдгъуьнзавай, гагь кӀвачер кьарадани це гьатзавай, алукьзавай, тӀар жезвай. Амма абур винелди чпин мураддихъ физвай. Синел акъатай аялрин гьевес къаядилай цавуз хкаж хьайи катра, яргъай аквазвай Самур вацӀу ва адан къерехда экӀя хьанвай хуьруь, къушарин оркестрдиз ухшар авазри хкажзава. Ихьтин хайи тӀебиатдиз хаинвал ийиз жедани? Аялриз, чпи чпивай хабар кьазвачиртӀани, и кар хъсандиз чизвай, гьатта мектебдиз къведай йисуз физ гьазур жезвай Имраназни. Аквазва хьи, тӀебиатди чаз вири гузва: алмас гьава, гуьзел шикилар, тӀямлу няметар. Амма чавай тек са кар тӀалабзава - къайгъударвал.

Селим бубадикай рахадайла, авторди адан гьам винел патан, гьам руьгьдин ачух акунар гузва. Пудкъадалай виниз яшар хьанватӀани, адан кьелечӀ якӀарин беденда ва къекъуьнра кӀубанвал ама. Ада гилани жегьил муаллимриз вичин пешедин сирер, уьмуьрдин макьсад, гьар садаз вичин чкани везифа чирзава. Ихьтин гуьзел акунринни къилихрин инсан хьиз, гьикаяни чӀехи хьанва, тӀямдал атанва. Гьикаядин кьил «Амалдар къарникъузар» олицетворенидин къуватди нуфузлу ийизва, абурун сирлувал ачухарзава, манадин гегьеншвал къалурзава.

Гьикая, эдебиятдин стиль хвена, регьят чӀалалди туькӀуьрнава. Жумлайрин гъавурда регьятдиз акьазва, вакъиайри чпи чеб дарда твазвач. «Сугъул югъ, зайиф нурар, гьутӀуь рехъ, гуьлуьшан тепе, атирлу цуьквер, гъвечӀи тала, хайи чӀал, аскӀан беден» ва маса ибарайра ишлемишнавай эпитетри гьикая хважамжамдин зуларикай хранвай гамуниз ухшарнава. И карди чаз, гьелбетда, авторди вичин теснифун устад еридиз гъанвайди тестикьарзава.

Автордивай вичин фикир эхирдал кьван гъиз хьанва. За умудзава хьи, юкьван тар тербиядинди тир и гьикаяди гьам чӀехибурун ва гьамни аялрин фикирар вичел желбзава.

Къурбан Акимован - 85 йис

* * *

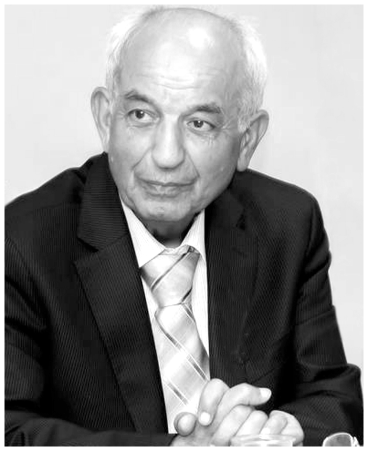

И йикъара Дагъустандин халкьдин писатель, филологиядин илимрин доктор, профессор, лезги халкьдиз цIудалай виниз устадвилелди кхьенвай романар, са шумуд энциклопедия, маса ктабар, мектебар патал учебникар ва методикадин пособияр багъишнавай автор, сиясатдинни жемиятдин хилера вичин гаф лугъуз алакьнавай деятель Къурбан Халикьович АКИМОВАН 85 йис тамам жезва.

Милли чIалал, эдебиятдал, медениятдал, тарихдал рикI алай вирибур патал им чIехи вакъиа, тебрикдай кар я. Чи чIехи хва, арха, амадаг, гзаф крарин кIвенкIве авай меценат, къелемни рикI хци яз, девирдин муракаб месэлайриз жавабар жагъуриз, халкьдиз руьгьдин жигьетдай мадни къуватлу жедай рекьер къалуриз, кардин яцIа ава. Къуй вичихъ чандин сагъвал, яратмишунрин цIийи агалкьунар хьурай.

И чин чна юбилярдиз агакьнавай дережаяр тебрикун яз гьазурнава.

* * *

...Гьаким Къурбан милли литературадин алемда анжах гьикаятдин эсерар кхьизвайбурукай сад я. Адан басмадай акъатнавай гьикаяйрин, новеллайрин, очеркрин ва повестрин кьадарар 20-далай алатнава, романрин кьадар 13-дав агакьнава. Абурукай сад лагьай эсеррик «Диде ва руш» гьикая («Коммунист» газет, 1958-йисан 1-январь), «Деребег» новелла («Коммунист», 1959-йисан 25-январь), «Самурдин либасар» (Дагъустандин ктабрин издательство, кьилди ктаб, 1961-йис), «Марфадин стIалар» повесть («Дуствал» альманах, I966-йисан 4-нумра, 32-57-ч.) ва «Ракъинин муг» роман (ДКИ, 1984-йис) акатзава. Абур, санлай къачурла, лезги чилин тIебиатдикай, яшайишдикай, жегьилрин муьгьуьббатдикай кхьенвай ивирар я. Агъадихъ гузвай «Марфадин стIалар» повестдин кьилерай алатай 60 йисан девирда чи хакьдин яшайиш, ацукьун-къарагъун ва чIал дегиш хьанвайвал аквазва. Буюр, кIела!

Гьаким КЪУРБАН

МАРФАДИН СТIАЛАР

(Повестдай кьилер)

I

Сандух хьтин кIвал яру аба галай электрик лампади ишигълаван авунва. Цлан кIане лацу кьилер галай кровать, адан патавайни чина чIехи гуьзгуь авай шифоньер акъвазнава. Жегьил дишегьлиди, лайлаяр ягъиз-ягъиз, аял ахварик кутазва. КьепIин тарцелай авадарнавай лацу пердедикай кумаз-кумаз къачузвай назик нефесдин ван атайди, диде явашдиз къарагъна, столдив агатна.

Приемникдин кьилел элкъвей туп хьтин сят ала. Ада йифен цIуд жезвайди къалурзава. Дишегьлидин элкъвей лацу чинин якIар зурзана, яр къекъифна. Вилер инихъ-анихъ къекъвена. ДакIаррай, къирдин пердеяр хкажиз, къвезвай шагьварди бедендиз регьятвал гузва, анжах рикIиз - ваъ. Дишегьлиди хъел кваз кьиликай пуд пипIен яйлух хкудна, столдал гьалчна. Кьилелай гъил чIугуна, яргъи кифер къуьнерилай гъана, хурудилай авадарна. Гуьзгуьдай шумал буй аквазва. Чин, цIун мурз галукьай тIунутI хьиз, яру хьанва. РацIамар, карандашдив чIугурбур хьиз, акъвазнава. КьелечI пIузарар секинсуз юзазва.

Дишегьлидин вилер (хъел атайла, абурун гуьзелвал квахьзава) вичин вилера къекъвезва. Ахпа абур эрчIи къуьнелай агъзур жуьре нехишрин перде авадарнавай ракIариз килигна. Вилер умудсуз хьана. КIанз-такIанз кьеб са патахъ авуна, дишегьли месер туькIуьриз эгечIна. Артухан мес ва яргъанар дакIардин кIане эцигна. Ял тунвай целер хьтин, туькдин кьве хъуьцуьган кьилик кутуна, месин винелай агъдин чин алай кьелечI яргъан вегьена, адан са пIипI аладарна.

Са къадам кьулухъ хьана, вичи авур кардиз килигна, цуру хъверна...

Аял ахварай аватна. Дидеди адан чинай акъудна. Тангарикай са йис тамам жезвай рушан, бадедин тIвар эхцигнавай Ниненин, ич хьтин чини нур гана, типIрен вилер кьуд пата къекъвена. Ахпа аялди шехьдай амаларна.

- Чан зи рикI, ваз гишин хьанани? Исятда, - диде метIерал ацукьна, - Нина чан, ви вил квек ква? - жегьил дидеди баладин тIвар дегишарна, адаз Нина лугьузва.

- Ба-ба!

- Диде лагь кван, чан Нина.

- Ба-ба!

- Ви буба яд алай ракь хьанач. Ма, хух! - дидеди хъел кваз аялдин сиве мам вугана.

Са арадилай гурари ванерна, аялдин вилер уях хьана. РакIар ачухна, кIвализ кьакьан буйдин, лацу якIарин жегьил итим гьахьна.

- Нянин хийирар, Аманат! Салам, зи Нине диде! - Папа салам кьунач, руша шад хьайи вилер, чин, пацар юзурна. - Вахъ вуч хьанва, Аманат?! - Рамазан папан вилериз килигна.

- Нина чан, ви валархъан бубади вуч лугьузва? - жузуна Аманата кьасухдай аялдивай.

- Аманат, ам вуч гаф я?! - гъуьлуьз хъел атана.

- Гьа ваз ван хьайи..., - Аманатан сивяй эдебсуз гафар акъатна.

- Вуч? Им ви дидедин цIийи тарс яни?! - Рамазан михьиз къарсат хьана: адан бедендиз къайи гьекь акъатна, мефтIеда ивидин фунтал акьуна.

- Зи дидедин тIвар кьамир! - Аманат, жирдин туп хьиз, цавуз акъатна, гъуьлуьн чина акъвазна. - Руш гудалди, Умужевгьер ваз яран диде хьана, гила – яман диде хьанани?! Вун пакамахъ физ, пакамахъ хъша! Заз вуч чида, вун гьи валан кIане аватIа! КIвализ хтай декьикьадани Саадидинни Сулейманан ктабар кIелиз къатук! Зун кьуд цлаз гъанвани?! ТахьайтIа, вун..., - эйбежер суфат авуна, Аманата, къарачидин папа хьиз, гьарайна, мад терхеба гафар лагьана.

Рамазанан кьил квахьна. Вилер буьркьуь хьана. Са декьикьада рикIяй агъзур хиял фена. Беден цIун фура кузва, мефтIеди гурп-гурпзава. Хабарни авачиз эрчIи гъил хкаж хьана. Аманат, дергес галукьай нацI хьиз, къавар элядай гьарай акъатна, халичадал ярх хьана. Аялни шехьна.

Рамазан къах хьана: бишини я, буьркьуьни. Са легьзеда ада вичелай пекер хтIунна, стулдин кьилел вегьена. Аялдин сиве резиндин мам хтуна, са хъуьцуьган чилел гадарна, яргъандик какахьна. Чин цлахъ элкъуьрна. Чапла япал гъил, эрчIи ябни хъуьцуьгандал илисзава. Аманатан ванци дуьнья къачузва.

II

Рамазаназ вичин буба анжах шикилдай чида. Рагьметлу дидеди лугьудайвал, нянихъ хва хьана, пакамахъ буба душмандихъ галаз женгиниз фенай. Жегьил сусан гъилерал, катран шарагар хьтин, кьве эркек бала аламукьна. Абурун тIварцIел бубадин чарарни хтана.

Вири хуьр куьчейрал кIватI хьанвай шад юкъуз (ам немсерал гъалиб хьайи сувар тир) авам пашталинди чIехи бармак алай гъвечIи Рамазанав са чар вахкана. Амал кьатIанвай гада дидедин патав катна. Вичи вич дидедин хуруз гадарна, аялди адан вилерал бубадин чар эцигна. Дидеди ам фад-фад кIелна. «Вай, зи рикI!» - Гьарай акъатна, Нинедин кьил метIерал аватна. «Диде, вуш хьана?» - Гадади адан хъуькъверал капашар эцигна, яхун тупIар кьежена. «ЗатIни, чан хва, - дишегьлиди шалунив чин михьна, - зи рикI тIар хьанай. Бубади вич мукьварал хкведа лугьузва. Ваз акьуллу хва хьун буйругъзава». Анжах цIуд йис тамам хьайила, Рамазаназ къуншидин папавай вичин буба кьенвайди чир хьана. Жегьил Нине рехи хьанвай. Адан гад-гуман, виликайни кьулухъайни авай арха анжах са Рамазан тир. Гзаф дагъви дишегьлийри хьиз, ада вичин чан хцин рекьиз къурбанднавай...

Нинедин мурад кьилиз акъатнач: бубадин пеше-муаллимвал авун анихъ акъвазрай, Рамазана гьич мектебни куьтягьнач. Са йисан къене гадади ирид пешедин тум кьуна: симин пагьливандин каса, шофердин шакIурт, геологрин куьмекчи, багъларин звеновод, фургъунчи ва эхирдайни - устIар. Эхиримжи пеше Рамазаназ рикIивай хуш хьана. УстIар лагьайла, вичикни вири устIарвилер квай. Са шумуд юкъуз ада къуншийрин сусаринни рушарин шиблитар рас хъийидай (итимрин кIвачин къапар гьич хиве кьадачир). Къиметни багьаз къачудачир: сусаривай - вад кака (са мих ягъайтIани), рушаривай - тIвар кхьенвай яйлух. Вичиз хуш рушариз ада, Етим Эминанбур я лугьуз, вичи теснифнавай чIаларни кIелдай. Вирида яб гудай, амма са Аманат хурудилай авахьнавай, кацин тум хьтин, тек киф тупIалай ийиз-ийиз хъфидай.

Муькуь гьафтеда Рамазана чпин салахъ галай къванцин цал чIуриз эхцигдай. Пуд лагьай гьафтеда муьхцуьн ракIар туькIуьр хъийидай ва таза къавахдикай шикилар твадай рамкаяр ийидай. Гьи рекьяй устIарвилин куьмек герек хьайитIани, Нинедин Рамазана «ам завай» лугьудай. «Ваз а пеше гьикI чир хьана?» жузур касдиз ада гьасятда жаваб гудай: «Гьар са кар авурла чир жеда». Эвел зарафатрай, ахпа рикIивай Рамазан хуьруьн устIаррин жергеда гьатна...

Армияда Рамазаназ машинар ремонт хъийидай механиквилин, шофервилин ва ракьун устIарвилин пешеярни чир хьана. Пуд йисалай хуьруьз хтайла, женжел Рамазанакай тамам жегьил хьанвай. Нине шад ва бахтлу тир. Дидеди рушарик вил хуькуьрзавай: къвери зулухъ хциз мехъериз кIанзава. «Зи гададиз руш ваъ лугьудай пачагьни жеч. Гьавиляй тушни бес рушар авай дидеяр зи кьилелай алат тийизвайди», - инанмишвалзавай Нинеди.

Са юкъуз Рамазаназ вичин яргъал мирес Ханкъулидин кIваляй теклиф атана.

- Ша, ша, мирес! - шифер янавай кьве мертебадин кIвалерин варцел къаш-къамат авай итим акъвазнава. Мекьи гьавадизни килиг тавуна, адан къуьнерихъ затIни галач. Ханкъулиди яргъа амаз Рамазанал гъилер яргъи авуна. Саламар гана, шад рахунрик кваз, абур гурарай кIвализ хкаж хьана. Ханкъулидин паб Умужевгьер мугьман къаршиламишиз гьазур хьанвай: ада Рамазанан гъилиз теменар гана. Жегьилдиз регъуь хьана.

- Рамазан, чан хва, чна вун геж илифарна лугьуз, хатур амукьмир, - Ханкъулиди чIулав хвех хьтин спелрилай тIуб чIугуна. - Чаз вахъ галаз секиндиз, вилкьил атIудалди, суьгьбетариз кIанзава. Гьавиляй за мад къуни-къуншийризни ша лагьанач.

- Я, валлагь, чан Рамазан, - гъуьлуьн гафар тестикьарна Умужевгьера.

Паб гъуьлуьз лап кутугайди я: сад чин хьайитIа, муькуьди гьасятда астIар жеда. Винел патан акунарни сад я. Кьведни юкьван буйдин, лазни яр акахьнавай якIарин, ацIай кIатIар хьтин, яхцIурни цIудалай винихъ яшар хьанвай инсанар я.

Садлагьана ракIар ачух хьана. Шаддиз «нисин хийирар» лагьана, ктабар авай чантани гъиле аваз, кIвалин юкьвал Аманат акъатна. Рамазана вил акьун кумаз, регъуь хьана, чин къекъифна, руш муькуь кIвализ катна. Армиядай хтайдалай кьулухъ Рамазаназ вири рушар акуна: садбур булахдал, садбур кIвалахдал, пуд лагьайбурни мектебдин рекье. Жегьилди абурун юкьвай манийриз яб тагана, хияллу хьана хъфидай руш жагъурзавай. Ам гьич дуьшуьш жезвачир. Вуна лугьуди, ам, экуь дуьньядиз акъуд тийиз, сандухда туна, хуьзва. Къе жегьил умудлу тир...

Аманат бегьем руш хьанва: буй-бухах атанва, далудилай кьве яргъи киф авахьнава, вилера цIаяр куькIвенва, хъвер амалдарди хьанва...

- Аманат, ша, мугьмандиз хвашкалди лагь, - зил гваз рахана диде. - Зи руша, Рамазан, цIуд лагьай классда кIелзава, гатфарихъ мектеб куьтягьзава. Заз ам са кутугай чкадал гана, динжариз кIанзава, илчияр къвез кьвед-пуд йис я. Анжах ви амледиз рушав институтда кIелиз вугуз кIанзава. Чидач, нин фикир кьилиз акъатдатIа. Ваз гьикI аквазва?

- Иеси рази хьайила, мирес квез я? Чидач.

- Я Аманат! - мад эверна Умужевгьера.

Дидедин ван галукьайла, руш гуьрцелдал атана. Ада куьруь булушка ахлукIна, пипIерин ягълухдиз ченедин кIаник тIвал ганва. Аяз акьунвай чин чими кIвале пузмиш хьанва. Дидеди вилербур авурди, Аманат регъуьз-кичIез мугьмандив агатна. Ада, фу чрадай кIве хьиз кьунвай, гъил Рамазанал яргъи авуна:

- Хвашкалди.

Рамазана мукъаятдиз назик тупIар кьуна. Жаваб гудай мумкинвални хьанач, гъил шутхунна, Аманат къерех хьана ва мад муькуь кIвализ хъфена. Рамазанавай рушаз вилералди анжах са гаф, гзаф метлеблу гаф, лугьуз хьана.

- Регъуьвилерзава зи руша, - суфра дуьзмишиз-дуьзмишиз, разивилелди къейдна Умужевгьера. - Яшарни хьанва эхир.

ТIуьна-хъвана тIамадиз акъатайла, Ханкъули вичинни Рамазанан миресвилин алакъаяр, тухумар ва чIехи бубаяр рикIел хкиз алахъна. Амма сакIани кьил акъудиз хьанач: миресвилин алакъаяр гьакьван дегь заманайриз фенвай. Икьван чIавалди Рамазаназ хьайиди Ханкъули чпин мирес я лагьай са ван тир. Къе ам сифте яз куьгьне миресдин къулав ацукьнава.

Эхир Ханкъулиди вичин метлеб лагьана:

- Вун хьтин итим, Рамазан, хуьруьн абур я. Вуна, мирес, са фикирни мийир. Ваз штатдик квай кIвалах завай. Са тIимил ялар ягъа. Ахпа зи кьве кIвализ тахта ягъа. Пол, потолок. Мекьивиликай къурху жемир, пичина кудай кIарасар бул я. Заз анжах ви гъилин кIвалах хуш я.

- Ам завай, ими! – хиве кьуна жегьилди.

- Рамазан кIвалахдив лап къе эгечIиз гьазур тир: адаз йикъа садра кьванни Аманат аквадай мумкинвал жеда.

Зенд

«Депутатвал» къалурун яни?

Куругъли ФЕРЗАЛИЕВ

Госдумада ажайиб депутатарни ава кьван. «ЦIийи ксар» партиядин патай Госдумадин депутат В. Даванкова мектебра гузвай кIвалин кIвалахар къуватдай вегьин теклифнава. Къейднавайвал, ихьтин фикирдал депутат вичин хци гъанва.

«Хциз закай депутат хьанвайди чир хьайила, ада гьасятда завай мектебда гузвай кIвалин кIвалахар къуватдай вегьедай къанун кхьин тIалабна. Къе Москвада диде-бубайрихъ галаз хьайи гуьруьшдал зун гъавурда акьуна хьи, вахт алукьнава… Им дуьньядин тежриба я. Инанмиш я хьи, аялрилайни муаллимрилай пар алудун вирибур патал хийирлу жеда», - кхьена тIвар кьунвай депутатди.

Гьакъикъат чирунин мураддалди интернетдин ачух чешмейра къекъвей чIавуз заз онлайн къайдада агьалийрин фикирар чирун патал малумарнавай хабар кьунин суални (опрос) акуна.

Суал и къайдада эцигнавай: «Куь фикирдалди, мектебда аялриз гузвай кIвалин кIвалахрин кьадар дегишарун герек яни?» Инсанри хкядай жавабар яз къуд фикирни гилигнавай: 1) эхь, тIимиларна кIанда; 2) эхь, гзафарна кIанда; 3) «кIвалин кIвалах» арадай акъудна кIанда; 4) къуй вири гьа авайвал амукьрай.

Агъзурралди инсанри чпин фикирар къуд жавабдикай сад хкягъуналди малумарнавай. Абурукай 37,4 процентди гьа авайвал амукьун герек я лагьана сес ганва. 34,6 процентди кIвалин кIвалахрин кьадар тIимиларун хъсан яз гьисабнава, 14,1 процентди аялриз кIвалин кIвалахар эсиллагь гана кIанзавач лагьанва, 13,9 процент лагьайтIа, кIвале кIелун ва гьялун патал аялриз гузвай тапшуругърин кьадар гзафарунин терефдарар я.

Пака са маса аялди, вичин бубадикай Госдумадин депутат хьайила, мектебдиз фин эсиллагь герек авач лугьун, компьютердихъ ацукьна къугъун ва я кьучейра къекъуьн хъсан я лагьана теклифайтIа, бубади тадиз цIийи законопроект акъудна кIан жедани?! Ажайиб депутатар аваз хьайила, ихьтин крарни жедач лагьана инанмишвализ жедач.

Кьарагъарзавай месэлаяр, ийизвай теклифар ахьтинбур хьана кIанда хьи, герек нарази жедай ксарилай разивалзавайбур гзаф жен. Эгер депутатди ва я гьукумдин маса векилди, ихьтин месэлаяр аннамишиз, гьатта аннамиш тийизни са вуч ятIани теклифзаватIа, адан макьсад вичин гафуни «ван авун» я. Къе парабурун фикирда авай чIалалди лагьайтIа, «пиардал машгъул хьун» я.

Чун са тIал алай тайин месэладай федеральный дережадин депутатдиз чар-затI ракъурай вахтунда жаваб мус агакьдатIа лугьуз, йикьаралди гуьзетиз акъваззава. Муькуь терефдихъай фикир гайила, бязи депутатриз вучдатIа чизвач, кар-чIал амачирбуру тагузвай жуьредин теклиф, малумар тийизвай жуьредин законопроект авач.

Чуьнуьхиз ва инкариз тежедай са гьакъикъат ава: интернетдин аямда хейлин чиновникар, депутатар керчек крарилай гзаф гафар лугьунал, шикиларни видеояр раижунал машгъул я.

Вири таб я – гележег хъсан хьурай.

МВД-дин хроникадай

Пул чуьнуьхунай шак физва

Алай йисан 1-июндиз Дагъустандин Огни шегьердин полициядин отделдиз 45 йисан яшда авай чкадин агьали арза гваз атана. Ада ихтилат авурвал, малум тушир касди, вичин кIвализ гьахьна, анай 100 агъзур манат пул чуьнуьхна. Идакай РД-дин МВД-дин пресс-къуллугъди хабар гузва.

Тади гьалара кьабулай серенжемар себеб яз, полициядин къуллугъчийри мумкин тир угъри тайинарна. Шак фенвайди 44 йисан яшда авай арзачидин уьмуьрдин юлдаш я. Итимдин кайвани полициядин отделдиз хкана.

Дишегьлиди ихтилат авурвал, итимди чирхчирдивай пул буржуна кьунвайди чир хьайила, ада и пул чуьнуьхун ва катун кьетIна. Ихьтин къарар кьабулунин себеб дишегьлиди малумарнач.

Итим кIвалахал фидай вахт вилив хвена, шак фенвайда пул чуьнуьхна ва, шейэр кIватIна, автобусда ацукьна. Амма яргъаз фидай мумкинвал хьанач – полициядин къуллугъчийри ам Бабаюрт районда кьуна.

Тахсиркарвилин лишанриз килигна, РФ-дин УК-дин 158-статьядин 2-паюнай (угъривал) уголовный дело къарагъарнава.

Квез чидани?

Девекъуьшрикай делилар

- Девекъуьш дуьньяда виридалайни еке къуш я. ЧIехи девекъуьшдин заланвал 150 килограммдив кьван агакьун мумкин я, кьакьанвал – саки 3 метрдив.
- 20-асирдалди вагьши девекъуьшар Африкада, Азияда ва Аравийский полуостровда авай. Исятда абур анжах Африкадин къумлух чкайра яшамиш жезва.
- Девекъуьшрин жуьреяр са акьван гзаф авач. Африкадинни Бразилиядин девекъуьшар тафаватлу жезва.
- Адет яз, и къушар хизанралди яшамиш жеда.
- Африкадин девекъуьшар 45-50 йисуз кьван (бязи дуьшуьшра – 60 йисал кьван) яшамиш жезва. И девекъуьш аксивал къалурдай, хъел къведай жуьре я. Иллаки шарагар акъадардай вахтунда ада еке аксивал къалурда.
- Девекъуьшрин хам мягькемди я ва адакай промышленностда менфят къачузва.
- Девекъуьшдин якIук пи, холестерин тIимил ква, кальций ва ракь – гзаф.

- Девекъуьш лув гуз тежезвай, виридалайни еке къуш я.
- КIвачерни гардан яргъи тирвиляй девекъуьшар санлай гзаф кьакьан къушар яз машгьур я. Кьакьанвал себеб яз абуруз мумкин тир хаталувал фад акваз ва. Асул гьисабдай и къушари душманрикай хуьн патал катуникай хийир къачузва. Девекъуьшар кьун са акьван регьят туштIани, вагьши гьайванри абурун кахяр, шарагар незвай дуьшуьшар тIимил жезвач.
- Девекъуьшар зегьемдиз дурум гуз жедай къушар я.
- Девекъуьшдилай са сятда 92 километрдиз чукуриз алакьнава. Им девекъуьшрихъ галаз алакъалу тир рекорд я.
- Девекъуьшри векьни неда, къушарни, гьашаратарни, жуьреба-жуьре кьиферни, чурчуларни.

Спорт

Мубаракрай!

Рагнеда РАМАЛДАНОВА

И мукьвара Санкт-Петербургда джиу-джитсудай кьиле фейи уьлкведин чемпионатда чи халкьдин мад са векилди - Камран Заманович МАМЕДЬЯРОВА - вили рангунин чIулар авай спортсменрин арада (80 кг-дал къведалди заланвиляй) No Gi разделдай Россиядин чемпионвилин тIвар къазанмишна.

Чаз чир хьайивал, К.Мамедьярован ери-бине Азербайжандин Огъуз районда авай лезгийрин Къарабулагь хуьряй я. Ам Норильск шегьерда дидедиз хьана. Алай вахтунда чи ватанэгьли Красноярскда яшамиш жезва. ММА-дай ва грэпплингдай Красноярскдин крайдин чемпион, спортдин и жуьрейрай Сибирдин федеральный округдин призер, гьакIни спортдин мастервиле кандидат тир Камран Мамедьяровахъ «Скорпион» тIвар алаз вичин хсуси клуб ава. Ада аялриз ва чIехибуруз ММА-дай вердишвилер гузва. Исятда адан гьилик къве дестедик кваз 30-дав агакьна аялри, гьакьван чIехибуруни чпин устадвал хкажзава.

Къейд авун лазим я хьи, К.Мамедьяровахъ вичихъ хьиз, адан гьилик вердишвилер къачузвай, устадвал хкажзавай спортсменрихъни хъсан нетижаяр ава. ИкI, абурукай са шумуд панкратиондай, грэпплингдай, ММА-дай Сибирдин округдин, Россиядин чемпионвилин тIвараризлайихлу хьанва.

* * *

4-июндиз Москвада Россиядин Президент В.Путинан Кубок патал самбодай международный XV турнир акьалтIна. Чи уьлкведин Яракьлу Къуватрин, МВД-дин, ФСИН-дин, инженервилин къушунрин, МЧС-дин, ВДВ-дин, Милли гвардиядин, «Динамо-24» командайрик кваз, гьакI Эрменистандай, Белоруссиядай атанвай самбистрини гьасирдал чпин устадвал къалурна. Кубокдин иштиракчийрин ва мугьманрин тIварунихъ В.Путина тебрикдин гафар кхьенвай чар рекье тунвай.

Турнирда Россиядин ФСИН-дин (Федеральная служба исполнения наказаний) команда 1-чкадиз лайихлу хьана. Шадвилелди мадни а кардикай хабар гуз кIанзава хьи, и гьалибвал къазанмишуник чи ватанэгьли, вичин ери-бине СтIал Сулейманан районедин Алидхуьрелай тир машгьур спортсмен **Аслан КЪУРБАНОВА** 88 кг-дин заланвал авайбурун арада 4 бягьс кьиле тухвана, къизилдин медаль къазанмишуналди, лайихлу пайни кутуна. Аферин!

РикIел хкин: А.Къурбанов универсальный бягьсерай дуьньядин ва Европадин са шумуд сеферда чемпион я. ЦIи мартдиз ада спортдин самбодай Россиядин чемпионвилин тIвар къазанмишна, ам республикадин тарихда спортдин и кукIуш муьтIуьгъарнавай сад лагьай кас я.

* * *

Алатай гьафтедин ял ядай йикъара Каспийскда, Али Алиеван тIварунихъ галай спортдин дараматда, грэпплингдай Дагъустандин кIвенкIвечивал патал жаванрин арада акъажунар кьиле фена. Ана республикадин районрайни шегьеррай тир 800-дав агакьна аялри чпин устадвал къалурна.

Саки пуд юкъуз ва итижлудаказ кьиле фейи бягьсерин нетижада Gi ва No Gi (кимоно алаз ва кимоно алачиз) жуьрейрай заланвилин 5 категориядай гьалибчияр майдандиз акъатна. Гила абурукай СКФО-дин акъажунра иштиракдай команда арадал гьида.

Шадвилелди хабар гуз кIанзава хьи, и акъажунра гьалиб хьайи ва призрин чкаяр кьурбурун арада ЦIийи Усуррин, Гьепцегьрин ва КьепIир-Къазмайрин хуьрера тренер-муаллим, джиу-джитсудай дуьньядин са шумудра чемпион ва гзаф маса шабагьрин сагьиб Эйнар Экерован гьилик вердишвилер къачузвай са шумуд жаванди хъсан нетижаяр къазанмишна. Кьилди къачуртIа, 2008-2009-йисара дидедиз хьайи жаванрин арада No Gi разделдай Мегьамед Шагьбанов (66 кг) - 1, Къазиагьмед Гьажиев (73 кг) - 2 ва Исламудин Къадимов (53 кг) - 3 ва Gi разделдайни Ренат Гьажибегов (59 кг) - 3, Къазиагьмед Гьажиев (73 кг) 3-чкайриз лайихлу хьана.

Чна чи гьар са ватанэгьлидал тебрикдин чими келимаяр агакьарун яз, абурухъ мягькем сагъвал ва мадни еке агалкьунар хьун алхишзава.

ИСЛЕН, 12-ИЮНЬ

РГВК

07:00 Время новостей Дагестана. Итоги
08:00 Х/ф «Три толстяка» 0+
09:35 Д/ф «Край предков» 12+
10:15 Ток-шоу «Говорить разрешается» 12+
11:25 Дагестанское кино. Х/ф «Ожерелье для моей любимой» 16+
12:45 Концерт ко Дню России 12+
14:35 Передача на агульском языке 12+
15:15 Документальный цикл «Всемирное наследие. Россия» 2 с. 12+
16:05 Х/ф «Кто следующий, мечтатели?» 16+
18:45 Передача на табасаранском языке «Мил» 12+
19:30 Время новостей Дагестана
19:55 «Удивительные горцы» 0+
20:15 Праздничный концерт «Храни, Бог, Россию!» 12+
22:05 «Дагестан туристический» 0+
22:30 Время новостей Дагестана
22:55 «Угол зрения» 12+
23:25 Д/ф «Дагестан, какой он есть» 0+
00:30 Время новостей Дагестана
01:00 Время новостей. Махачкала
01:15 Передача на табасаранском языке «Мил» 12+
01:50 Документальный цикл «Всемирное наследие. Россия» 12+
02:40 Концерт ко Дню России 12+
04:05 «Угол зрения» 12+
04:30 Передача на табасаранском языке «Мил» 12+

ПЕРВЫЙ

06.00,10.00 Новости.
06.10 «Символы России».
07.00 «День России». Праздничный канал.
10.15 «Кто, кроме нас».
11.10 Д/ф «Империя: Петр I». (12+).
12.00,15.00 Новости.
12.15 Д/ф «Империя: Петр I». (12+).
15.15 Д/ф «Империя: Петр I». (12+).
15.50 Гала-концерт Всероссийского музыкального патриотического фестиваля «Своих не бросаем».
18.00 Новости.
19.10 «Михаил Задорнов: мысли и предсказания». (16+).
21.00 «Время».
22.35 «Что? Где? Когда?» Летняя серия игр.
23.45 Д/с «Россия от края до края. Женщины Алтая». (12+).
01.00 «Подкаст.Лаб: Жизнь замечательных». (16+).

РОССИЯ 1

05.20 Х/ф «Укрощение свекрови». (12+).
07.15 Х/ф «Укрощение свекрови. Продолжение». (12+).
11.00 «Вести».
12.00 Москва. Кремль. Церемония вручения Государственных премий Российской Федерации.
13.00 «Вести».
13.30 Т/с «Ликвидация». (16+).
17.00 «Вести».
18.00 Большой праздничный концерт, посвященный Дню России. Трансляция с Красной площади.
20.00 «Вести».
21.05 «Вести». Местное время.
21.20 Х/ф «Мистер Нокаут». (12+).
23.30 Х/ф «Небо». (12+).
02.00 Х/ф «Балканский рубеж». (16+).

НТВ

05.05 «Новые русские сенсации». (16+).
06.00 Х/ф «Час сыча».
08.00 «Сегодня».
08.20 Х/ф «Час сыча». (16+).
10.00 «Сегодня».
10.20 Петр I. Последний царь и первый император. (16+).
13.25 Х/ф «Отставник. Спасти врага». (16+).
15.30 Х/ф «Отставник. Защита Дедова». (16+).
16.00 «Сегодня».
16.20 Х/ф «Отставник. Защита Дедова». (16+).
19.00 «Сегодня».
19.40 Х/ф «Отставник. Ближний бой». (16+).
23.00 Праздничный концерт, посвященный 12 июня
00.20 «Последний герой». (16+).
02.15 Х/ф «Три танкиста». (16+).
03.00 «Военно-исторические маршруты». (16+).

ДОМАШНИЙ

06.30 Мелодрама «Евдокия». (16+).
08.00 Комедия «За бортом». (16+).
10.15 Мелодрама «Старушки в бегах 2». (16+).
19.00 Мелодрама «Идеалистка». (16+).
23.30 Мелодрама «Как вернуть мужа за тридцать дней». (16+).
01.10 Мелодрама «Евдокия». (16+).
02.55 «6 кадров». (16+).
03.35 Мелодрама «Скажи только слово». (16+).

ТВ-ЦЕНТР

06.40 Х/ф «Золотая мина».
08.55 «Тайна песни». «Течет река Волга...»
09.20 Х/ф «Барышня-крестьянка».
11.30 «События».
11.45 Х/ф «Ширли-Мырли». (16+).
14.30 «События».
14.45 Д/ф «Назад в СССР. Пьянству-бой!» (16+).
15.30 «Наша смешная жизнь». (12+).
16.15 Х/ф «Двенадцать чудес». (12+).
18.15 Х/ф «Женщина его мечты». (12+).
21.55 «Песни нашего двора». (12+).
23.20 Д/ф «Николай Цискаридзе. Развенчивая мифы». (16+).
00.00 Х/ф «Укрощение строптивого». (12+).
01.40 Х/ф «Маменькин сынок». (12+).
04.40 Д/ф «Назад в СССР. Пьянству-бой!»

ЗВЕЗДА

05.50 Х/ф «Сказ про то, как царь Петр арапа женил». (12+).
08.00 Новости дня. (16+).
08.20 Т/с «Россия молодая». (12+).
13.00 Новости дня. (16+).
13.20 Т/с «Россия молодая». (12+).
18.00 Новости дня. (16+).
18.20 Т/с «Россия молодая». (12+).
22.35 Х/ф «Ярослав». (16+).
00.50 Х/ф «Демидовы». (12+).
03.25 Д/ф «Вещий Олег». (12+).
05.00 Х/ф «Пирожки с картошкой». (16+).

САЛАСА, 13-ИЮНЬ

РГВК

07:00,08.30 Время новостей Дагестана
07:20,14.50 Передача на табасаранском языке «Мил» 12+
08:00 Мультфильмы 0+
08:30 Время новостей Дагестана
08:55 Х/ф «Максим Перепелица» 16+
10:35 Праздничный концерт «Храни, Бог, Россию!» 12+
12:50 «Выходные на колесах» 75 с. 16+
13:10 Х/ф «Честное волшебное» 0+
14:30 Время новостей Дагестана
15:30 «Дагестан туристический» 0+
15:45 «Угол зрения» 12+
16:10 «Удивительные горцы»
16:20 «Дагестанский календарь» 0+
16:30 Время новостей Дагестана
16:50 Д/с «Загадки века» 11 с. 16+
17:35 Т/с «Раненые камни» 1 с. 16+
18:45 Передача на лакском языке 12+
19:30 Время новостей Дагестана
20:00 Время новостей. Махачкала
20:20 «Дагестан без ДТП»
20:35 «Полный газ» 0+
20:45 «Время есть!» 0+
21:20 Ток-шоу «Общественный интерес»
22:30 Время новостей Дагестана
23:00 Время новостей. Махачкала
23:20 «Колеса» 12+
00:10 «Удивительные горцы» 0+
00:30 Время новостей Дагестана
01:00 Время новостей. Махачкала
01:15 Передача на лакском языке

ПЕРВЫЙ

05.00 «Доброе утро».
09.00 Новости.
09.20 «АнтиФейк». (16+).
09.55 «Жить здорово!»
10.50 «Информационный канал». (16+).
12.00 Новости.
12.15 «Информационный канал». (16+).
15.00 Новости.
15.15 «Информационный канал». (16+).
16.00 «Мужское/Женское». (16+).
16.50 «Информационный канал». (16+).
18.00 Новости.
18.20 «Информационный канал». (16+).
19.50 «Куклы наследника Тутти». (16+).
21.00 «Время».
22.00 Т/с «Великая». (12+).
23.00 «Большая игра».
00.00 «Подкаст.Лаб: АстроУмные». (16+).
00.40 «Подкаст.Лаб: Все хотят летать». (16+).
01.20 «Подкаст.Лаб: Космические истории».

РОССИЯ 1

09:00 Канал национального вещания «Даргала анкъи» (на даргинском языке)
14:30 Местное время. Вести-Дагестан
21:05 Местное время. Вести-Дагестан

05.00 «Утро России».
09.55 «О самом главном». (12+).
11.00 «Вести».
11.30 «60 минут». (12+).
14.00 «Вести».
14.55 «Кто против?» (12+).
16.00 «Вести».
16.30 «Малахов». (16+).
17.30 «60 минут». (12+).
20.00 «Вести».
21.20 Т/с «Валюша». (12+).
23.55 «Вечер с Владимиром Соловьевым». (12+).
02.40 Т/с «Московская борзая 2». (16+).

НТВ

04.55 Т/с «Москва. Центральный округ». (16+).
06.30 «Утро. Самое лучшее». (16+).
08.00 «Сегодня».
08.25 Т/с «Лесник». (16+).
10.00 «Сегодня».
10.35 Т/с «Лесник». (16+).
13.00 «Сегодня».
13.25 «Чрезвычайное происшествие». (16+).
14.00 «Место встречи». (16+).
16.00 «Сегодня».
16.50 «За гранью». (16+).
17.55 «ДНК». (16+).
19.00 «Сегодня».
20.00 Т/с «Эффект домино». (16+).
22.15 Т/с «Реализация». (16+).
23.35 «Сегодня».
00.00 Т/с «Реализация». (16+).
01.55 Х/ф «Знакомство». (16+).
03.25 Т/с «Петля». (16+).

ДОМАШНИЙ

06.30 Мелодрама «Скажи только слово». (16+).
06.45 «По делам несовершеннолетних». (16+).
08.00 «Давай разведемся!» (16+).
09.00 «Тест на отцовство». (16+).
11.15 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
12.30 Д/ф «Порча». (16+).
13.00 Д/ф «Знахарка». (16+).
13.35 Д/ф «Верну любимого». (16+).
14.10 Д/ф «Голоса ушедших душ». (16+).
14.45 Мелодрама «Механика любви». (16+).
19.00 Мелодрама «Роковая ошибка». (16+).
23.15 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
00.30 Д/ф «Порча». (16+).
00.55 Д/ф «Знахарка». (16+).
01.20 Д/ф «Верну любимого». (16+).
01.45 Д/ф «Голоса ушедших душ». (16+).

ТВ-ЦЕНТР

06.00 «Настроение» (12+).
08.25 Т/с «Трюфельный пес королевы Джованны». (12+).
10.25 Д/ф «Жанна Прохоренко. Баллада о любви». (16+).
11.30 «События».
11.50 Х/ф «Вижу-знаю».
13.40 «Мой герой». В. Сухоруков. (12+).
14.30 «События».
14.50 «Город новостей». (16+).
15.05 Х/ф «Спецы». (16+).
16.55 «Прощание». Н. Караченцов. (16+).
17.50 «События».
18.10 «Петровка, 38». (16+).
18.20 Х/ф «Алиса против правил». (12+).
22.00 «События».
22.40 «Закон и порядок». (16+).
23.10 Д/ф «Александр Градский. Миллион под кроватью». (16+).
00.00 «События».
00.30 «Петровка, 38».

ЗВЕЗДА

07.00 «Сегодня утром».
09.00 Новости дня. (16+).
09.15 «Открытый эфир».
11.00 Х/ф «Ошибка резидента». (12+).
12.25,13.25 Т/с «Восхождение на Олимп».
13.00 Новости дня. (16+).
15.00 Военные новости.
15.05 Т/с «Восхождение на Олимп». (16+).
15.20 Т/с «Восхождение на Олимп». (16+).
17.00 Новости дня. (16+).
17.10 Т/с «Восхождение на Олимп». (16+).
18.00 Д/с «Вторая мировая: пламя и сталь».
18.50 «Специальный репортаж». (16+).
19.00 Новости дня. (16+).
19.55 «Специальный репортаж». (16+).
20.10 «Улика из прошлого»
21.00 «Открытый эфир».
22.45 «Между тем» (12+).
23.15 Х/ф «Семен Дежнев». (12+).
01.00 Х/ф «Ошибка резидента». (12+).

АРБЕ, 14-ИЮНЬ

РГВК

07:00 Время новостей Дагестана
07:20,14.50 Передача на лакском языке 12+
08:00 Мультфильмы 0+
08:30 Время новостей Дагестана
08:55 Х/ф «Майская ночь, или Утопленница»
10:05 «Время есть!» 0+
10:35 Д/с «Загадки века»
11:20 Х/ф «Раненые камни» 1 с. 16+
12:30 Время новостей Дагестана
12:50 Ток-шоу «Общественный интерес»
14:00 «Годекан» 0+
14:30 Время новостей Дагестана
15:30 «Колеса» 12+
16:20 «Дагестанский календарь» 0+
16:30 Время новостей Дагестана
16:50 Д/с «Загадки века» 12 с. 16+
17:35 Х/ф «Раненые камни» 2 с. 16+
18:45 Передача на даргинском языке 12+
19:30 Время новостей Дагестана
20:00 Время новостей. Махачкала
20:20 «Здоровье» в прямом эфире
21:10 «Сделано в Дагестане»
21:30 «Городская среда»
22:00 «Мир Вашему дому»
22:30 Время новостей Дагестана
23:00 Время новостей. Махачкала
23:15 Х/ф «Спасите утопающего» 16+
00:30 Время новостей Дагестана
01:00 Время новостей. Махачкала
01:15 Передача на даргинском языке 12+
01:50 «Здоровье» 12+
02:35 «Сделано в Дагестане» 0+

ПЕРВЫЙ

05.00 «Доброе утро».
09.00 Новости.
09.20 «АнтиФейк». (16+).
09.55 «Жить здорово!»
10.50 «Информационный канал». (16+).
12.00 Новости.
12.15 «Информационный канал». (16+).
15.00 Новости.
15.15 «Информационный канал». (16+).
16.00 «Мужское/Женское».
16.50 «Информационный канал». (16+).
18.00 Новости.
18.20 «Информационный канал». (16+).
19.50 «Куклы наследника Тутти». (16+).
21.00 «Время».
22.00 Т/с «Великая». (12+).
23.00 «Большая игра».
00.00 «Подкаст.Лаб: Психика». (16+).
00.40 «Подкаст.Лаб: Креативные индустрии».
01.20 «Подкаст.Лаб: Жизнь замечательных». (16+).

РОССИЯ 1

09:00 Канал национального вещания «Рубас» (на табасаранском языке)
14:30 Местное время. Вести-Дагестан
21:05 Местное время. Вести-Дагестан

05.00 «Утро России».
09.55 «О самом главном». (12+).
11.00 «Вести».
11.30 «60 минут». (12+).
14.00 «Вести».
14.55 «Кто против?» (12+).
16.00 «Вести».
16.30 «Малахов». (16+).
17.30 «60 минут». (12+).
20.00 «Вести».
21.20 Т/с «Валюша». (12+).
23.55 «Вечер с Владимиром Соловьевым». (12+).
02.40 Т/с «Московская борзая 2». (16+).

НТВ

04.50 Т/с «Москва. Центральный округ». (16+).
06.30 «Утро. Самое лучшее». (16+).
08.00 «Сегодня».
08.25 Т/с «Лесник». (16+).
10.00 «Сегодня».
10.35 Т/с «Лесник». (16+).
13.00 «Сегодня».
13.25 «Чрезвычайное происшествие». (16+).
14.00 «Место встречи». (16+).
16.00 «Сегодня».
16.50 «За гранью». (16+).
17.55 «ДНК». (16+).
19.00 «Сегодня».
20.00 Т/с «Эффект домино». (16+).
22.15 Т/с «Реализация». (16+).
23.35 «Сегодня».
00.00 Т/с «Реализация». (16+).
01.55 Х/ф «Отпуск». (16+).
03.25 Т/с «Петля». (16+).

ДОМАШНИЙ

06.30 «По делам несовершеннолетних». (16+).
07.45 «Давай разведемся!» (16+).
08.45 «Тест на отцовство». (16+).
11.00 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
12.15 Д/ф «Порча». (16+).
12.45 Д/ф «Знахарка». (16+).
13.20 Д/ф «Верну любимого». (16+).
13.55 Д/ф «Голоса ушедших душ». (16+).
14.30 Мелодрама «Идеалистка». (16+).
19.00 Мелодрама «Она, он и она». (16+).
23.15 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
00.30 Д/ф «Порча». (16+).
00.55 Д/ф «Знахарка». (16+).
01.20 Д/ф «Верну любимого». (16+).
01.45 Д/ф «Голоса ушедших душ». (16+).
02.10 «Тест на отцовство». (16+).

ТВ-ЦЕНТР

06.00 «Настроение» (12+).
08.30 Т/с «Трюфельный пес королевы Джованны». (12+).
10.25 Д/ф «Шуранова и Хочинский. Леди и бродяга». (16+).
11.30 «События».
11.45 Х/ф «Вижу-знаю».
13.40 «Мой герой». О. Остроумова. (12+).
14.30 «События».
14.50 «Город новостей».
15.05 Х/ф «Спецы». (16+).
16.55 «Прощание». В. Этуш. (16+).
17.50 «События».
18.05 «Петровка, 38». (16+).
18.20 Х/ф «Алиса против правил 2». (12+).
22.00 «События».
22.40 «Хватит слухов!»
23.10 «90-е». Пауки в банках. (16+).
00.00 «События».
00.30 «Петровка, 38».
00.45 «Прощание». Маршал Ахромеев. (16+).
01.25 «Знак качества».

ЗВЕЗДА

07.00 «Сегодня утром».
09.00 Новости дня. (16+).
09.15 «Открытый эфир».
11.00 Х/ф «Ошибка резидента». (12+).
12.25,13.25 Т/с «Восхождение на Олимп».
13.00 Новости дня. (16+).
15.00 Военные новости.
15.05,15.20 Т/с «Восхождение на Олимп».
17.00 Новости дня. (16+).
17.10 Т/с «Восхождение на Олимп». (16+).
18.00 Д/с «Вторая мировая: пламя и сталь». «Огнеметы». (16+).
18.50 «Специальный репортаж». (16+).
19.00 Новости дня. (16+).
19.55 «Специальный репортаж». (16+).
20.10 Д/с «Секретные материалы». (16+).
21.00 «Открытый эфир».
22.45 «Между тем» с Н. Метлиной. (12+).
23.15 Х/ф «Шестой». (12+)
01.05 Х/ф «Ошибка резидента». (12+).

ХЕМИС, 15-ИЮНЬ

РГВК

07:00 Время новостей Дагестана
07:20,14.50 Передача на даргинском языке.
08:00 Мультфильмы 0+
08:30 Время новостей Дагестана
08:55 Х/ф «Два берега»
10:20 «Сделано в Дагестане» 0+
10:35 Д/с «Загадки века»
11:20 Х/ф «Раненые камни» 2 с. 16+
12:30 Время новостей Дагестана
12:50 «Удивительные горцы» 0+
13:10 «Здоровье» 12+
14:05 «Городская среда»
14:30 Время новостей Дагестана
15:30 «Мир Вашему дому»
16:05 Мультфильм 0+
16:30 Время новостей Дагестана
16:50 Д/с «Загадки века» 13 с. 16+
17:35 Х/ф «Раненые камни» 3 с. 16+
18:45 Передача на аварском языке 12+
19:30 Время новостей Дагестана
19:55 «За скобками» 12+
20:00 Время новостей. Махачкала
20:20 «ЛФЛ Дагестан»
21:25 «Первая студия»
22:00 «Психологическая азбука» 12+
22:10 «Удивительные горцы»
22:30 Время новостей Дагестана
22:55 «За скобками» 12+
23:00 Время новостей. Махачкала
23:20 «Молодежный дрифт» 12+
00:00 «Выходные на колесах» 76 с. 16+
00:30 Время новостей Дагестана
00:55 «За скобками» 12+
01:00 Время новостей. Махачкала

ПЕРВЫЙ

05.00 «Доброе утро».
09.00 Новости.
09.20 «АнтиФейк». (16+).
09.55 «Жить здорово!»
10.50 «Информационный канал». (16+).
12.00 Новости.
12.15 «Информационный канал». (16+).
15.00 Новости.
15.15 «Информационный канал». (16+).
16.00 «Мужское/Женское». (16+).
16.50 «Информационный канал». (16+).
18.00 Новости.
18.20 «Информационный канал». (16+).
19.50 «Куклы наследника Тутти». (16+).
21.00 «Время».
22.00 Т/с «Великая». (12+).
23.00 «Большая игра». (16+).
00.00 «Подкаст.Лаб: Космические истории».
00.40 «Подкаст.Лаб: Свидетели Эйзенштейна». (16+).

РОССИЯ 1

09:00 Канал национального вещания «Лалаан» (на рутульском языке)
14:30 Местное время. Вести-Дагестан
21:05 Местное время. Вести-Дагестан

05.00 «Утро России».
09.55 «О самом главном». (12+).
11.00 «Вести».
11.30 «60 минут». (12+).
14.00 «Вести».
14.55 Д/ф «Китайская мечта. Путь возрождения». (12+).
16.00 «Вести».
16.30 «Малахов». (16+).
17.30 «60 минут». (12+).
20.00 «Вести».
21.20 Т/с «Валюша». (12+).
23.55 «Вечер с Владимиром Соловьевым». (12+).
02.40 Х/ф «Соучастники». (12+).

НТВ

04.55 Т/с «Москва. Центральный округ». (16+).
06.30 «Утро. Самое лучшее». (16+).
08.00 «Сегодня».
08.25 Т/с «Лесник». (16+).
10.00 «Сегодня».
10.35 Т/с «Лесник». (16+).
13.00 «Сегодня».
13.25 «Чрезвычайное происшествие». (16+).
14.00 «Место встречи». (16+).
16.00 «Сегодня».
16.50 «За гранью». (16+).
17.55 «ДНК». (16+).
19.00 «Сегодня».
20.00 Т/с «Эффект домино». (16+).
22.15 Т/с «Реализация». (16+).
23.35 «Сегодня».
00.00 Т/с «Реализация». (16+).
00.55 «Поздняков». (16+).
01.10 «Мы и наука. Наука и мы». (12+).
02.10 Х/ф «Приговоренный». (12+).

ДОМАШНИЙ

06.30 «По делам несовершеннолетних». (16+).
07.55 «Давай разведемся!» (16+).
08.55 «Тест на отцовство». (16+).
11.10 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
12.25 Д/ф «Порча». (16+).
12.55 Д/ф «Знахарка». (16+).
13.30 Д/ф «Верну любимого». (16+).
14.05 Д/ф «Голоса ушедших душ». (16+).
14.40 Мелодрама «Роковая ошибка». (16+).
19.00 Мелодрама «Моя сестра лучше». (16+).
23.20 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
00.30 Д/ф «Порча». (16+).
01.00 Д/ф «Знахарка». (16+).
01.25 Д/ф «Верну любимого». (16+).
01.50 Д/ф «Голоса ушедших душ». (16+).
02.15 «Тест на отцовство». (16+).

ТВ-ЦЕНТР

06.00 «Настроение» (12+).
08.25 Т/с «Алтарь Тристана». (12+).
10.20 Д/ф «Георгий Юматов. О герое былых времен». (16+).
11.30 «События».
11.50 Х/ф «Вижу-знаю».
13.40 «Мой герой». Эдгард и Аскольд Запашные. (12+).
14.30 «События».
14.50 «Город новостей». (16+).
15.05 Т/с «Высоко над страхом». (12+).
16.55 «Прощание». Ян Арлазоров. (16+).
17.50 «События».
18.10 Х/ф «Тайна последней главы». (12+).
22.00 «События».
22.40 «10 самых»... Некрасивые тайны звезд. (16+).
23.10 Д/ф «Актерские драмы. Некоторые любят помоложе».
00.00 «События».
00.30 «Петровка, 38».

ЗВЕЗДА

07.00 «Сегодня утром».
09.00 Новости дня. (16+).
09.15 «Открытый эфир».
11.00 Д/с «Москва фронту». (16+).
11.25,13.25 Х/ф «Судьба резидента». (12+).
13.00 Новости дня. (16+).
15.00 Военные новости.
15.05 Х/ф «Судьба резидента». (12+).
15.25 Х/ф «Ярослав».
17.00 Новости дня. (16+).
17.10 Х/ф «Ярослав».
18.00 Д/с «Вторая мировая: пламя и сталь». «Гаубицы». (16+).
18.50 «Специальный репортаж». (16+).
19.00 Новости дня. (16+).
19.55 «Специальный репортаж». (16+).
20.10 «Код доступа». (12+)
21.00 «Открытый эфир».
22.45 «Между тем» с Н. Метлиной. (12+).
23.15 Х/ф «Трактир на Пятницкой». (12+).
01.10 Х/ф «Судьба резидента». (12+).

ЖУЬМЯ, 16-ИЮНЬ

РГВК
07:00,08.30 Время новостей Дагестана
07:20,14.50 Передача на аварском языке 12+
08:00 Мультфильмы 0+
08:55 Х/ф «Хочу, чтоб он пришел!» 16+
10:10 «Первая студия»
10:35 Д/с «Загадки века»
11:20 Х/ф «Раненые камни» 3 с. 16+
12:30 Время новостей Дагестана
12:50 «Выходные на колесах» 76 с. 16+
13:10 «ЛФЛ Дагестан»
14:20 «За скобками»
14:30 Время новостей Дагестана
15:30 «Молодежный дрифт» 12+
16:05 «Психологическая азбука» 12+
16:30 Время новостей Дагестана
16:55 Х/ф «Четвертая высота» 16+
18:25 «Арт-клуб» 0+
18:45 Передача на кумыкском языке 12+
19:30 Время новостей Дагестана
20:00 Время новостей. Махачкала
20:20 «Подробности» 12+
20:55 «Мир вашему дому»
21:25 «Круглый стол»
22:00 «Время спорта» 12+
22:30 Время новостей Дагестана
23:00 Время новостей. Махачкала
23:20 «Глобальная сеть»
00:00 «Выходные на колесах» 77 с. 16+
00:30 Время новостей Дагестана
01:00 Время новостей. Махачкала
01:15 Передача на кумыкском языке «Халкъ ва заман» 12+

ПЕРВЫЙ
05.00 «Доброе утро».
05.25 «Подкаст.Лаб: Антропология». (16+).
09.00 Новости.
09.20 «АнтиФейк». (16+).
09.55 «Жить здорово!»
10.50 «Информационный канал». (16+).
12.00 Новости.
12.15 «Информационный канал». (16+).
15.00 Новости.
15.15 «Информационный канал». (16+).
16.00 «Мужское/Женское»
16.50 «Информационный канал». (16+).
18.00 Новости.
18.40 «Человек и закон».
19.45 Телеигра «Поле чудес». (16+).
21.00 «Время».
21.45 Концерт Полины Гагариной «Навсегда».
23.20 «Баня, водка, гармонь, Голливуд».
00.20 «Подкаст.Лаб: 20 лет спустя». (16+).

РОССИЯ 1
09:00 **Канал национального вещания «Гюлистан» (на азербайджанском языке)**
14:30 **Местное время. Вести-Дагестан**
21:15 **Местное время. Вести-Дагестан**

05.00 «Утро России».
09.55 «О самом главном»
11.00 «Вести».
11.30 «60 минут». (12+).
14.00 «Вести».
14.55 «Кто против?»(12+).
16.00 «Вести».
16.30 «Прямой эфир»
17.30 «60 минут». (12+).
20.00 «Вести».
21.30 «Удивительные люди. Новый сезон».
23.55 «Истории Большой Страны». (12+).
00.55 «Дайте мне победить!» (12+).
02.05 Х/ф «Мама поневоле». (12+).

НТВ
04.55 Т/с «Москва. Центральный округ». (16+).
06.30 «Утро. Самое лучшее». (16+).
08.00 «Сегодня».
08.25 Т/с «Лесник». (16+).
10.00 «Сегодня».
10.35 Т/с «Лесник». (16+).
13.00 «Сегодня».
13.25 «Чрезвычайное происшествие». (16+).
14.00 «Место встречи». (16+).
16.00 «Сегодня».
16.50 «ДНК». (16+).
17.55 «Жди меня». (12+).
19.00 «Сегодня».
20.00 Т/с «Эффект домино». (16+).
22.15 Т/с «Реализация». (16+).
00.00 «Своя правда».
02.10 Захар Прилепин. «Уроки русского».
02.35 «Квартирный вопрос».
03.30 Т/с «Петля». (16+).

ДОМАШНИЙ
06.30 «По делам несовершеннолетних». (16+).
08.00 «Давай разведемся!» (16+).
09.00 «Тест на отцовство». (16+).
11.15 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
12.30 Д/ф «Порча». (16+).
13.00 Д/ф «Знахарка». (16+).
13.35 Д/ф «Верну любимого». (16+).
14.10 Д/ф «Голоса ушедших душ». (16+).
14.45 Мелодрама «Она, он и она». (16+).
19.00 Мелодрама «Двойная петля». (16+).
23.15 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
00.30 Д/ф «Порча». (16+).
00.55 Д/ф «Знахарка». (16+).
01.20 Д/ф «Верну любимого». (16+).
01.45 Д/ф «Голоса ушедших душ». (16+).

ТВ-ЦЕНТР
06.00 «Настроение» (12+).
08.25 Т/с «Алтарь Тристана». (12+).
10.25 Д/ф «Семен Альтов. Женщин волнует, мужчин успокаивает»
11.30 «События».
11.50 Х/ф «Вижу-знаю».
13.40 «Мой герой». Т. Кравченко. (12+).
14.30 «События».
14.50 «Город новостей».
15.05 Х/ф «Заложники».
16.55 Д/ф «Актерские драмы. Любимцы Кремля». (16+).
17.50 «События».
18.15 Х/ф «Овраг». (12+).
20.05 Х/ф «Игрушка». (12+).
22.00 «В центре событий». (16+).
23.00 «Хорошие песни». (12+).
00.25 Х/ф «Инспектор уголовного розыска».
01.55 Х/ф «Будни уголовного розыска». (12+).

ЗВЕЗДА
07.50 Х/ф «Я объявляю вам войну». (16+).
09.00 Новости дня. (16+).
09.20 Х/ф «Я объявляю вам войну». (16+).
10.20 Х/ф «Проект «Альфа». (12+).
12.20 Х/ф «Фронт в тылу врага». (12+).
13.00 Новости дня. (16+).
13.25 Х/ф «Фронт в тылу врага». (12+).
15.00 Военные новости.
15.05 Х/ф «Фронт в тылу врага». (12+).
16.35 Т/с «Участок лейтенанта Качуры».
19.00 Новости дня. (16+).
19.45 Т/с «Участок лейтенанта Качуры». (16+)
22.00 «Здравствуйте, товарищи!» (16+).
23.00 «Музыка+». (12+).
00.10 Х/ф «Незнакомый наследник». (12+).
01.50 Х/ф «Ссора в Лукашах». (12+).

КИШ, 17-ИЮНЬ

РГВК
07:00 Время новостей Дагестана
07:20,14.55 Передача на кумыкском языке 12+
08:00 Мультфильмы 0+
08:30 Время новостей Дагестана
08:55 Х/ф «Сказка о звездном мальчике»
11:30 «Мой малыш» в прямом эфире
12:00 «Время есть!» 0+
12:35 Концерт Марины Девятовой «Дороги счастья» 12+
15:35 «Подробности»
16:05 «Арт-клуб» 0+
16:30 Время новостей Дагестана
16:55 Дагестанское кино. Х/ф «Тучи покидают небо» 16+
18:35 Золотая коллекция фильмов о родном крае. Д/ф «Махачкала» 16+
18:45 Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар» 12+
19:30 Время новостей Дагестана
19:50 «Точка зрения» 12+
20:05 «Дежурная часть»
20:20 «Дагестан туристический» 0+
20:40 «Культурный код»
21:05 «Ульяна спросит» 0+
21:55 Д/ф «Завещание Горца из Цада» 0+
22:30 Время новостей Дагестана
22:50 Х/ф «Домик в сердце» 16+
00:30 Время новостей Дагестана
00:50 «Точка зрения» 12+
01:05 Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар» 12+
01:40 «Мой малыш» 12+
02:05 «Время есть!» 0+

ПЕРВЫЙ
06.00 «Доброе утро». Суббота.
08.35 «Умницы и умники».
09.45 «Слово пастыря».
10.00 Новости.
10.15 «Поехали!» (12+).
11.05 Д/ф «Все звезды русского космоса».
12.00 Новости.
12.15 Д/ф «Поединки. В личном счастье отказано». (12+).
14.20 Х/ф «Ошибка резидента». (12+).
17.10 «Абракадабра!»
18.00 Новости.
18.20 «Абракадабра!»
19.55 «Кто хочет стать миллионером?» (12+).
21.00 «Время».
21.35 «Сегодня вечером».
23.20 Х/ф «Маленькая мисс Счастье». (16+).
01.15 «Подкаст.Лаб: Триггеры». (16+).
01.55 «Подкаст.Лаб: Космические истории».
02.35 «Подкаст.Лаб: Антропология». (16+).

РОССИЯ 1
05.00 «Утро России». Суббота.
08.00 «Вести». Местное время.
08.20 Местное время. Суббота.
08.35 «По секрету всему свету».
09.00 «Формула еды».
09.25 «Пятеро на одного».
10.10 «Сто к одному».
11.00 «Вести».
12.00 «Доктор Мясников».
13.05 Х/ф «Прости за любовь». (12+).
17.00 «Вести».
18.00 «Привет, Андрей!»
20.00 «Вести».
21.00 Концерт над Волгой. Посвящение русской провинции. Прямая трансляция из Плеса.
22.40 Х/ф «Синдром отложенного счастья». (16+).
00.40 Х/ф «Врачебная ошибка». (12+).
04.20 Х/ф «Другой берег». (16+).

НТВ
04.55 «Жди меня». (12+).
05.45 Т/с «Береговая охрана». (16+).
07.25 «Смотр».
08.00 «Сегодня».
08.20 «Поедем, поедим!»
09.20 «Едим дома».
10.00 «Сегодня».
10.20 «Главная дорога».
11.00 «Живая еда с С. Малоземовым». (12+).
12.00 «Квартирный вопрос».
13.00 Модный vs народный. (12+).
14.20 «Своя игра».
15.20 «Игры разумов».
16.00 «Сегодня».
16.20 «ЧП. Расследование». (16+).
17.00 «Следствие вели...»
19.00 «Центральное телевидение». (16+).
20.20 «Секрет на миллион. А. Самохина».
22.25 «Звезды сошлись».
00.00 «Международная пилорама». (18+).
00.45 «Квартирник. НТВ у Маргулиса». (16+).

ДОМАШНИЙ
06.30 Мелодрама «Дело было в Пенькове». (16+).
07.05 Т/с «Истерзанная», 79-82 с. (Турция). (16+).
10.45 Т/с «Про Веру», 1-8 с. (16+).
19.00 Т/с «Моя мама», 17-20 с. (Турция). (16+).
22.55 Т/с «Скарлетт», 1-4 с. (16+).
02.10 Т/с «Про Веру», 1-4 с. (16+).
05.25 «6 кадров». (16+).
06.00 Х/ф «Не ходите, девки, замуж». (16+).

ТВ-ЦЕНТР
05.35 Х/ф «Двенадцать чудес». (12+).
07.20 «Православная энциклопедия». (6+).
07.45 Концерт «Конфуз, конфуз!» (12+).
09.30 Х/ф «Игрушка».
11.30 «События».
11.45 Х/ф «Не может быть!» (12+).
13.30 Х/ф «Отель счастливых сердец». (12+).
14.30 «События».
14.45 Х/ф «Отель счастливых сердец». (12+).
17.20 Т/с «Змеи и лестницы». (12+).
21.00 «Постскриптум».
22.05 «Право знать!»
23.20 «События».
23.30 Д/ф «Женщины Трампа». (16+).
00.10 «90-е». Компромат. (16+).
00.55 «Хватит слухов!» (16+).
01.20 «Прощание». Н. Караченцов. (16+).
02.05 «Прощание». В. Этуш. (16+).

ЗВЕЗДА
07.40 Х/ф «Штрафной удар». (12+).
08.00 Новости дня. (16+).
08.15 Х/ф «Штрафной удар». (12+).
09.55 Х/ф «Сережа» 12+
11.40 «Легенды музыки». Юрий Шатунов.
12.10 «СССР. Знак качества» с Иваном Охлобыстиным».
13.00 Новости дня. (16+).
13.15 «Не факт!» (12+).
13.40 Д/с «Война миров». (16+).
14.30 «Легенды науки». Сергей Боткин. (12+)
15.40 Х/ф «Я - Хортица».
17.10 Х/ф «Калачи». (12+)
19.00 Новости дня. (16+).
19.25 Х/ф «Я объявляю вам войну». (16+).
21.15 «Легендарные матчи». «ЧЕ-1999. Минифутбол. Финал. Россия - Испания». (12+)
00.10 Х/ф «По законам военного времени». .
01.40 Х/ф «Сережа». (12+).

ГЬЯД, 18-ИЮНЬ

РГВК
07:00, Время новостей Дагестана
07:20 Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар» 12+
08:00 «Мой малыш» 12+
08:30 Время новостей Дагестана
08:50 Х/ф «Домик в сердце» 16+
10:30 «Время есть!» 0+
11:00 Ток-шоу «Общественный интерес»
12:10 «Арт-клуб» 0+
12:30 Детские новости
12:45 «Дагестан туристический» 0+
13:05 «Психологическая азбука» 12+
13:30 «Колеса» 12+
14:20 «Мир Вашему дому»
14:50 Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар» 12+
15:30 «Городская среда»
15:55 «Ульяна спросит»
16:45 «Культурный код»
17:05 «Точка зрения» 12+
17:25 «Человек и право»
18:30 Детские новости 0+
18:45 Передача на рутульском языке 12+
19:30 Время новостей Дагестана. Итоги
20:35 «Служа Родине»
20:50 Ток-шоу «Говорить разрешается» 12+
22:00 Обзор газет
22:05 Концерт Марины Девятовой «Дороги счастья» 12+
00:30 Время новостей Дагестана. Итоги

ПЕРВЫЙ
06.00,10.00 Новости.
06.10 «Подкаст.Лаб: Космические истории».
06.55 «Играй, гармонь любимая!» (12+).
07.40 «Часовой». (12+).
08.10 «Здоровье». (16+).
09.20 «Мечталлион». (12+)
09.40 «Непутевые заметки
10.15 «Жизнь своих». (12+)
11.10 «Повара на колесах».
12.15 Д/ф «Екатерина Великая. Женская доля»
13.05 Т/с «Спросите медсестру». (16+).
17.00 Спецрепортаж. (16+)
18.00 Новости.
19.00 «Призвание». Премия лучшим врачам России.
21.00 «Время».
22.35 «Что? Где? Когда?»
23.55 «Подкаст.Лаб: Легкие деньги». (16+).
00.35 «Подкаст.Лаб: Пусть не говорят, пусть читают». (16+).

РОССИЯ 1
06.00 Х/ф «Любовь из пробирки». (12+).
08.00 Местное время. Воскресенье.
08.35 «Когда все дома с Тимуром Кизяковым».
09.25 «Утренняя почта с Николаем Басковым».
10.10 «Сто к одному».
11.00 «Вести».
11.40 «Большие перемены»
12.45 Х/ф «Перевод с немецкого». (12+).
17.00 «Вести».
18.00 «Песни от всей души». (12+).
20.00 «Вести недели».
22.00 «Москва. Кремль. Путин».
22.40 «Воскресный вечер с Владимиром Соловьевым». (12+).
01.30 Х/ф «Любовь из пробирки». (12+).

НТВ
04.50 Т/с «Береговая охрана». (16+).
06.35 «Центральное телевидение». (16+).
08.00 «Сегодня».
08.20 «У нас выигрывают!»
10.00 «Сегодня».
10.20 «Первая передача».
11.00 «Чудо техники».
12.00 «Дачный ответ».
13.00 «НашПотребНадзор». (16+).
14.05 «Однажды». (16+).
15.00 «Своя игра».
16.00 «Сегодня».
16.20 «Человек в праве с А. Куницыным». (16+).
17.00 «Следствие вели...»
18.00 «Новые русские сенсации». (16+).
19.00 «Итоги недели».
20.20 «Ты супер! 6». Финал.
23.00 «Маска». (12+).
02.35 «Диагноз. Жизнь».

ДОМАШНИЙ
06.30 Х/ф «Не ходите, девки, замуж». (16+).
07.05 Т/с «Истерзанная», 83-86 с. (Турция). (16+).
10.35 Мелодрама «Моя сестра лучше». (16+).
14.50 Мелодрама «Двойная петля». (16+).
19.00 Т/с «Моя мама», 21-24 с. (Турция). (16+).
22.50 Т/с «Скарлетт», 5-8 с. (16+).
02.05 Т/с «Про Веру», 5-8 с. (16+).
05.20 «6 кадров». (16+).
05.40 Д/ф «Знать будущее. Жизнь после Ванги». (16+).

ТВ-ЦЕНТР
06.35 Х/ф «Заложники».
08.00 Х/ф «Не может быть!» (12+).
09.50 Х/ф «Будни уголовного розыска». (12+).
11.30 «События».
11.45 «Петровка, 38».
11.55 Х/ф «Инспектор уголовного розыска».
13.45 «Москва резиновая». (16+).
14.30 «Московская неделя». (12+).
15.00 Концерт «Все наизнанку». (12+).
16.55 Х/ф «Любовь на два полюса». (16+).
18.40 Х/ф «Замуж после всех». (12+).
22.10 Х/ф «Немая». (12+).
00.30 «События».
00.45 Х/ф «Немая». (12+).
01.30 Х/ф «Тайна последней главы». (12+).
04.35 «Закон и порядок».

ЗВЕЗДА
09.00 Новости недели с Ю. Подкопаевым.
09.25 «Служу России».
09.55 «Военная приемка». (12+).
10.40 «Скрытые угрозы». «Альманах 147». (16+).
11.30 «Код доступа» (12+)
12.20 «Легенды армии с Александром Маршалом». Алексей Жадов. (12+).
13.25 Т/с «Участок лейтенанта Качуры». (16+)
18.00 Главное с О. Беловой. (16+).
19.45 Д/с «Легенды советского сыска».
23.00 «Фетисов». (12+).
23.50 Х/ф «Звезда». (12+).
01.40 Х/ф «Штрафной удар». (12+).
03.10 Х/ф «В добрый час!» (12+).

СТС
12-18-июндалди

ИСЛЕН
06.00 Ералаш. (6+).
06.30 М/ф «Простоквашино».
06.45 М/ф «Ну, погоди! Каникулы». (6+).
07.00 Т/с «Воронины». (16+).
07.55 Шоу «Уральских пельменей». (16+).
09.00 М/ф «Князь Владимир».
10.45 Х/ф «Календарь ма(й)я». (6+).
12.35 М/ф «Angry Birds в кино». (6+).
14.25 М/ф «Angry Birds 2 в кино». (6+).
16.25 М/ф «Чинк. Хвостатый детектив». (6+).
18.05 М/ф «Кролецып и хомяк тьмы». (6+).
20.00 Фактор страха. Испытание тайгой. (16+).
21.00 Фактор страха. Испытание тайгой. Секреты сезона. (16+).
22.05 Х/ф «Иллюзия обмана». (12+).
00.20 Х/ф «Иллюзия обмана 2». (12+).

САЛАСА
06.00 Ералаш.
06.30 М/ф «Простоквашино».
06.45 М/ф «Ну, погоди! Каникулы». (6+).
07.00 Т/с «Воронины». (16+).
08.00 Уральские пельмени. Смехbook. (16+).
09.25 Взрослым не понять. (12+).
10.35 Х/ф «Добро пожаловать в семью». (16+).
13.00 На выход! (16+).
14.10 Т/с «Кухня». (12+).
18.30 Т/с «Ева, рожай!» (16+).
19.00 Т/с «Ева, рожай!» (16+).
19.30 Т/с «Ева, рожай!» (16+).
20.00 Стать шефом. (16+).
22.05 Х/ф «2+1». (16+).
00.35 Кино в деталях с Ф. Бондарчуком. (18+).
01.35 КликКлак шоу. (16+).
02.25 Т/с «Братья». (16+).
04.00 Т/с «Сториз». (16+).
04.30 М/ф.
05.50 Ералаш.

АРБЕ
06.00 Ералаш.
06.30 М/ф «Простоквашино».
06.45 М/ф «Ну, погоди! Каникулы». (6+).
07.00 Т/с «Воронины». (16+).
08.00 Уральские пельмени. Смехbook. (16+).
08.45 Х/ф «Мой папа - вождь». (6+).
10.40 Х/ф «2+1». (16+).
13.00 На выход! (16+).
14.05 Т/с «Кухня». (12+).
18.30 Т/с «Ева, рожай!» (16+).
19.00 Т/с «Ева, рожай!» (16+).
19.30 Т/с «Ева, рожай!» (16+).
20.00 Х/ф «Притяжение». (12+).
22.35 Х/ф «Вторжение». (12+).
01.05 Х/ф «Без меня». (16+).
02.45 Т/с «Братья». (16+).
03.50 Т/с «Сториз». (16+).
04.30 М/ф.
05.50 Ералаш.

ХЕМИС
06.00 Ералаш.
06.30 М/ф «Простоквашино».
06.45 М/ф «Ну, погоди! Каникулы». (6+).
07.00 Т/с «Воронины».
08.00 Уральские пельмени. Смехbook. (16+).
09.35 М/ф «Князь Владимир».
11.15 М/ф «Кругосветное путешествие Элькано и Магеллана». (6+).
13.00 На выход! (16+).
14.05 Т/с «Кухня». (12+).
14.40 Т/с «Кухня». (16+).
18.30 Т/с «Ева, рожай!» (16+).
19.00 Т/с «Ева, рожай!» (16+).
19.30 Т/с «Ева, рожай!» (16+).
20.00 Х/ф «Знамение». (16+).
22.30 Х/ф «Медальон». (16+).
00.20 Х/ф «Обратный отсчет». (16+).
02.05 Т/с «Воронины». (16+).
02.55 Т/с «Братья». (16+).
03.50 Т/с «Сториз». (16+).
04.30 М/ф.
05.50 Ералаш.

ЖУЬМЯ
06.00 Ералаш.
06.30 М/ф «Простоквашино».
06.45 М/ф «Ну, погоди! Каникулы». (6+).
07.00 Т/с «Воронины». (16+).
08.00 Уральские пельмени. Смехbook. (16+).
12.10 Шоу «Уральских пельменей». (16+).
23.00 КликКлак шоу. (16+).
00.00 Обратный отсчет. (16+).
01.00 Обратный отсчет. (16+).
02.00 Т/с «Воронины». (16+).
02.50 Т/с «Братья». (16+).
04.00 Т/с «Сториз». (16+).
04.30 М/ф.
05.50 Ералаш.

КИШ
06.00 Ералаш.
07.00 М/ф «Три кота».
07.30 М/ф «Отель у овечек».
07.40 Шоу «Уральских пельменей». (16+).
09.00 Просто кухня. (12+).
09.30 Просто кухня. (12+).
10.00 Взрослым не понять. (12+).
11.00 Стать шефом. (16+).
13.15 Уральские пельмени. Смехbook. (16+).
13.30 М/ф «Чинк. Хвостатый детектив». (6+).
15.20 М/ф «Angry Birds в кино». (6+).
17.10 М/ф «Angry Birds 2 в кино». (6+).
19.05 М/ф «Изумительный Морис». (6+).
21.00 Х/ф «Ип Ман 4». (16+).
23.05 Х/ф «Мастер Z. Наследие Ип Мана».
01.20 Х/ф «Притяжение».
03.25 Т/с «Братья». (16+).
04.15 Т/с «Сториз». (16+).
04.30 М/ф.
05.50 Ералаш.

ГЬЯД
06.00 Ералаш.
07.00 М/ф «Царевны».
07.35 Шоу «Уральских пельменей». (16+).
09.00 Рогов в деле. (16+).
10.00 Фактор страха. Испытание тайгой. (16+).
11.00 Фактор страха. Испытание тайгой. Секреты сезона. (16+).
12.05 Х/ф «Русалка и дочь короля». (12+).
14.00 М/ф «Волшебный парк Джун». (6+).
15.40 М/ф «Кролецып и хомяк тьмы». (6+).
17.25 М/ф «Изумительный Морис». (6+).
19.20 М/ф «Пламенное сердце». (6+).
21.05 Х/ф «Земля будущего». (16+).
23.45 Х/ф «Вторжение». (12+).
02.10 Т/с «Братья». (16+).
04.15 Т/с «Сториз». (16+).
04.30 М/ф.
05.50 Ералаш.

Программа гьазурайди - Насима ВЕЛИБЕГОВА

РАДИО

ислен
11.10 Вести «Дагестан»
13.30 Радиоспектакль

САЛАСА
11.10 Вести «Дагестан»
11.30 «Актуально».

АРБЕ
11.10 Вести «Дагестан»
11.30 Встречи в студии.

ХЕМИС
11.10 Вести «Дагестан»
11.30 Время и молодежь.

ЖУЬМЯ
11.10 Вести «Дагестан»
11.25 Голос Ислама
11.45 Концерт.

КИШ
13.10 Итоги недели.

ГЬЯД
10.10 Соколенок.

Дин

Чирвилер (илим) имандин рехъ я

(Къуръанда эмбриологиядикай вуч лагьанва?)

Ямин МЕГЬАМЕДОВ, диндин алим

(Эвел – 2022-йисан 23, 24, 30, 31, 32, 2023-йисан 22-нумрайра)

Алатай нумрада чна Къуръанда ва Суннада (Пайгъамбардин *(Аллагьдин салават ва салам хьурай вичиз)* гьадисра эмбриологиядиз *(аялдин цІир (зародыш) арадал къевезвай тегьер чирзавай, ахтармишзавай илим)* талукь яз лагьанвай гафар эхиримжи йисара гьакъикъи илимдивай ачухариз хьанвай делилрихъ галаз кьазвайди тІвар-ван авай Канададай тир алим, анатом, эмбриолог, Торонто Университетдин гьуьрметлу профессор Кейт Мора тестикьарнавайди къейднай.

Макъаладин кьвед лагьай паюна чаз Къуръандин ва Суннадин текстериз тІвар-ван авай и алимди ганвай са бязи баянрал акъвазиз кІанзава.

Канадви профессорди гьисабзавайвал, аятда **(«Ада куьн куь дидейрин руфунра халкьзава са яратмишунин гьал муькуь яратмишунин гьалдин гуьгъуьнаваз пуд къат (*тах*) мичІивилера (*руфун, аялдин кІвал, ген*))** лагьанвай «**пуд къат мичІивал (три мрака)»** гафар - ибур пуд перде (покров) я: 1) брюшная полость, 2) аялдин кІвалин цал (стенка матки), 3) миниакарионическая мембрана.

Идалайни гъейри, аятда дидедин къене цІир (плод) сад-садалай тафаватлу тир пуд стадияда арадал къевезвайдакай лагьанва: «**Са яратмишунин гьал муькуь яратмишунин гьалдин гуьгъуьнаваз».** Гинекологиядай алай девирда кьиле тухвай ахтармишунри къалурнавайвал, дидедин къене арадал къевезвай цІир (зародыш) гьакъикъатдани пуд эмбриональный фазада артмиш (развитие) жезва. И илимдин гьал эмбриология чир хьуна кар алайбурукай сад я, и делилар медицинадин вузрин факультетра ишлемишзава. Эмбриологиядин са ктабда и стадияр и къайдада ачухарнава: «Адан уьмуьр дидедин къене 3-стадияда кьиле физва:

- предэмбрионалный: сад лагьай 2, 5 гьафте;
- эмбрионалный: 8-гьафтедин эхирдалди;
- фетальный: 8-гьафтедилай аял ха-далди.

(П. Уильямс, «Основная эмбриология Человека», 3 - издание, 1984-йис).

ЦІир (зародыш) артмиш хьунин 1-стадия

Къейд авун лазим я, Аллагьди Къуръанда инсан Вичи «алякъдикай» халкьнава лагьанва. Араб чІалай «алякъ» (عَلَق) гаф лезги чІалаз «ивидин лахта» хьиз таржума жезва. ИкІ, 22-сурадин 5-аятда Аллагьди лугьузва (мана): **«Эй, инсанар! Эгер куьн (*Аллагьди кьейибурал*) чан хкунин гьакъиндай шаклувиле аватІа, бес (*чир хьухь квез*) гьакъикъатда, Чна куьн (*куь атабуба Адам*) накьвадикай халкьна, ахпа (*адан несилар*) - стІалдикай, ахпа - лахтадикай (*ивидин*), ахпа - (*са сиве жакьвадай кьван*) якІун кІусуникай (*садбурун*) суьрет тамамар авунвай (*ахьтинди чан алай куьрпе аял яз дуьньядиз акъатзава*) ва (*муькуьбур*) суьрет тамамар тавунвай (*ахьтинди бегьем тахьана - хкатзава*)».** 99-сурадин 2-аятда Аллагьди лугьузва (мана): **«Халкьнава (Ада) инсан (ивидин) лахтадикай!».**

Асул гьисабдай лагьайтІа, араб чІала «алякъ» гафунихъ пуд мана ава:

1. зили (пиявка);
2. куьрс хьанвай затІ;
3. ивидин лахта.

Фикир желбдай кар ам я хьи, и гафунин пуд манани медицинадин жигьетдай дидедин руфуна арадал къевезвай аялдин цІиринихъ галаз дуьз къевезва.

Профессор Кейт Мора къейдзава: *«Чна 24 йикъан цІир (плод) арабрин зилийрихъ галаз гекъигна ва лап тажуб хьана. Аялдин цІиринин кІалубар иви хъвазвай зилидин кІалубрихъ галаз лап кьазвай (яни ухшар тир)»* (Килиг: 1-шикилдиз)

Чна винидихъ лагьайвал, «алякъ» гафунин кьвед лагьай мана – «куьрс хьанвай затІ» я. И манани аялдин цІиринихъ галаз дуьз къевезва, вучиз лагьайтІа, гьакъикъатдани, эмбрион дидедин руфуна (маткада) куьрс хьанвай къайдада акъвазнава.

«Алякъ» гафунин пуд лагьай мана - «ивидин лахта» я. Инсандин эмбрион, гьакъикъатдани, и стадияда «ивидин лахтадикай» (гзаф дамаррикай) ибарат я, (амма и стадияда гьеле иви циркуляция жезвач). Ихьтин гьал эмбриондин пуд гьафте жедалди давам жезва.

Кьвед лагьай стадия

Кьвед лагьай стадияда эмбриондин еримлувал 5,5 гьафтеда давам жезва. И вахтунда клеткайрин къатарикай кьилин органар ва организмдин къурулушар арадал къвезва. 23-сурада 14-аятда и стадиядикай лугьузва (мана): **«(Ахпа) Чна а ивидин лахтадикай - якІун кІус халкьна». («Потом создали из сгустка крови разжеванный кусочек».)**

И делилдиз талукь яз ингье доктор Мора вуч лугьузватІа: *«Малум хьайивал, 20-гьафтеда аялдин цІиринал (зародыш) епинал акьалжнавай теспягьрин кІалубра авай хкатна чир жедай лишан акъатзава, чпин кІалубдалди инсандин сарариз ухшар тир. Чна хъуьтуьл материалдикай цІиринин кІалуб туькІуьрна ва жизви адаз кІас гана. Арадал атай макет оригиналдихъ галаз гекъигна ва абур сад-садаз ухшар тирди чир хьана.*

Гьавиляй я кьван Къуръанда кІас янавай якІуз ухшар гъанвайди (разжеванный кусочек)». (Килиг: 2-шикилдиз).

(КьатІ ама)

Диндин месэлайриз талукь суалар пайда хьайитІа, ватцапдин 8-989-653-42-35 нумрадиз кхьихь.

«Лезги газетда» диндин пак кхьинар жезва. Гьавиляй ам чиркин чкайрал гадарун кьадагъа я.

Уьлкведа ва дуьньяда

Гьазурайди – Муса АГЬМЕДОВ

Манийвалзава

Дьюка университетдинни Йельский университетдин алимри тайинарнавайвал, нянихъай социальный сетар ишлемиш авунни ахварал фин къайдадикай хкатун сад-садахъ галаз алакъалу я. Ахтармишунрин нетижаяр «Sleep Medicine» журналда чапнава, - хабар гузва «Газета.ru» изданидин сайтди.

Санлай къачурла алимри 44 агъзур касди 15 йисуз сайтра кхьенвай 120 миллион телдиз (сообщение) анализ гана. Тайин хьайивал, эгер инсанди вич адет яз ксузвай вахтунилай тахминан са сятдин вилик соцсетда тел кхьенваз хьайитІа, а кас адетдин вахтунилай геж ксузва. Юкьван гьисабдалди, ахварал финин вахт 1-3 сятдин кьулухъ язава.

Ахтармишунар кьиле тухвайбуру фикирзавайвал, сайтда муькуь ксарин жаваб вилив хьуникди инсандин дофаминдин дережа хкаж жезва, и карди вичин нубатда инсандин бедендиз буш жез ва ахварал физ четинарзава. Виликан ахтармишунри къалурайвал, дофаминдин дережа хкаж хьуни акьулдин активвал ва мукъаятвал (бдительность) артухарзава.

ГьакІни маса алимри кьиле тухвай экспериментри къалурайвал, компьютерри ва телефонри гузвай вили рангунин таъсирди ахварал физ четинарун мумкин я, вучиз лагьайтІа и карди мелатонин арадал гъуниз манийвал гузва.

100 процентдин

Уьлкведин хуьруьн майишатдин министерстводи некІедин продукция экспортдиз ракъурунихъ галаз алакъалу яз ийизвай харжияр 100 процентдин кьадарда аваз эвез хъувун теклифда. Идакай ведомстводин кьил Д. Патрушева Сочида кьиле фейи техилдин форумдал лагьана, - хабар гузва «Интерфакс» изданиди.

Адан гафаралди, алай вахтунда некІедин продукция экспортдиз ракъурайла, и кардиз акъатай харжийрин анжах са пай эвез хъийизва. «Чна 100 процентдин эвез хъувун теклифда. Умуд кутазва, и серенжемди тайин къайдада некІедин продукциядин базардин гьал къайдадиз гъида», - лагьана ада.

Министрди генани къейд авурвал, алай вахтунда некІедин продукциядин базардин гьал са акьван хъсанди туш, нек гьасилунин кьадар хкаж жезва, амма ам ишлемишун - агъуз аватзава. И гьал къайдадик кутун патал, экспорт авунин кІвалах вилик кутада, цІийи базарар жагъурда.

Артух хьанва

2023-йисан 1-кварталдиз лутуйри банкрин муьштерийривай 4,5 миллиард манат пул чуьнуьхнава. ИкІ, зиянкарри счетрин иесийрин разивал авачиз 252, 1 агъзур операция кьиле тухванва. Йисан къене ихьтин чуьнуьхунрин кьадар 38 процентдин артух хьанва. Идакай «РБК» изданиди хабар гузва.

Чуьнуьхнавай 4,5 миллиард манатдикай банкривай муьштерийрив вахкуз хьанвайди анжах 4,3 процент такьатар я. Са йис идалай вилик и рекъем гзаф тир – 6, 2 процент. Россиядин Банкунин (ЦБ) пресс-къуллугъди са шумудра гъавурда турвал, алдатмиш хьанвай агьалийри чпи-чпин гьилералди лутуйриз пулар ракъурун ва я тахьайтІа, абуруз чпин хсуси делилар (пин-кодар, паролар ва мсб.) гун себеб яз, гзаф дуьшуьшра чуьнуьхнавай пулар элкъуьрна вахкуз жезвач. Ихьтин дуьшуьшра банкар пулар вахкуниз мажбурни туш.

ГьакІни ЦБ-ди сифте яз «къутармишиз алакьнавай» пулдин такьатрин делилрикай ачухдиз лагьана: 2023-йисан январь-март варцара банкри 2,7 миллион сеферда киберлутуйрин гьужумар кьулухъди элкъуьрна ва нетижада 712 миллиард манат пул чуьнуьхуникай хвена.

ЦБ-дин информациядин жигьетдай хатасузвилин департаментдин директор Вадим Уварова къейдзавайвал, лутуйри чпин фендер кьилиз акъудзавай къурулушар четинбур жезва, абуру агьалияр чпин хушуналди пул вахкудай йикъал гъизва, и карда абуру таб авунин цІийи къайдайрикай менфят къачузва. И кІвалахар фикирда аваз, зиянкаррин вилик пад кьунин макьсаддалди, банкар хатасузвал хуьн патал кьабулзавай серенжемар тамамбур ийиз алахъзава.

РикІел хкин, виликдай чна Сбербанкдин малуматрал асаслу яз, агьалийри чпин пулдин такьатрин хатасузвал хуьн патал, банкдин операцияр кьиле физвайдакай гьасятда чир жедайвал, "хабардин телер" (уведомление) кутун ва абурал гуьзчивал тухун герек тирдакай кхьенай. РикІелай алудмир, банкди садрани муьштеридивай тамамдиз картадин нумра, адаз хтанвай СМС-дин код ва картадин далу патал алай пуд числодин код (CVV) хабар кьазвач.

Къимет тайинарнава

«АВТОВАЗ»-ди алай йисан мартдилай Тольятти шегьерда акъудиз башламишнавай «LADA Vesta» маркадин автомобилрин маса гудай къимет малумарнава. ЦІийи кьилелай ахкъудиз эгечІ хъувурдалай инихъ ихьтин 6,5 агъзур автомобиль игьтиятда (запасда) гьазур я.

Мукьва девирда абур «LADA»-дин дилердин сетдин салонрив агакьарда. Санлай къачурла, ихьтин 308 салон кардик ква. Идакай аналитикадин «Автостат» агентстводи хабар гузва.

ИкІ, «Comfort» комплектациядин «LADA Vesta NG» автомобилдин эвел къимет 1 миллионни 239 агъзурни 900 манатдиз барабар жеда. Гьа са вахтунда машиндин бинедин тадаракламишун С-сегментдин дережадив кьадайди я.

РикІел хкин, «LADA Vesta» акъудунин кІвалах са йис идалай вилик акъвазарнай, гила и автомобиль цІийи кьилелай мад базардал акъат хъийида.

Гуьзчивилик кутун лазим я

Уьлкведин здравоохраненидин министр М.Мурашкоди Вироссиядин «Рассеянный склероз» онлайн-конференциядал къейд авурвал, диспансердин учетда акъвазнавай «рассеянный склероз» начагъвал авай агьалийрин кьадар, 2020-йисав гекъигайла, 6,5 процентдин артух хьанва. Адан гафаралди, неврологиядин рекьяй агьалийриз куьмек гунин карда алай девирдин медицинадин «цІийивилерикай» менфят къачуни и начагъвал вилик фин, элкъвена мад гьа начагъвал хъхьун (рецидив) тІимилардай якъинвал арадал гъизва. ГьакІни и къайдада кІвалах тешкилуни агьалияр активнидаказ уьмуьр тухунал хкиз алакьдай умударни артухарзава.

2022-йисуз и диагноз уьлкведин 6,8 агъзур агьалидиз эцигнай, им 2020-йисав гекъигайла, 18 процентдин гзаф я.

Министрди гьакІни къейд авурвал, ерилу диагностикади, неврологри вини дережада аваз пешекарвилин куьмек гуни ва гьакІни азарлубуруз винидихъ тІвар кьур азардихъ галаз женг тухудай къайдаяр чир хьуни начагъвилел гуьзчивал тухуз ва набут хьунин кар са шумуд йисан яргъаз акъудиз куьмек гуда.

Лезги газет

УЧРЕДИТЕЛЬ:
Дагъустан Республикадин информациядин ва печатдин агентство

367018, Махачкъала, Насрутдинован пр., 1 «а»

РД-дин «Дагъустан» «Этномедиахолдинг» ГБУ-дин руководителдин везифаяр вахтуналди тамамарзавайди
А.Гъ. ЮСУПОВ
Тел/Fax. 66-00-25

КЬИЛИН РЕДАКТОР
М.И. ИБРАГЬИМОВ
Тел/Fax. (872-2) 65-00-60
E-mail: LezgiGazet@yandex.ru

КЬИЛИН РЕДАКТОРДИН ЗАМЕСТИТЕЛЬ
К.Н. ФЕРЗАЛИЕВ
66-13-55

ЖАВАБДАР СЕКРЕТАРЬ
Ш.Ш. ШИХМУРАДОВ
66-02-81

ОТДЕЛРИН РЕДАКТОРАР:

ПОЛИТИКАДИН
Н.М. ИБРАГЬИМОВ
66-00-59

ЭКОНОМИКАДИН
Ж.М. САИДОВА
66-00-63

КУЛЬТУРАДИН ВА ЛИТЕРАТУРАДИН
М.А. ЖАЛИЛОВ
66-00-64

ЯШАЙИШДИН ВА ЧАРАРИН
Р.С. РАМАЛДАНОВА
66-00-57

БУХГАЛТЕРИЯ
66-00-62

КАССА
66-00-56

ЖАВАБДАР КОРРЕКТОР
М. МАГЬАМДАЛИЕВА

ВЕРСТА ИЙИЗВАЙДИ
Ш. ФЕЙЗУЛЛАЕВА

НУМРАДИН РЕДАКТОР
Н. ИБРАГЬИМОВ

Газет йиса 52 сеферда акъатзава.

Газет алакъадин, информационный технологийрин ва массовый коммуникацийрин хиле гуьзчивал авунин рекьяй Федеральный къуллугъдин Дагъустан Республикада авай Управленидин 2019-йисан 22-апрелдиз регистрация авуна.

Регистрациядин нумра ПИ№ТУ05-00420
Макъалаяр редацияди туькIуьр хъийизва. Макъалайриз рецензияр гузвач ва абур элкъвена вахкузвач. Редакциядинни макъалайрин авторрин фикирар сад тахьун мумкин я. Газетда чап авун патал теклифнавай материалра гъанвай делилрин дуьзвилин ва керчеквилин патахъай жавабдарвал авторрин чипин хиве гьатзава.

РЕДАКЦИЯДИН ВА ИЗДАТЕЛДИН АДРЕС:

367018, Махачкъала, Насрутдинован пр., 1 «а». Печатдин кIвал

ГАЗЕТДИН ИНДЕКСАР:
Йисан - ПП200
Зур йисан - ПП171

Чап ийиз вахкудай вахт - 21.00
Чап ийиз вахкана - 16.00

Газет **«Издательство» «Лотос»** ООО-дин типографияда чапна.
367000, Махачкъала, Пушкинан куьче, 6.

Тираж 7554

(Гь) - И лишандик квай материалар гьакъидихъ чапзавайбур я.
(12+) - Икьван яшар хьанвайбуру кIелрай.

Мубаракрай!

СтIал Сулейманан райондин Шихидхуьре яшамиш жезвай зегьметчи, гьуьрметлу инсан, нефтяник, играми стха Алик Гьажиумарович ШИХКЕРИМОВАЗ:

Мубаракрай юбилей,
ви чан сагъ хьурай,
Хизанда - берекат,
кьилел рагъ хьурай!
Руьгь кIубан яз, беденни
мягькем, сагъ хьурай!
Гьич са югъни тахьуй пис,
уьмуьр хьурай шад,
Къуй кьилиз акъатрай
ви гьар са мурад.

ВИ 70 ЙИСАН ЮБИЛЕЙ ТЕБРИКЗАВАЙ СТХАЯР, ВАХ, ХТУЛАР ВА ВИРИ МУКЬВА-КЬИЛИЯР.

Сканворд

ТуькIуьрайди – К.ФЕРЗАЛИЕВ

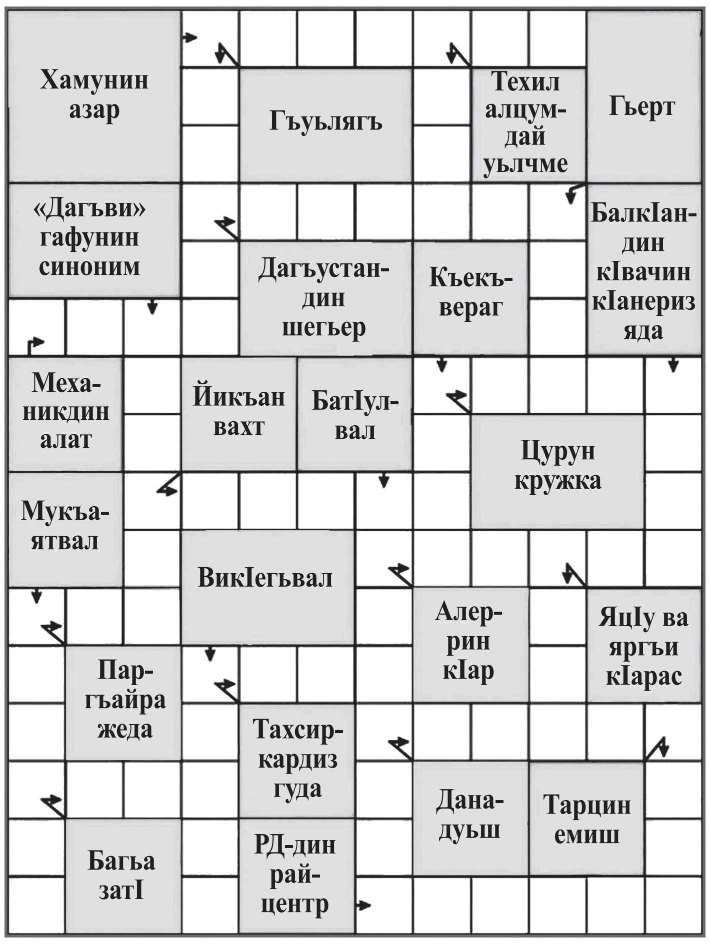

«ЛГ»-дин 22-нумрадиз акъатай кроссворддин жавабар:

Сятинин акьрабар физвай патахъ:
1. Палчух. **2.** БарцIак. **3.** Къажгъан. **4.** Башмакь. **5.** Дезгагь. **6.** Нукьсан. **7.** ЧIварах. **8.** Аладаш. **9.** КIахцугъ. **10.** Чарчар. **11.** Турпагъ. **12.** Майдан.

Акси патахъ:
1. Пайдах. **2.** БалкIан. **3.** Къарпуз. **4.** Бажгъан. **5.** Дашбаш. **6.** Назвал. **7.** ЧIакьракь. **8.** Авадан. **9.** КIватал. **10.** Чахмах. **11.** Туртур. **12.** Мармар.

Лезги театрдин коллективди театрдин къуллугъчи Беневша Имирaслановадиз играми диде

МИСЛИМАТ

кечмиш хьунихъ галаз алакъалу яз башсагълугъвал гузва.

2023-йисан къвед лагьай пай патал

Лезги кхьихь!

индекс: 6 вацранди - ПП171

газетдин къимет почтадин отделенийрай:

6 вацра - 515 манатни 28 кепек

«Дагпечатдин» киоскрай:

6 вацра - 228 манат

Киоскрай вахчун патал газет квевай «Дагпечатдин» киоскра ва «Лезги газетдин» редакцияда кхьиз жеда.

Чи бухгалтериядай:

«Лезги газетдин» редакциядай чпи хутахдайбур:

6 вацра - 162 манатни 50 кепек

Газет кхьинин патахъай суалар пайда хьайитIа, экуьнин сятдин 9-далай нянин сятдин 6-далди и нумрадиз зенг ийиз жеда: 8-928-584-16-72.

Кьегьалриз – гуьмбет

Гьажи КЪАЗИЕВ

Игитрин кьегьалвилер рикIелай алуд тавун гьар са ватанэгьлидин пак буржийрикай я. Иллаки - алай вахтунда, чи рухвайри Донбасс миллетбазрикай азадзавайла. Чпин чанарни гьайиф текъвезвай игитриз эцигзавай гуьмбетар абур гьамиша рикIера амукьунин лишан я.

И йикъара гьа ихьтин гуьмбет ачухуниз талукьарнавай мярекат Хасавюрт райондин Къурушрин хуьруьн 2-нумрадин юкьван мектебдани кьиле фена. Ана РД-дин Халкьдин Собранидин депутат Уллубий Абукова, райондин депутатрин Собранидин председатель Мегьамед Лабазанова, Хасавюрт шегьердин ва райондин военный комиссар Абакар Давудова, Къурушрин хуьруьн агъсакъалрин советдин председатель Вердихан Вердиханова, пенсионерар тир Эмирхан Эмирова, Къафлан Гьажиметова ва масабуру иштиракна.

Гуьмбет эцигуник лайихлу пай РД-дин Халкьдин Собранидин депутат Уллубий Абукова, КПРФ-дин Къурушрин хуьревай тешкилатдин секретарь Закир Вердиева ва адан хва Насир Вердиева кутуна.

Украинада кьиле тухузвай махсус серенжемда исятда 500-лай гзаф къурушвийри иштиракзава. Абурукай гзафбур орденризни медалриз лайихлу хьанва. Гьайиф хьи, вад кас – Булуев Шакир, Мирзоев Чингиз, Мухтаров Алимхан, Айдунов Намик ва Турабов Рауф телеф хьана. Аллагьди рагьмет гурай чпиз!

Квез чидани?

Лезги жинсинин хиперин кьетIенвилерикай сад

Агьмед МАГЬМУДОВ

Лезги жинсинин хипер – неинки иервал, вижевай йис, якIун хъсан ери я. И хиперихъ гьакIни дидевилин чIехи кIанивилин тарихни ава.

РД-дин хуьруьн майишатдин ва суьрсетдин министерстводин ТГ-каналда ганвай са макъалада лезги жинсинин хипериз талукь итижлу агьвалатдикай ихтилатнава.

Къейднавайвал, лезги жинсинин хеб вичин кIелекай магьрум хьайила, гзаф дарих жезва. Гьайванрин и кьетIенвиляй анжах тежриба авай чубанрин кьил акъатда.

Абуруз хипер «дарихвилин къармахрай акъуддай» къайдани чизва: чубанри маса лапагди ханвай кIелел кьенвай кIелен хам алукIзава. Идалай кьулухъ хипе, вичиз таниш ни атайла, «тахай кIел» хайиди хьиз кьабулзава.